

**R. P. Sebast. Izquierdo Alcarazensis Soc. Iesv, svpremis
Inqquisitionis Senatvs Censoris, Et Olim Complvti SS.
Theologiæ Professoris. Pharvs Scientiarvm**

Izquierdo, Sebastián

Lugduni, 1659

Dispvt. 2. De natura intellectionis humanæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95620](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-95620)

DISPUTATIO II.

De natura intellectionis humanae.

Non hac disputatione de natura intellectionis humanae, tum generatim, tum speciatim sumpte erit sermo.

QVÆSTIO I.

In quo intellectionis humanae consistat? Et quid sit verbum mentis?

Ahas quæstiones breuiter me curabo expeditare, vt quæ parum ad infinitum meum conferre videatur; & in Auctoribus citandis fuisus tractata reperitur. Et vero, quod ad primam ipsius partem attinet, tot ferme, quot capita, sunt sententiae. Supponunt autem iam omnes contraria Antiquiores quoddam, iuxta doctrinam à nobis *suprà statutam* *disp. 1. q. 1. num. 5. & 6.* intellectionem nostram non solum passiuè, sed effectiuè etiam ab intellectu nostro caulari. Deinde præter quosdam Thomistæ statim citandos qui in quadam actione carente termino intellectionem constituant, reliqui vnam in mente sentiunt, dum intelligimus, qualitatem quamdam ab intellectu nostro produci, que suæ naturæ expressa, & formalis representatio obiecti est, atque adeo naturalis quodam imago eius; ob idque species expressa vulgo appellatur. Similiterque, dum amamus aliam a voluntate nostra qualitatem caufari, quæ pondus, impulsus, dici consuevit, quasi inclinetur per illam voluntas, tanquam per quodam pondus, feratur, ut per quendam impulsum in obiectum amatum.

Igitur prima sententia supponens speciem expressam per actionem superadditam ab intellectu fieri, in tali actione formaliter ponit intellectionem quasi intelligere aliud non sit, quæ intellectum effectiuè sibi depingeri obiecti imaginem, qualis est species expressa. Ita Molin. *1. p. q. 12. art. 2. disp. 1. & art. 5. disp. 1. aliisque in locis*; Galpar. *Hurt. 1. 2. disp. 2. diff. 9. Montel. 9. 3. art. 2. disp. 3. q. 5.* Comimb. *lib. 3. de Anim. cap. 8. q. 3. art. 3.* & apud eos alii. Quos pro se aduocans Franc. Alf. *disp. 13. de Anim. sec. 3.* addit intellectionem non in actione productiva speciei expressæ; sed in actione productiva vniōnis, quæ species expressa vniōre intellectui, confitetur; quia per hanc solum facit sibi intellectus præfens formaliter obiectum, quod est intelligere. Supponit itaque speciem expressam vniōri per superadditam vniōnem, & hanc per actionem sibi propriam caufari distinctam ab actione, quæ species caufatur.

Secunda sententia in sola specie expressa, ut distincta ab actione, quæ sit, constituit essentiam intellectionis. Ita S. Th. *1. p. q. 3. 4. art. 1. ad 3.* Scot. Duran. Ochan. Aegid. & alii apud Comimb. *suprà Rub. lib. 3. de Anim. tract. de actu intell. possib. q. 3. Valent. 1. p. disp. 6. q. 5. punc. 1. Nazq. 1. p. disp. 112. n. 13. & 1. 2. disp. 9. n. 16. Soar. lib. 2. de Attrib. cap. 11. & lib. 3. de Anim. cap. 5. concl. 3. Ruiz. *tom. de scient. 1. sp. 8. 7. cap. 6. Arriag. disp. 6. de Anim. sec. 1. & alii multi.* Ex quibus plerique supponere videntur.*

tur speciem expressam, in qua dicunt intellectu non solum produci ab intellectu, & in eo recipi per superadditam actionem, eamque immanentem, quæ simul actio, & passio est, sed etiam eidem intellectui vniōi per superadditam vniōnem: vti reliqua qualitates videntur vniōi suis subiectis. Nonnulli tamen hanc superadditam vniōnem explodunt censentes, speciem impreclam esse entitatem quamdam modalem se ipsa affixam intellectui. Ita Zuniga *disp. 1. de Trinit. dub. 9. membr. 2.* quod etiam videtur docere Soar. *lib. illa 3. de Anim. cap. 5. concl. 1.*

Tertia sententia est, intellectionem in specie expressa, & simul in superaddita actione, per quam productur, confitetur. Sie Petr. Hurt. *disp. 6. de Anim. sec. 1.* Quem multi Recentiores sequuntur. Quorum alii ex æquo dicunt speciem expressam, & actionem ad conceptum intellections spectare. Alij ex connotato dumtaxat requirunt actionem. Alij dicunt, in conceptum intellections intrare entitatem actionis, non solum ut est actio formaliter, sed etiam, ut est passio. Alij præterea addunt vniōnem, quæ species expressa subiecto vniōre. Alij seclusa vniōne, & passione solam formalitatem actionis relinquunt cum specie expressa.

Quarta sententia ita constituit intellectionem in sola specie expressa producta per distinctam actionem, ut ipsa actio sit medium, quo talis species præstat subiecto suum effectum formalem, quemadmodum vniō medium est, quo alia alterius generis, qualitates suum præfere solent. Qui subinde dicunt vniōnem speciei expressæ ad conceptum intellections non pertinere. Recentiores quidam relati, & repulsi ab Oued. *cont. 4. de Anim. punc. 1. §. 1.*

Quinta sententia est intellectionem consistere in qualitate, sive in specie expressa se ipsa immediate pendente ab intellectu per actionem secum identificatam. Ita Ripalda *tom. 1. de Ene supern. disp. 2. 3. sec. 8. n. 4. 3. Card. Lugo tom. de Incarn. disp. 18. n. 9. & Oued. suprà §. 3. vbi pro se alios adducit.* A qua sententia solo loquendi modo videntur discrepare, vt notam Arriag. & Oued. Thomistæ illi, qui dicunt intellectionem actionem sine termino esse. Sunt autem iij Caet. Capreol. Ferrar. & alii citati à Rub. ab Arriag. *suprà*, & ab aliis.

Porrò, quemadmodum de intellectione, ita vniuersè de quaque omnino cognitione creata pariterque seruata proportione de amore, omnes commemorati Authoræ philosophantur: vñusquisque consentaneè ad propriam sententiam.

Præpositio 1.

Intellectio nostra in sola specie expressa consistit, quæ se ipsa ab aliis vniōne interposita intellectui affixa est, instar quoddam eiusmodi. Tamen non se ipsa, sed per interiectam actionem ab intellectu producatur.

Tres partes habet præpositio, quæ singillatim probandæ sunt. Primam mihi suadeo primò; quia de conceptu cognitionis, vt sic, solum est, quod sit perceptio quædam, sive apprehensio obiecti; quia potentia cognitionis veluti capit obiectum, illud apprehendit, & ad se trahit, & quasi sibi præsentat, sive præfens reddit formaliter, eo modo, quo fieri experimur in nostris tum sensuum, tum intellectus cognitionibus; nec clarius conceptus cognitionis exponi potest, aut intelligi: sed hæc omnia soli speciei expressæ, quæ optimè aptantur eo præcise,

præcisè, quod sit (uti faciunt omnes) actualis, & expressa representatio obiecti, quedamque naturalis imago eius. Ergo sola species expressa est formaliter cognitio, sive intellectio. Minor, quæ sola indiget probationem, probatur facile, & declaratur; qui per eam solam entitatem obiectum percipitur, apprehenditur prælēnsque redditur intellectui formaliter, quæ illud formaliter representat tanquam imago ipsius: eiulmodi autem sola species expressa est, etiam secundum aduersarios. Est quippe proprium imaginis in vniuersum veluti contineare in se prototypum, præsensque facere in loco, ubi ipsa est. Secundò, quia secundum communissimum modum concipiendi, atque loquendi omnium per ipsam intellectiōem formaliter sit præsens obiectum obiectū in mente cognoscentis; quæ etiam præsentatio obiectū dicitur formaliter approximatū voluntati, ut illud queat amare. Ergo intellectio formaliter in solā specie expressa consistit, quæ est representatio, seu præsentatio obiecti formalis, atque adeo approximatio formalis eius, non verò in actione illius productiū, quæ effectuē solum dicitur præsentatio, approximatioque obiecti. Tertiò, quia de conceptu cognitionis obiecti, seu perceptionis eius in vniuersum, neque actio, neque passio est: Deus enim cognoscit obiectum, illudque percipit intentionaliter, quin in suo aucto cognoscendi actio aliqua vel passio re verā inuoluitur, aut connotetur. Ergo neque in conceptu cognitionis nostra aliquā ratione includitur actio, quæ efficitur, aut passio: nostra quippe cognitione supra eam, quæ abstrahit à creatū, & increatā, solum addit prædicatum creaturæ, de cuius conceptu intrinseco non est actio, ut compertum est. Quartò, quia pīctor non per actionem, quæ imaginem artificialē efficit, sed per imaginem ipsam facit formaliter alios venire in notitiam prototypi, imago quippe sola est, quæ etiam post translatam actionem notificat prototypum. Ergo intellectus pariter, qui pīctor quidam est naturalis non per actionem, quæ obiectū imaginem effectiū depingit, hoc est, quæ speciem expressam eius producit sed per ipsam speciem expressam notificat sibi formaliter obiectum ipsum. Ex quo patet intelligere non esse depingere sibi effectiū intellectū obiectū imaginem, ut dicebant. Autores primæ sententie; sed potius per ipsam imaginem sibi depingam obiectum ipsum percipere atque tenere. Quinto, quia voluntas secundum omnes per ipsum amorem, quo obiectum amat, propendit, sive fertur in illud. Ergo amor in qualitate, quæ pondus, seu impulsus dicitur, constitutus vnicè, non verò vlo modo in actione talis qualitatis factiū. Per pondus enim, sive impulsus dumtaxat potest formaliter voluntas propendere, sive ferri in obiectum; per actionem verò productiū eius non item, ut scilicet ex se est notum. Pariter ergo, de intellectione philosophandū est. Sexto, quia diuersitas, quam experimur in actibus intellectiōis ex diuerso modo tentandi eorum in obiecta, nequit non stare primariō penes species expressas, cum actiones qualifecundari diuersificantur à terminis: ergo in ipsis species expressis constiūnt intellectiones diuersæ, quas experimur. Septimò, quia vix, aut ne vix quidem potest intelligi, quod intellectus tendat formaliter, & immediatè in obiectum per actionem productiū species expressas, cum de conceptu actionis solum sit tendere in terminum, cuius effectio est. Ergo intellectio, quæ intellectus tendit

Pharus Scient. Tom. I.

immediatè, & formaliter in obiectum, aliud quid est à tali actione, nimurum ipsa species expressa. Octauo, quia nulla est necessitas inuolenti in conceptu intellectiōis præter specie expressam, actionem, quæ illa producitur, aut passionem, ut constabit ex solutione argumentorum. Ergo sola species expressa adæquata cognitio est. Quin imò, cum nulla actio sit propter se intenta ab agente; sed propter terminum per eam effectum, ut bene ponderat P. Zuniga *disp. 1. de Trinit. dub. 7.* & intellectio propter se ab intellectu intendatur; consequitur intellectiōem aliquid debere esse adæquatè distinctum ab actione, quæ sit. Per quæ omnia fatis, superque refutat manent omnes sententiae, quæ ad constituentium conceptum intellectiōis aliqua ratione requirunt actionem, quæ species expressa producitur ab intellectu in se ipso. Etenim cum intellectio sit formalis quedam perceptio, apprehensio, seu tentio obiecti per modum representationis, neque totaliter, neque partialiter potest consistere in entitate, quæ non sit formaliter representatio obiecti, eiulmodi autem non est actio, ut omnes supponimus, esto sit productio representationis formalis, qualis est species expressa, atque adeo representatio causalis vocari possit.

Iam verò, quod nullā vniōne superadditā, sed se ipsā intellectū affigatur species expressa, sive intellectio nostra, inde mihi suadeo; quia ex suo conceptu, quidam actus est, seu exercitium intellectus, & de conceptu actus est se ipso affigi subiecto, cuius est actus, iuxta doctrinam vniuersalem tradendam *infra q. 4.* Quanquam enim plurimi huiusmodi actuum suppositiū dumtaxat, & ex modo nostro concipiendi habeant affigi se ipsis subiectis, quorum actus dicuntur, prout explicatus trademus in dicta quæstione. Tamen multi etiam id habent re verā, & suapte naturā ut in actione, passione, vniōne, & similibus cernere licet, è quorum profecto numero intellectio censenda est. Tum quia non est, cur dicatur est suppositiū conceptum eius. Tum quia nec minorem, nec absimilem connexionem præ se ferit intellectio cum intelligente, quā actio cum agente, aut passio cū paciente, &c.

Venio ad probandam tertiam propositionis partem. Etenim esto possibile sit cognitionem aliquam se ipsā absque interiectā actione ab aliquo intellectu produci, de quo modō non curio; tamen non est, cur de facto aſſeramus, intellectiones nostras absque actione produci superadditā, potius sunt argumenta, quæ fudeant oppositum. Primum enim reliqui omnibus effectibus, qui fiunt a causis secundis, dantur actiones superadditæ ab omnibus Philosophis, qui eiulmodi actiones admittunt, iuxta sententiam iam communem, & apud omnes veram; cur ergo tales actiones cognitionibus negantur? Quante autem iure Philosophi non solum reliquis effectibus, sed etiam cognitioni creatæ actiones superadditas de facto præscribant, ex eo profecto apparer, quod valde consentaneum rationi est, ut quidquid causæ secundæ efficiunt saltē de facto, id à solo Deo effici possit, excepta dumtaxat ipsa effectiōne, seu actione causarum. Ob id quippe S.Th. I. p. q. 105. art. 2. ita habet. *Erroneum est dicere Deum non posse facere per se ipsum omnes determinatos effectus, qui fiunt per quamcumque causam creantur.* Non potest autem facere cognitionem, seu speciem expressam, si hæc se ipsa sine actione interiecta à causâ creatâ penderet. Ad hæc, quia eadem est in præsenti cognitioni, & vos

E litio

litionis Philosophia ; si cognitio se ipsa fit à causa creatá , eodem modo se ipsa fit voluntio. Unde necessariò consequitur contra satis commune placitum Theologorum , non posse Deum per auxilium extrinsecum concurrere ad actum precedenter ab habitu supernaturali. Tum diuersum specie esse actum misericordie supernaturalis , aut alterius virtutis hominis peccatoris ab actu hominis iusti: quia hic se ipso fit ab habitu ; ille verò non item. Aliaque id genus subsequuntur ; quæ videntur incommoda.

11 Restat ut argumenta diluamus , quæ contrà doctrinam nostram opponi solent. Primum fit. Intelligere est vivere. Vivere dicit actionem : ergo intelligere dicit actionem. Respondeo cum Zuniga, Arriag. & alijs. Intelligere formaliter dumtaxat esse vivere intentionaliter , non item physicè , atque adeo in suo conceptu actionem viviunt non claudere , quæ solum ad viuendum physicè necessaria est. Unde in infero cum eisdem , dato , quod Deus infundere homini intellectuonem , aut amorem , nihil ipso operante physicè , fore ut nihilominus homo intentionaliter vitâ vivueret , quia verè intelligeret , aut amaret ; atque adeo verè operaretur intentionaliter operatione quādam intentionaliter in se ipso immanente , qualis est ex suo conceptu intellectio , & voluntio: quod ad viuendum intentionaliter satis superque est. Quod autem Deus de potentia absoluta se solo possit producere in homine non operante physicè intellectuonem & amorem , quo verè intelligat , & amet , communiter censem , & bene Auctores nostræ sententia , uno excepto Vaz. quia 2. *disputa. 9. cap. 4.* & 5. inconsequenter id negavit ; quia supposito , quod intellectu in solâ specie expressa , & amor in solo pondere consistant , nulla est in eo repugnantia , vt in superdotent Molin. 1. *part. quæst. 12. art. 2. disputa. 1. Soart. disputa. 48. Metaph. sec. 2. num. 12. Petr. Hurt. disputa. 6. de Anim. sec. 3. Franc. Alf. disputa. 13. de Anim. sec. 6. Ouied. contr. 6. de Anim. part. 1. §. 5. & alij.*

12 Nec putet aliquis huic doctrina Patres Concilij Trident. aduerari , dum *seff. 6. can. 4.* eos damnant , qui dixerint. *Liberum hominis arbitrium à Deo motum , veluti inanime quoddam ribil omnino agere , mereque passiū se habere :* quasi supponant voluntatem hominis veluti quid emortuam fore simpliciter , si nihil ageret , quantumvis à Deo recipere suum amorem. Etenim , vel nihil à se supponunt Patres Concilij ; sed eos , qui integrum eam sententiam protulerint , absoluē condemnant ; vel si quid supponunt , tantum est , quod suo intererat instituto , fore videlicet , vt voluntas si nihil ageret physicè , inanimi instrumento , quantum ad id assimilaretur ; tametsi alia per amorem in se receptum intentionaliter vivueret. De quo , tamquam ad rem impertinente , & purè philosophico penitus non curarunt.

13 Secundò obijci potest. De ratione intellectuonis est , quod intellectus per eam attendat ad obiectum : sed attentio dicit actionem , & conatum intelligentis : ergo. Respondeo , attentionem sumptam formaliter , & propriè ab intellectione non differre , & absque viliâ actione physicè intellectus constare ; vt patet in Deo attentissimè cuncta intelligentia circa talem actionem. Attentionem verò sumptam effectiū , & minus propriè , qualis reperitur in intellectu creato , dicere quidem actionem , conatūmque intelligentis , sed

præsum ad intellectuonem , distinctūmque ab illâ adæquat.

Tertiò obijci potest. De ratione amoris est esse voluntarium : ergo & procedere à principio intrinsecum cum cognitione. Nego antecedens , quia ratio voluntarij , sicut & ratio liberi extrinsecus est in amore ; unde illi potest deesse saltem de potentia absoluta. Vtrum autem possit Deus producere se solo actum amoris in voluntate , non praevi cogitatione obiecti amandi , alterius est considerationis : de quâ suo loco.

Quartò obijcitur. Actionibus tantum de prædicamento actionis meremur ; quia hæ tantum sunt nobis libere : sed meremur actibus voluntatis , & intellectus : ergo hi consistunt in actionibus de prædicamento actionis. Confirmatur ex Arist. qui lib. 1. & hic. capit. 3. docet , operationem virtutis , & felicitatem (quam in intellectuonē ponit capit. 7.) non esse qualitatem , quo videtur sentire esse actionem ; Imo esse actionem sine termino videtur docere *capit. 1. Et lib. 9. Metaph. text. 16.* actiones immanentes cognoscendi , & volendi per se esse finem operantis , quin aliquid per illas fiat , in quod tendat agens , tanquam in finem , vt fit per actiones transeuntes , e. g. adficandi , texendi , &c. Respondeo ad argumentum ; non solum per actiones de prædicamento actionis , sed etiam per earum terminos nos mereri , estò illi tantum sint liberi medijs actionibus. De quo suo loco. Unde patet , ex eo quod actus nostri intelligendi , & volendi sint termini talium actionum , nihil eorum merito derogari. Ad confirmationem respondeo ; Arist. in primo loco tantum velle virtutem , & felicitatem in operatione nostrâ consister , non verò in qualitate , quæ non sit operatio nostra : Nomine autem operationis non physicam , sed , vel intentionalem intelligit , vel præsidentem ab utrâque. Quo iure in secundo loco per actiones , operationes immanentes intelligendi , & volendi , quæ intentionales tantum sunt , optimè dixit nihil produci , uti producitur per transeuntes , quæ sunt actiones physicæ : esse autem apud Arist. actus cognoscendi , & volendi operations , sive actiones tantum intentionales , & non Physicas de prædicamento actionis ex verbis S. Th. planè colligitur , qui consentienter ad illius doctrinam in opus. 4. tratt. de prædicamentis , capit. de actione ait. *Similiter intelligere , & sentire sunt actiones immanentes , quia dicunt actum intelligendi , & sentiendi , esse actu in intelligenti , & sentiente.* Hec autem actio immanens non est de prædicamento actionis. Quocirca ipse S. Th. 1. p. q. illâ 34. citatâ art. 1. ad 3. aperte excludit actionem physicam à conceptu intellectuonis , dicens. *Intelligere importat solum habitudinem intelligentis ad rem intellectam ; in qua nulla ratio originis importatur ; sed solum informatione quadam in intellectu , prout intellectus nosferit actu per formam rei intellecta.* Per quæ , & per alia tradenda postmodum exponendus est Doctor Angelicus , si quidpiam alibi in oppositum videatur docere.

Porro , quæ diximus circa intellectuonem , patiter cuius cognitioni etiam sensitivæ conueniunt. Necon , proportione sensitivæ , cuilibet actui appetitus , tum sensitivæ , tum rationalis ; quia de his omnibus , quod ad rem attinet , eadem Philosophia est.

Iam

Disp. II. De natura intell.&c. Quæst. I.

51

17 Iam vero ut accedamus ad secundam partem questionis de verbo mentis resoluendam. Præmitendum imprimis est *Verbum*, si Ethymologiam species, eum sonum dearticulatum, & significatiuum significare, quem ore profertimus, dum loquimur, ad manifestandos mentis conceptus. Dicitur enim *Verbum*, teste Isidoro, lib. 1. Ethymologiarum cap. 9. ab aere verberato labris & lingua. Catus quidem verbi prolatio, *dictio* appellatur, aut *loquatio*. Hinc *verbum*, *dictio*, *loquatio*, ad internas mentis operations propriissimè significandas extensa sunt. Nam sicut, qui loquitur ore, per prolatum verbum aliquid audiunt notificat: sic, qui intelligit per conceptum productum sibi ipsi notificat obiectum. Quo factum est, ut sibi ipsi loqui, & verbum proferre dicatur. Porro nomen *Verbum*, tametsi a vocali trahat Ethymologiam, propriissimè dici de mentali; inò proprius, quam de vocali, communis sententia est. Theologorum in materia de Trinit. quam tradit. August. lib. 13. de Trinit. capite. 11. dicens. *Verbum*, quod foris sonat, *signum* est *verbi*, quod intus lucet, cui magis verbi competit nomen: nam illud, quod profertur, carnis ore, vox verbi est, verbūque ipsum dicitur proper illud, à quo, ut foris appareret, *assumptum* est.

18 Certum est igitur apud omnes, verbum nostrum mentale esse aliquid ab intellectu nostro productum, quo sibi manifestat obiectum: illud autem confidere in specie expressa, quam intellectus producit, dum intelligit, concors omnium sententia est. Ceterum, quoniam de natura speciei expressæ, deque munere eius variæ sententia sunt, ut vidimus: Ideo etiam de verbo mentis diuersæ existunt opiniones. Nam Molina, & seculatores eius, qui éludentiam intellectuionis ponebant in ratione productuia speciei expressæ; consequenter docent, verbum mentis adæquate distinctum esse ab intellectu, & per intellectuionem ipsam productum. Hic habet Molina 1. part. quæst. 27. artic. 1. disput. 8. membr. 3. Alij verò, qui nobiscum sentiunt intellectuionem confidere adæquate in specie expressa, consequenter censem verbum mentale nostrum re verâ non esse ab intellectu nostrâ distinctum; sed idem cum ipsâ adæquate. Ita exprimit Vazq. 1. part. disput. 38. numer. 24. & sepe alibi. Arrub. 1. part. disput. 123. capite. 7. Soar. lib. 2. de attrib. capite. 11. & alij. Qui autem speciem expressam simul, & eius productionem in conceptu intellectuionis inuolunt, consequenter tenent dicere intellectuionem præter verbum ipsum productionem includere. Supereft tamen præterea singularis quedam sententia quorundam Thomistarum dicentium ad id unius verbum in mente intelligentis produci, ut in eo prius cognito cognoscatur obiectum: quasi obiectum absens cognosci nequeat, nisi verbum eius instar cuiusdam speculi, sive imaginis intime intellectui præsens immediatè loco obiecti terminet cognitionem; qua immediata quidem ipsius verbi, mediatè autem obiecti cognitionis sit. Huius sententia sunt Caiet. 1. part. quæst. 27. artic. 1. Capreol. in 1. disput. 27. quæst. 2. Ferrar. lib. 1. contra Gent. caput. 53. & lib. 4. cap. 13. Canarienf. 1. part. quæst. 27. artic. 1. disput. 3. & 5. & quidam alij. Qui consequenter affirmant in sensibus exteris non dari verbum, eo quod eorum obiecta præsentia sunt. Tum ob eamdem rationem Beatos, dum Deum clare vident, nullum verbum producere: sicut neque Angelos,

Pharus Scient. Tom. I.

dum cognoscunt propriam substantiam. Hanc tamen horum Thomistarum sententiam ceteri Theologi, atque Philosophi communiter reiūcunt, quorum plures speciatim referant *Tract. de Visione Dei*, vbi iterum de verbo mentis redibit sermo.

Propositio 2.

Verbum mentis non est aliquid ab intellectu nostro productum, in quo tanquam in medio prius cognito cognoscatur obiectum.

Ita omnes communiter contra paucos Thomistas nuper commemoratos. Probatur autem primò, quia verbum mentale nostrum ipissima est obiecti cognitionis; ut ex August. Damasc. & S. Thom. ostendimus *Proposit. 3.* Ergo verbum mentale nostrum non est aliquid; in quo prius cognito cognoscatur obiectum.

Secundo; nam experientia ipsa satis superque 20 compertum est; dum intelligimus obiectum aliquod, nihil nos aliud, præterquam obiectum ipsum percipere. Quis enim vñquam expertus est, dum Turcam absentem apprehendit, se duo quapiam, diuerso tamen modo apprehendere; prius quidem in se immediate instar imaginis, secundum verò mediatè in primo tanquam prototypon in eo representatum, aliquâve ratione contentum? Certe, si id ita euenerit, neutiquam nos latere posset. Quoniam quoties obiectum vnum in alio, tanquam in medio prius intellectu intelligimus, non minus, inò evidentius nobis notescit medium quam obiectum in ipso cognitionis; quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis, ut proloquium vulgate ferr, fieri tamque, si propter ea cognoscemus obiectum, quia cognoscimus verbum, ut magis verbum, quam obiectum cognoscetur: cumque cognoscere nobis obiectum exploratissimum sit; plus adhuc est etiam exploratum cognoci verbum. Quod tamen falsissimum esse constat aperte.

Tertiò, quia ad hoc, ut cognoscatur obiectum, 21 quantumvis absens sit, nulla ratione est neceſſarium, quod cognoscatur eius verbum: ergo sine fundamento asserit verbum prius, quam obiectum cognosci. Consequentia est certa. Probo antecedens; quia non est neceſſe cognoscere verbum, ut illud intime præsens intellectu terminet cognitionem: quippe cognitionis, cum non attingat obiectum physicè, sed intencioniter tantum, optimè potest terminari ad obiectum absens. Et quidem, si verbum ipsum iuxta Aduersarios obiectum absens representare valeret, ut imago obiectua eius, id que immediate sine alio verbo, cum cognitione in obiectum absens ferri non poterit, ut imago eius, seu representatio formalis, quin prius feratur in verbum? Certe, ut verbum dicitur veluti trahere obiectum, illudque facere præsens intencioniter: nescio cur id potiori iure de cognitione ipsa dici non posset: quo fieri ut absentia obiecti nihil impedit. Ad hanc, si cognitionis obiectum absens ratione absentia immediate non posset tangere: nec posset utique illud tangere medio verbo: quia obiectum medio verbo non redditur intellectui præsens physicè, & verè; sed representatiuè dumtaxat, & metaphorice: cognitionis autem non secundum esse repræsentatum, sed secundum esse physicum tangit obiectum. Nec dici potest, ut tangatur obiectum

E 2 per

per cognitionem, quoad esse physicum, oportere, quod tale esse reddatur prius per verbum praesens intentionaliter; quoniam non est maior difficultas in eo, quod obiectum absens trahatur immediate per cognitionem, vt per imaginem formalem, quam in eo, quod trahatur per verbum, vt per imaginem obiectuum; sicut dictum est. Quo fit, vt verbum non possit ad id muneris non redundare; sed esto, si necessaria presentia obiecti intentionaliter facta per verbum, vt illud per cognitionem attungi possit. Hinc sane non sequitur verbum ipsum immediate cognitumiri, vt in eo tanquam in medio cognito cognoscatur obiectum. Nam, vt voluntas nequit amare obiectum non representatum sibi per cognitionem; & tamen cognitione ipsa non amata, immediate in obiectum fertur; ita intellectus, esto non posset cognoscere obiectum non representatum per verbum; posset tamen quam optimam, semel representatione facta ferri in obiectum immediate, quin illo modo tangeret verbum.

22. Prater nescio, quā consequentiā afferunt prædicti Thomistæ ad cognitionem sensuum exterrum non requiri verbum, quia eorum obiecta presentia sunt. Primum quidem, quia obiectum visus e. g. non est intimè sensui prælens, sed saepe valde loco diffusum, & remotum. Quod, si visus obiectum adeo remotum suā visione tangere potest, cur non poterit quævis potentia cognoscitua obiectum omnimodis absens attingere, si tamen species impressa eius, vt est instructus visus, instruēta sit; deinde, vel præsentia obiecti ad cognitionem requiri debet esse physica, vel debet esse intentionalis. Si physica: ergo obiectum physicè absens nec medius verbo cognosci poterit; per verbum enim dum sit redditur præsens intentionaliter; si autem præsentia obiecti intentionalis requirita est: ergo nullum obiectum quantumvis physicè præsens sine verbo cognosci poterit: sicut nullum bonum quantumvis voluntati coniunctum physicè potest amari, nisi intentionaliter per cognitionem præsens reddatur. Quo fit, vt neque sensus externi sine interuentu verbi cognoscit: neque Beati Deum immediatè sine verbo intueantur. Dici autem non potest alterutram ex dictis præsentis obiecti esse sufficientem, & necessariam ad cognitionem: Nam, cum sint adeo inter se diuersæ; alteram pro alterā vicem suppleret, prorsus videtur impossibile. Alioquin præsentia physica boni amabilis etiam suppleret vicem præsentiae intentionalis eius: atque ita obiectum omnino incognitum naturaliter amari posset a voluntate, quod apud omnes absurdum est. Concludo igitur ex dictis cognosci verbum immediate, neque necessarium esse, vt habeat cognitionem, in quod terminetur, neque vt obiectum tanquam præfens noscat: prout aduersarij arbitrii sunt. Ad aliud autem quidpiam, id non requiritur, vt apud omnes certum est.

23. Quartò probatur propositio; quia, vt verbum est medium, in quo prius cognito cognoscetur obiectum, non solum vt existens, sed, vt conexum etiam cum ipso obiecto, deberet præcognosci; sic autem cognosci, quis credat? Tum si in illo ita cognito obiectum cognoscetur, nulla propositio obiectum per se nota esset; sed omnes per aliud quidpiam præcognitum, nēmpe per verbum cognoscibiles essent. Quo rursus fieret, vt omnis humana scientia experimentalis esset, oriunda scientia à notitia experimentalis verborum; nullaque

subinde essent principia metaphysica, aut alia præterquam experimentalia verborum; & consequenter tota scientiarum humanarum evidentiā soli euidentia subnixa esset, quæ habetur de existentiā verborum, deque eorum connexione cum rebus, quarum verba sunt. Quæ omnia, quām sint absurdā, alienāque ab omnī mente nemo non videt.

Quintò. Voluntas non habet terminum, in quo prius amato amet obiectum: ergo neque intellectus habet verbum, in quo prius cognito cognoscet obiectum. Mitto plura, quia hæc sufficiunt, & qui plura voler, adire poterit Molinam 1. p. quæst. 27. articul. 1. disputatione 8. memb. 3. citato. Soar. lib. 3. de Anim. cap. 5. Petrus Hurt. disputatione 6. sec. 5. & seq. Arriag. disputatione 6. de Anim. sec. 2. subsec. 5. Ouid. contr. 6. de Anim. punc. 1. §. 6. Franc. Alfon. disputatione 13. de Anim. sec. 5. & alios, apud quos argumenta etiam aduersarij dilata sunt, quæ, quia facillimè ex dictis reuinco possunt, missa facio. Quomodo autem S. Th. à nobis sit, latè probant Hurt. & alij; & ex mox dicendis constabit.

Propositio 3.

Verbum mentis in nobis nihil est aliud ab specie expressa, in quā consistit nostra cognitione. Adit tamen supra rationem cognitionis respectum prolati, siue producti ab intellectu.

Hæc propositio imprimis planè videtur esse de mente Augustini qui lib. 9. de Trinit. cap. 7. ita habet. In illa æternā veritate formam, secundum quam sumus, vel aliquid recta ratione operamur, visum mentis conspicimus, atque inde conceptam rerum veracem notiam tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo intus gignimus, neque à nobis nascendo discedit. Et lib. 15. cap. 16. Cogitatio nostra perueniens ad id, quod scimus, atque inde formata verbum nostrum verum est. Ecce notiam, & cogitationem, & cognitionem idem est. Eadem est mens Damasc. lib. 1. fidei cap. 17. vbi docet (prout refert S. Th. 1. p. quæst. 34. articul. 1. in corp.) Quod verbum dicitur naturalis intellectus motus, secundum quem mouetur, & intelligit, & cogitat. Constat autem huiusmodi motum intellectus (puta intentionalis non physicam) non posse quidquam aliud esse ab intellectione. Cumque S. Th. pro se Damasc. alleget in eamdem eius sententiam trahendus est, siquando innuit verbum ab intellectione distingui. Præsertim, cum verē non distingui expressè doceat lib. 4. cont. Gen. capitul. 11. ante medium inquiens. Vnde & ipsa intellectio verbum interius nominatur, quod est exteriori verbo significatum; & quod non sit res intellecta, inde appetat, quod aliud est intelligere rem, aliud ipsam intentionem; quod intellectus facit, dum super suum opus reflectitur; vnde, & alia scientia sunt de rebus; alia de intentionibus intellectis. Vbi vides secundum S. Th. verbum non cognosci ab intellectu, dum hic cognoscit res directè, vt dicebant Thomistæ proposit. 2. impugnati; sed tanquam, dum supra ipsum per aliam cognitionem reflectitur.

Quod si nonnunquā S. Th. vt lib. 1. cont. Gen. cap. 26. § 3. & lib. 4. cap. 11. & opus 8. 3. de intellectu, & intelligibili; alijsque in locis significat verbum mentis esse quid

quid cognitum per intellectionem: certè non de verbo formalis, de quo nos in præsenti tractamus; sed de verbo obiectu loqui videtur, appellans videlicet verbum conceptum obiectuum, quem de re insensata formamus medio phantasmati sensibili, in quo illam concipimus, prout ostendimus inferius quæst. 3. Talis enim conceptus obiectus non datur à parte rei, sicut in mente nostrâ, estque similitudo obiectu rei intellectæ, & per externum verbum vocale significatur; quæ sunt conditions verbi mentalis, de quo loquitur in dictis locis S. Th. ut in eâ quæst. citata relatis eius verbis probabimus. Pari ratione interpretandi sunt August. lib. 15. de Trinit. capit. 15. & Ansel. in Monol. cap. 32. dum significant verbum internum nostrum cogitatione produci de verbo obiectu, non de formalis, quod quidem, ut dicitur cogitatione concipi, seu formari, dici etiam potest cognitione produci, nimis intentionaliiter non physicè. Dum autem Arist. lib. 2. de Anim. text. 60. dicit obiectum intellectus esse intra animam, obiectum verò sensus tantum esse extra illam; dumtaxat vult intellectum per species in memoria affluentes posse obiecta vniuersalia etiam, quæ non existunt concipere: vni tamen sensus, nisi à singulari obiecto verè extra se existente moveri ad sentiendum non posse.

27. Iam verò propositio data sic potest à ratione firmari; verbum mentis ex conceptu verbi debet esse manifestatiuum obiecti respectu eius, ad quem dirigitur, aut profertur, ut patet in verbo vocali; vnde suam trahit verbum etymologiam ut dictum est: sed nihil est, quo intelligenti creato, dum sibi mentaliter loquitur, interius manifestetur obiectum, nisi cognitio, ut confat ex superius dictis: ergo nihil est præter cognitionem, quod habeat in nobis rationem verbi mentalis. Quomodo autem de verbo diuino aliter sit necessario philosophandum, in tract. de Trinit. Deo dante ostendimus. Videatur interim Vazq. 1. disputatio 1. 2. sub finem.

28. Diximus aurem in propositione conceptui verbi addendum esse supra rationem cognitionis respectum prolati, sive producti, quia ex una parte cognitione non dicit in suo conceptu esse productam à cognoscente, ut patet in cognitione Dei iuxta superius stabilita. Ex alia verò parte cognitione non producta non potest propriè dici verbum; quia verbum non est, quod non profertur, sive producitur à loquente. Quo iure omnes pene Theologi contra Duran. à cognitione essentiæ Dei veram rationem verbi relegant.

29. Ex dictis est inferendum, quid sit loquatio, & in quo consistat. Etenim loquatio duobus modis usurpatur. Primi pro ipsa rei manifestatione: quo sensu dicere solemus loqui homines res vanas, futilles, aut magni ponderis &c. Secundi pro prolatione verborum. Quæ acceptio videtur vñus Regius Psalmus cum dixit psal. 44. *Eructauit cor meum verbum bonum*; id est prolatum, sive loquutum est, saepaque dicimus homines loqui, seu dicere verba impudica, honesta, iucunda, &c. Dicō ergo loquitionem priori modo sumptam nihil proflus differre à verbo; & enim ratione verbis ipsi formaliter loqui dieiū sive vocaliter, sive mentaliter: loquitionem verò altero modo acceptam in sola productione verbi consistere; quia proferre verbum nihil est aliud, quam illud produce-re, sive in lucem edere. Vnde in hoc sensu lo-

Pharus Scient. Tom. I.

quatio mentalis erit actio, quæ producitur species expresa, quæ est ipsum verbum nostrum, ut diximus. Itaque loquatio prioris acceptiois à loquitione posterioris distinguitur; quod illa de connotato solum dicit actionem causatiuam verbi: sicut illam itidem dicit verbum. Hæc verò in eiusmodi actione vniç, & directe consistit.

Rogabit aliquis; vtrum non solum in intellectu; sed etiam in sensibus verba sint admittenda? Respondeo, si rem ipsam spectemus, nihil obesse, quoniam analogice sicutem possent admitti: propriè tamen, & iuxta communem, receptumque vñum conceptus dumtaxat facultatis rationalis solent verba appellari: sicut, & voces dearticulatae ab ente rationali nascentes.

Hæc dicta hucusque de verbo mentis nostræ 31 formalis, quod tanquam formalis, expressaque similitudo, sive representatio rei intellectæ, ipsam intellectui notificat: de quo potissimum imprætentiarum tractant Doctores. Addendum tamen est phantasma illud sensibile, in quo tamquam substituto rem insensitam, me quidem iudice, intelligimus iuxta doctrinam tradendam quæst. 3. non abs iure verbum internum obiectuum vocari posse (prout sūpicor à S. Th. vocatum locis nuper citatis, de quo latius in eâ quæstione). Quoniam per illud etiam suo modo notificatur intellectui res intellecta, quinimo quatenus subrogatur, sive substituitur pro illâ, plu-quam formale verbum videtur verbo vocali affilari.

QVÆSTIO II.

Quotuplex sit intellectio humana?

2. AS intellectus humanæ diuisiones, cāque membrorum diuidentium explicationem exhibebimus in præsenti quæstione, quæ ad viam sternendam sequentibus videbuntur conferre. Cæteris quibusque relictis ad propria loca.

Divisio 1.

Ad tria capita reuocantur omnes humanæ mentis intellectiones; scilicet ad apprehensionem simplicem, iudicium, & discursum. In quæ subinde tria membra intellectio ipsa sumpta vniuersè primò diuidit.

Apprehensio simplex dicitur actus ille, quo noster intellectus simplici quodammodo in obiectum collimat, velut illud aspicio; nihil tamen circa illud determinando: ad eum ferè modum, quo oculi nostri obiectum sibi propositum aspiciunt. Dicitur apprehensio (tamen hoc nomen cuilibet cognitioni commune sit). Primi, quia species imperfectiores, qualis est hæc, sibi speciatim assolent nomen generis vendicare. Secundi, quia obiectum apprehendere, sive prehendere propriè aptatur ei cognitioni, per quam velut primò obiectum capit, & ad potentiam trahit, cūque fistitur: quod per hanc primam nostri intellectus operationem

E 3 apprimè

apprimè prestat. Per eam enim obiectum veluti ad iudicem ad mentem nostram fertur, eique proponitur, representaturque, ut circa illud sententiam ferat per iudicium. Dicitur autem *simplex*, tum, quia simplici modo in suum obiectum tendit, ut explicauimus. Tum etiam, quia illud propriè neque compонere dicitur, neque diuidere, ut iudicium.

34 Quippe iudicium illa operatio mentis est, per quam intellectus noster instar cuiusdam indicis de obiecto sibi proposito fert sententiam, decernitque circa illud esse, aut non esse, affirmando videlicet, aut negando: atque ideo compонendo, vel diuidendo, prout explicabimus *inferius* q.4. Ex quo pater iudicium valde in modo tendendi à simplici apprehensione differre. Hac enim, ut dicebam, instar cuiusdam simplicis, lenisque obiecti aspectus est. Iudicium verò est firma quadam mentis suasio, seu persuasio, per quam ipsa mens ad obiectum ita suauè determinatur, ut putet, sibique perfaudeat illud esse, aut non esse: reuera: sive le habere, vel fecus. Quod est de obiecto proposito veluti sententiam concipere, sive proferre. Vnde iudicium intellectio est per se, & formaliter sua suia, seu persuasio. Simplex apprehensio non item, sed summum interdum virtualiter, iuxta dicenda paulò post *dīuisi. 4.*

35 Discursus denique propriè, & strictè sumptus ea operatio est, qua intellectus noster ex una, vel pluribus veritatis cognitis, seu per iudicium deprehensis, ad aliam cognoscendam, sive iudicandam transcurrit ductus quidem connexione, qua videt id, quod prius iudicat (& antecedens appellatur) cum eo, quod ex illo infert (& consequens dicitur) connecti. Vnde in discursu duo minimum iudicia interuenient, necesse est; alterum, quo iudicetur expressè antecedens, & tacite, seu virtualiter connexionis eius cum consequente; alterum à priori oriundum, quo iudicetur ipsum consequens. Posunt tamen, & sèpè solent ex parte antecedentis plura iudicia interuenire • quia ex pluribus illud coalescit veritatis distinctè, & singillatim iudicabilibus: prout plenius explicabo *infra* q.5. loquor autem de discursu propriè, & strictè sumpto, qualis est solum illatus, ut excludam eas transitiones, quibus intellectus noster, vel reminiscendo, vel alterum quām inferendo ex uno obiecto cognito ad aliud cognoscendum potest, atque etiam solet transire: quia quidem impropriè, & lato modo posunt appellari discursus, atque etiam solent. Porro esse in nobis hoc triplex cognoscendi genus, nemo est, qui non manifestissime experietur.

36 En potissimum ex immediatis diuisionibus intellectio humana sumpta vniuersum. Sequitur modò, ut singula ipsius membra in suas quoque species subdividamus: datur postea alias diuisiones, quae aut omnibus illis, aut aliquibus communis sint.

Diuisione 2.

37 Apprehensio simplex alia est, constituens hypothesim: alia non constituens hypothesim.

Quae quidem ex modo tendendi imprimis diuerse sunt. Cum enim ita concipimus. *Si Petrus existet, moueretur*, Dubium non est, quin diuerso modo apprehendamus Petri existentiam, atque cum dicimus. *Existentia Petri est possibilis*. Et prima quidem harum apprehensionum iudicio dum-

taxat hypothetico inferuit, ponendo in hypothes conditionem, sub qua illud circa obiectum conditionatum veratur secunda, qua latius pater, tum hypothetico, tum cathegorico. In eorum enim ministerium data est intellectui nostro, tum, ut obiecta iudicanda proponat, tum, ut terminos relationum concipiatur, quibus ignotis, illa nec iudicari posunt, nec concipi. Differunt præterea apprehensionis constitutiva hypothes; quod prima, veluti emulans iudicium circa solam obiectum significabile per verbum, quod proprium est obiectum iudicij iuxta dicendam q.4. verlari potest (nihil enim sine verbo potest à nobis poni in hypothesi, ut experientia constat.) Cùm tamen secunda in obiecta tam nominum, quam verborum tendere valeat; & vniuersum in omnia omnino, que ab intellectu humano concipi possunt. Vnde quemadmodum iudicium, sic apprehensio constituens hypothesim in affirmatiuam suo modo, & negatiuam diuidi potest. Alia enim est, quæ adfruendo, sive ponendo facit hypothesim, ut cum dicimus. *Si Petrus existet, moueretur*. Alia, quæ auferendo potius, sive removendo facit illam: ut cum dicimus. *Si Petrus non existet, moueretur*. Quo iure distinctionis gratia, prima positiva: secunda remota dicitur. De quibus iterum erit sermo q.4.

Diuisione 3.

Rursus apprehensio simplex alia est directa, siue recta: alia indirecta, siue obliqua.

Directam, siue rectam appello eam, qua directè attingit suum obiectum: indirectam autem, siue obliquam, qua illud attingit obliquè. Attingit autem directè, qua veluti recta via tendit in illud, quasi per se, & primario procedens ab intellectus intentione. Obliquè autem, qua in illud tendit veluti obiter, & ad latus, quasi consequenter, & secundariò ab intentione intellectus nascens. Et quoniam, quod intellectus noster intendit primario concipere, est actus significabilis per verbum, utpote quia proprium obiectum est iuri iudicij potissima suarum operationum, iuxta dicenda latius *infra* q.4. necnon subiectum supposito verbi respondens, utpote, cui talis actus per se venit attribuendus, aut detrahendus ipso iudicio; ideo actus significabilis per verbum, eiudemque actus subiectum, semper ab intellectu nostro concipiatur directè. Et ideo apud Grammaticos in nominibus solus *casus nominativus* dicitur *rectus*; ceterò vero obliquus in solo nominativo, non item in aliis ponitur suppositum verbi. In verbis autem nullus datur *casus obliquus*. Quocirca iudicium nostrum semper est cognitio directa, quia per se dum taxat attingit significatum verbi, ut ostendemus *q. citata*. Inter simplices vero apprehensiones illae sunt directæ, quæ, vel attingunt significatum verbi, quia tale, id est, *conceptum* eo modo, quo significatur per verbum; vel ita attingunt quemvis aliud *conceptum*, ut possit illi sic apprehensio attribui, aut derahis per iudicium significatum verbi. Reliqua vero sunt obliquæ, etibusque obliquis nominibus, aliusve signis æquivalentibus correspondunt.

Itaque apprehensio directa, & obliqua imprimis differunt inter se ex diuersis modis tendendi in obiecta, quos circa dubium habent. Deinde differunt, quod apprehensio obliqua suapte natura supponit directam, cum caque subinde connectitur,

nec

nec sine ea potest existere. Sicut in locutionibus causis obliqui supponuntur rectos, nec sine illis constare possunt: cum tamen est contra, apprehensio directa bene possit sine obliqua subsistere. Nihil enim vegetat me apprehendere aliquid directe, quin aliud quidquam apprehendam obliquè: at unum apprehendere obliquè, quin aliud apprehendam directe, nequaquam possunt: apprehensio enim sine obliqua si- ne aliqui comparatione vius cōceptus obiectuum ad aliud contingere nullomodo potest. Vnde, ut in plurimum apprehensiones obliquæ circa terminos relationum, qui etiam sunt comparationum, versantur, non tam semper, quia & possunt termini relationum directe concipi, ut evenit, cum terminus, & relatio ex æquo concipiuntur, siue æquè primò: & possunt alij conceptus, qui non sunt termini relationum concipi obliquè; ut contingat quies aliquid absolutum comparatiuè ad aliud concipiatur, quod passim fit, prout in concretis adiectiis, in aliisque huiusmodi connotatiis conceptibus cernere licet.

Divisio 4.

⁴⁰ Præterea simplex apprehensio alia est virtualiter sua siuialia verò fecit.

Dico virtualiter sua siuiam eam, quæ per se immediatè valet in intellectu nostro generare iudicium. Eiusmodi sunt apprehensiones simplices tum obiectorum singularium, quæ per experientiam immediatè nobis note sunt principiorum universaliū scientiarum humanarum, quæ ex terminis ipsis sunt à nobis immediatè iudicabili. Ceteras autem, præter has, non sua siuia virtualiter voco. Itaque apprehensio simplex, quæ per speciem propriam obiecti sensibilis derivatam a sensu externo modo suprà explicato disp. I. q. 3, dignatur in intellectu nostro, dum actu per sensum externum tale obiectum sentitur, vim habet causandi in ipso intellectu iudicium de existentia eiusdem obiecti. Tum iudicium de distinctione, tum de dissimilitudine eius ab alijs, & alia huiusmodi; interueniente tamen insuper visu specierum alienarum, prout explicabimus *inferius* q. 3. Et quoniam post transactam externam sensationem, adhuc potest intellectus noſter obiectum sensatum apprehendere per propriam ipsius speciem in memoria reliquam, quin possit vi talis apprehensionis determinari ad iudicandum illud existere de praesenti, aut aliud quidquam ei conuenire, prout in statu actualiſ existit; ut fuit determinatus per primam, estò potest ad iudicandum illud antea extitisse. Ideo videtur necessariò dicendum apprehensiones obiectorum sensatorum primarias ab apprehensionibus corundem memoratiis ex modo tendendi discriminari. Dici enim non potest eas solùm distingui extrinsecè, quatenus primaria connotant externam sensationem actu existentem; memoratiæ verò non item, ut sic enim dicendum est intellectum ad iudicandum de existentia obiecti presentis non solùm per apprehensionem propriam, sed etiam per sensationem externam talis obiecti immediatè determinari, quod falso est: tum quia sensatio externa non est propositio obiecti proportionata intellectui, & aliter, quan per modum propositionis obiecti, ut determinat propria intellectus apprehensio, ad eius iudicium determinari nequit, ut constat. Tum, quia si Deus eandem, quam externa sensatio proginuit in intellectu apprehensioni obiecti sensati, per se produceret, aut con-

seruaret sublata externa sensatione: eadem citra dubium iudicia formare posset homo de tali obiecto, quæ format sensatione externa existente. Tum denique, quia pariter dicendum est intellectum non per solam apprehensionem memoratiam obiecti antea sensati determinari ad iudicandum illud antea extitisse, sed infuper per sensationem externam eius præteritam, quod tamen est absurdum; quia sensatio, quæ iam non est, nequit per modum propositionis obiecti, imò neque aliter determinari ad iudicandum intellectum nostrum, ut constat. Apprehensiones etiam phantasmatum sensibilium fictorum à Phantasia, nunquamque ab homine sensatorum per sensus externos, ex modo etiam tendendi videntur differre ab apprehensionibus, tum primariis, tum memoratiis obiectorum vere sensatorum: siquidem cum virarumque obiecta sint eiusdem naturæ, haec nihilominus intellectum determinare valent ad iudicandum de existentia, de aliis, que prædicatis, prout actu existentibus suorum, si- cut diximus: illæ verò non item.

Venio ad alias apprehensiones virtualiter sua siuias obiectorum ex se vniuersalium, quæ sub experientiam non cadunt. Ideo quæ à nobis non prout in statu existentia absoluta, sed prout in statu obiectu iudicabilia sunt, iuxta doctrinam postea tradendam. De quibus pariter est dicendum vim habere ad determinandum per se intellectum, ut iudicet ita se habere id, quod illi proponunt, ut satis superque cunctis notum, & exploratum est.

Ceterum, quia passim contingit, ut ex diuabus cuiusvis generis propositionibus obiectu iudicabilibus eodem omnino modo per simplices apprehensiones propositis, altera per se immediatè sit iudicabilis ab intellectu nostro: altera vero minime, necessario restat dicendum, apprehensiones virtualiter sua siuias à non sua siuia non semper ex diuerso modo tendendi, sed sepè etiam præcisè ex parte obiectorum discriminari. Quod enim una propositio obiectu immediatè à nobis sit iudicabilis, alia verò non item: non inde nascitur vniuersalitas, quod prima diuerso modo ac secunda apprehensa sit; sed sapè etiam inde, quod prima suaptè natura sese intellectui nostro prodit: Secunda verò minime. Cum quo stat bonitatem apprehensionum multum conferre ad iudicandum obiectuas propositiones immediatè ex terminis apprehensis, quia fieri poterit, ut aliqua earum ex terminis iudicari non possit, si imperfetè illi, & minus idonea sint apprehensi, & possit, si melius, aut aptius, prout oportet apprehendantur. De quibus omnibus in sequentibus plura dicenda sunt.

Mitto modò alias diuisiones apprehensionis simplicis, quæ etiam iudicio sunt communes, de quibus postea, & pergo ad diuidendum iudicium.

Divisio 5.

Dividitur autem iudicium primò in affirmati- 44 um, & negatiuum.

Affirmatiuum est, quo aliquid affirmatur de aliquo, ut cum dicimus: *Deus existit*. Negatiuum verò, quo aliquid negatur de aliquo, ut si dicamus: *Deus non peccat*. Porro id, de quo aliquid per iudicium affirmatur, aut negatur, subiectum dicitur. Id verò quod de tali subiecto aut affirmatur, aut negatur, prædicatum vocatur, iuxta dicenda latius q. 4.

Divisio 6.

45 Deinde iudicium est diuidendum in absolutum, seu categoricum, & conditionatum, seu hypotheticum.

Absolutum, seu categoricum dicitur illud, quo absolutè, & nullà factà hypothesi, aliquid iudicatur de aliquo aut affirmatiue, aut negatiue, vt: *Dens exigit. Deus non peccat.* Conditionatum verò, seu hypotheticum illud vocatur, quo aliquid affirmatur, vel negatur de aliquo, non absolute, sed sub aliquà conditione, seu sub aliquà factà hypothesi, vt cùm dicimus: *Si Petrus curreret, moueretur. Si Iudas non esset anarus, non esset proditionis.* Iudicium autem hypotheticum speciatim & in super modis diuidi potest, quot propositio conditionata obiectiva, tum formalis, iuxta diuisiones huius tradendas diff. 19.

46 Quo iure aliud erit purè coniunctiuum, aliud illatiuum &c. Purè coniunctiuum vocatur, quo iudicatur vnum obiectum, vt subest alteri supposito per hypothesim citra omnem huius erga illud tum influxum, tum connexionem. Causale autem dicitur, quo iudicatur vnum, vt subest alteri supposito per hypothesim, innuendo tacitè hoc in illud aliquem influxum habere. Illatiuum denique appellatur, quo iudicatur vnum, vt subest alteri supposito per hypothesim, innuendo etiam tacitè, hoc cum illo habere aliquam connexionem. Vnde patet potissimum munus cuiusvis iudicij conditionati esse iudicare coniunctionem conditionati cum conditione: qualem dumtaxat iudicat, quod purè coniunctiuum vocamus, tacitè in super iudicantibus alijs, causaliter quidem influxum conditionis in conditionatum; illatio autem connexionem illius cum hoc. De quibus omnibus *loco citato* plura dicenda sunt. Potest amplius præterea diuidi iudicium hypotheticum, totidem ferme modis atque discrusus noster iuxta diuisiones huius tradendas paulo post, vt ibi notabimus. Quod modo satis sit indicasse.

Divisio 7.

47 Præterea iudicium in vniuersum aliud est determinatum; aliud vagum, seu disiunctiuum.

Determinatum est illud, quo de subiecto determinato prædicatum determinatum aut affirmatur, aut negatur; idque vel conditionatè vel absolute, vt in exemplis supra positis cernere licet. Vagum autem, seu disiunctiuum est, cuius vel subiectum, vel prædicatum, vel utrumque vagum quidpiam, siue disiunctum multorum obiectorum est; vt. *Aliquis homo est albus. Petrus, vel Iohannes currit. Petrus currit, vel legit. Petrus currit, vel Iohannes legit. Similiter, si Rex venisset, aliquis homo curveret: aut Petrus, vel Iohannes curveret: aut Petrus curreret, vel Iohannes legeret &c.* Potest insuper iudicium hypotheticum esse diiunctiuum, aut ex parte solius conditionis, vt in exemplis positis: aut ex parte solius conditionis, vt. *Si Rex, vel Regina venisset, Petrus curreret; aut ex parte utriusque. Vniuersaliter enim omnes termini, siue conceptus obiectui in quois iudicio, quāvis ratione interuenientes iuxta diuisionem terminorum tradendam diff. 18, vel determinati esse possunt, vel vagi, siue disiunctui.* Quoicunque enim aliquis terminus siue directè, siue obliquè, aut ex connotato, quovis modo pertinens ad iudicium, vagus, seu disiunctiuum

est, nequit non ipsum iudicium vagum, seu disiunctiuum evadere, quā parte per illud talis terminus tacite latet, seu virtualiter iudicatur, iuxta doctrinam vniuersalem tradendam. q. 4. *consect. 5.* Quocirca hæc diuiso etiam apprehensioni simpli ci videtur communis: estque reuerā, vt ego opinor, quia tamen id controverson habet, putantibus multis non esse possibilem apprehensionem simplicem de obiecto vago, seu disiunctu; sicut possibile est iudicium, id est illam speciatim feci circa iudicium, acturus *Divis. 10.* de intellectione vagâ vniuersi. Quemadmodum, & de alijs diuisionibus, in quibus cum reliquis intellectuibus conspirat iudicium, *inferius* mihi agendum est. Pergo modò ad discursum.

Divisio 8.

Discrusus humanus in omnia membra mox re- 48 censenda potest, & debet diuidi secundum rectam scientiæ methodum. Quicquid putetur vulgo in oppositum.

Enimvero Recentiores non pauci putant, omnem discrusum humanum sub uno syllogismo mentali contentum esse; & consequenter discrusum vniuersi sumptum eisdem omnino, non plures diuisiones, ac syllogismum subire posse. Ita Arriag. *diff. 15. Logica sec. 1. Ouid. conv. 9. Log. pum. 1.* & alij. Cùm tamen Arist. sèpè, & alij Philosophi communiter argumentationem, qua dicur si mentali responderet in syllogismum, Enthymema, inductionem, & exemplum celebri diuisione diuierint. Videatur Philosophus *lib. 2. Prior. cap. 2. 3. & lib. 1. Posteriorum cap. 1. & lib. 1. Topic. cap. 10. & lib. 1. Rhet. ad Theodeorem cap. 2.* eiisque interpretates *ibidem.*

Ego, vt ostendam, quā pluribus insuper diuisionibus discrusus humanus sit diuisibilis, suppono (quod antea iam tetigi) intellectum nostrum non temerè, aut calu, aut voluntatis arbitrio ex uno obiecto cognito ad aliud cognoscendum induci; sed id potissimum oriri ex ipsa obiectorum naturâ, aut verâ, aut apparente. Quemadmodum enim voluntas ab obiecto cognito allicitur, vt illud appetat, ita intellectus ab obiecto cognito per vnum iudicium excitatur, & trahitur ad cognoscendum, & iudicandum aliud. Illud autem obiectum prius cognitum ad cognoscendum aliud mouet, quod cum eo aliquo modo connexionum concepit. Dicitur autem cum alio connexionum in vniuersum id, quod cum alio quoad esse suapte naturâ coniunctum, & quasi colligatum est: ita quidem, vt si sit primum, subinde esse etiam secundum, aliquâ ratione sequatur. Id autem, quod cum alio connegetur respectuè ad discrusum nostrum, antecedens vocatur, consequens autem id, cum quo aliud connexionum est, vt iam etiam notauit.

Quoniam igitur, tam antecedens, quām consequens, aut simplex propositio obiectua uno iudicio indicabilis esse potest, aut aggregatum ex pluribus obiectuibus propositionibus pluribus iudicis indicabilibus. Tum tam antecedens, quām consequens, aut potest esse positivum, aut negativum, aut si sit complexum mixtum ex positivo, & negativo, conficitur tam antecedens, quām consequens nostri discrusus quinque modis compingi posse. Potest enim esse aut simplex positivum, aut simplex negativum, aut complexum positivum, aut complexum negativum, aut complexum mixtum. Ex quibus terminis combinatis, iuxta regulas combinationum

nationum tradendas à nobis suo loco viginti quinque omnino collectiones, seu combinationes resultant, quæ totidem sunt diffusas humani diversi diversitate desumpta ex parte obiectorum. Primo namque potest esse connexionum antecedens simplex positum cum consequente simplici positivo. 2. simplex positum cum simplici negativo. 3. simplex positum cum complexo positivo. 4. simplex positum cum complexo negativo. 5. simplex positum cum complexo mixto. 6. simplex negatum cum simplici positivo. 7. simplex negatum cum simplici negativo. 8. simplex negatum cum complexo positivo. 9. simplex negatum cum complexo negativo. 10. simplex negatum cum complexo mixto. 11. complexum positum cum simplici positivo. 12. complexum positum cum simplici negativo. 13. complexum positum cum complexo positivo. 14. complexum positum cum complexo negativo. 15. complexum positum cum complexo mixto. 16. complexum negatum cum simplici positivo. 17. complexum negatum cum simplici negativo. 18. complexum negatum cum complexo positivo. 19. complexum negatum cum complexo negativo. 20. complexum negatum cum complexo mixto. 21. complexum mixtum cum simplici positivo. 22. complexum mixtum cum simplici negativo. 23. complexum mixtum cum complexo positivo. 24. complexum mixtum cum complexo negativo. 25. complexum mixtum cum complexo mixto. Porro syllogismi affirmatiui artis vulgaris in connexione cuiusdam antecedentis complexi positui cum consequente simplici positivo nituntur. Syllogismi vero negatiui eiusdem artis in connexione cuiusdam complexi mixti cum simplici negativo. In reliquis, autem connexionibus commemoratis totidem genera discursuum fundari posse necessarium est; si tamen ea omnes subsistant, ut verè citra dubium subsistunt; quod facile esset demonstrare iterum discurrendo per singulas, & subiungendo exempla: ne tamen prolixus videar, hanc operam legenti committo, si veritatem hanc experiri velit.

51 Et quoniam connexionis antecedentis cum consequente, aut metaphysica esse potest, aut physica, aut moralis, iuxta diuisionem connexionis latius tradendam *disp. 14.* Moralisque suos gradus habet, infimum, medium, & supremum: nam alia probabilitatem solum inducit, alia moralem certitudinem, alia certitudinem physicam, prout magis ibi declarabimus. Iterum, quilibet ex recentis discursibus in quinque membra diuidi potest, iuxta quinque istas differentias connexionis, in quibus potest nisi, sūntque subinde iam discursus diueri 125. Tot namque producunt 25. multiplicati per 5.

52 Discursus insuper de antecedente complexo in duplice insuper sunt differentiæ valde notanda. Alij, in quibus omnes partes antecedentis sumpta dumtaxat indiuisum inferunt consequens, eo quod connexionis, quam habent cum consequente, tantummodo coperit illis acceptis indiuisum, seu collectiue: minime vero diuisum, seu distributiu confideratis. Quo pacto premissa syllogismorum artis communis inferunt conclusionem. Alij vero discursus de antecedente complexo sunt: in quibus partes antecedentis diuisum sumpta inferunt consequens, eo quod singulæ scorsim aliquam habent connexionem cum illo: ex quibus omnibus partialibus connexionibus veluti intensione, firmiorque singulis euadit totius antecedentis connexionis. Hoc modo inferunt consequens plures coniecturae, plurave hominum testi-

monia posita pro antecedente. Proptereaque, quod plura accidunt, eò euadit firmior illatio.

Potest præterà diuidi discursus humanus ex parte eidientiæ, certitudinis, probabilitatis, veritatis, aliarumque huiusmodi proprietatum, & contrariarum tam antecedentis, quam consequentis, quam illationis in connexione antecedentis cum consequente fundatae, comparatorum interfere. Quo penè in immensum exerceant discursus nostri differentiae: ut quisque faciens exacte combinationes ad normam præcedentium perspicier. Qui nihilominus omnes discursus inuicem differentes congruerter reduci possunt ad quatuor illa vniuersalissima capita ex Aristotele suprà cōmemorata paulo tamè aliter intellecta, quam vulgo assolet. Ad syllogismū enim sum reducendi omnes discursus, in quibus ex antecedente complexo ex duabus tantum propositionibus obiectiū, indiuisum inferunt consequens. Cuiusmodi sunt syllogismi sortis communis, atque etiam alij aliarum artium syllogizandi, quas illi adiici posse mihi exploratum est, prout ostendo *suo loco*. Ad Enthymemam autem reuoco omnem discursum, quo ex antecedente simplici quodlibet consequens colligitur vi connexionis, quā tale antecedens per se præcisè, quin aliud quidam supprimatur, vel suppletatur, cum tali consequente conneccitur. Cuius generis est discursus ille, quo ex conuertente propositione conuersa inferunt à Dialecticis: tum ille, quo ex existentiā eiusdem inferunt à Physicis effectus, aut vice versa, & alij huiusmodi, qui passim obuij sunt in scientijs humanis; ut plane constat, quam feedè vulgo erratur à plurimis, qui existimant, affirmantque in omni enthyemate duabus solum propositionibus constante, semper subintelligi tertiam; ex qua, & ex illis syllogismis coalescit. Etenim vnicam obiectiūam propositionem frequentissimè per se præcisè abque supplemento aliquo cum aliā connecti, omnino indubitate est. Quo casu ex primā sola per propriissimum enthyememam inferunt secunda. Quin imo, si quando propositione, quæ exprimitur aliā subintellectā indiget, ut conneccetur cum consequente, tum quidem discursus, quo ex propositione expressa, & subintellectā colligitur consequens, impropter dicitur enthyemema. Est namque syllogismus tacitus, ad claramque subinde spectat syllogismorum. Porro sub enthyememate continetur exemplum, cuius nihilominus Aristoteles specialem feci mentionem; quod argumentatio quædam est ratione materia valde transcendentalis, fundatur enim in similitudine, seu analogiā rerum, cuius campus latissimum est; cuius energia in scientijs humanis mirabilis, ut vberius etiam monstro *suo loco*. Tandem ad inductionem latè sumptam refero omnem argumentationem, sive discursum, vbi ex pluribus quam ex duabus propositionibus pro antecedente positis sive diuisum, sive indiuisum, nec non qua ex duabus diuisum inferunt consequens.

Ceteram, ut omnia iudicia, quibusvis verbis respondentia aliquin inter se diueri formaliter per aequivalentiam possunt reduci ad iudicium, verbo substantiū esse respondens, prout explicabimus *inferius quæst. 4.* propter mirabilem transcendentali identitatis, & distinctionis rerum. Ita ob eamdem rationem omnis discursus noster per aequivalentiam, & iudiciorum transmutationem, aut additionem, tandem reduci potest ad syllogismum artis communis: vtpote, qui in transcendente identitate, atque distinctione rerum fundatur. Quo iure excusari quodam modo possent, quæ omnem omni-

nino discursum humanum ad unum syllogismum reducunt, non tamen satis; quoniam eiulmodi deductio per aequivalentiam non tollit esse plures discursus natura sua a syllogismo dicto diuersos. Quemadmodum etiam iudicia plura diuersa sunt ab eis, quae tendunt in identitatem, aut distinctionem extremonum; Tamen si ad hanc cetera omnia aequivalenter renouentur, ut *loco citato* videbimus.

55 Hac satis modo de diuisione discursus, quae ex dicendis in sequentibus amplius constabunt. Pergo ad diuisiones, quae restant intellectuonis communis, unum ante annotando. Quorū modis discursus diuinus, totidem propositionem conditionatam illatiuam diuidi posse; ut pote, quae valde, quod ad rem attinet, Discursus affimilatur, iuxta dicenda *infra*, q. 5. *hypoth.* 1. easdemque ferme diuisiones propositio conditionata non illatiua, servata proportione, subire potest.

Diuisio 9.

56 Potro intellectio sumpta vniuersè alia directa est, alia reflexa.

Directa dicitur, cuius obiectum aliud quid est ab eiuldem intellectus intellectione. Reflexa vero, quae intellectuonem eiusdem intellectus pro obiecto habet: quies enim intellectus suam aliquam intellectuonem intelligit, supra illam, tanquam supradictum actum reflecti dicitur. Vnde constat primò, ut aliqua intellectio propriè reflexa dicatur, non satis esse ferri illam in aliam intellectuonem, ut in obiectum, nisi amba sint propriæ actus eiusdem intellectus. Secundò constat, bifariam cognitionem aliquam dici directam. Primò, ut opponitur obliqua; de qua egimus *Diuis. 3.* Secundò, ut opponitur reflexa: de qua modo.

Diuisio 10.

57 Deinde intellectio accepta vniuersum, in vniuersalem, vagam, & singularem. Tum etiam in incomparabilem, & complexam. Necnon in copulatiuam, & distributiuvam diuidi potest.

Imprimis enim intellectus noster sub vnicō conceptu obiectu, & consequenter per vnicā intellectuonem, aut potest concipere plura determinata, & diuisiu, aut plura determinata, & collectiu: aut vnum determinata; aut ex pluribus extremitatibus aliquod vagè: hoc est vnum, vel aliud, vel aliud sub disfunctione. Ex quibus prima intellectio erit vniuersalis: secunda, & tertia singulare. Quarta vaga. Quae etiam particularis, sicut propositio vocalis, cui correspondet, dici solet. Quomodo autem intellectio indefinita ab ipsis omnibus diuersa non sit admittenda, *inferius quest. 3. conséct. 4.* ostendimus.

58 Deinde intellectus noster sub pluribus conceptibus obiectu, & consequenter per plures intellectiones saltem partiales, iuxta doctrinam *quest. 3. conséct. 2.* tradendam, aut potest concipere plura determinata, & diuisiu (huc ea inter se realiter, siue per rationem tantum distincta sint). Aut potest concipere plura determinata, & collectiu (subrogatis icilicet indiuisim pro pluribus obiectis intelligendis pluribusphantasmibus, iuxta doctrinam tradendam *dicta q. 3.*) Aut potest concipere plura sub disfunctione (subrogatis pluribusphantasmibus pro aliquo eorum plurius vagè.) Ex quibus intellectuonibus prima sicut & vniuersalis, cui aequivalens, distributiua est. Secunda est copulatiua,

& ex suo genere singularis aequivalens illi, quam secundo loco *n. præced.* posuimus: amba quippe singularem quandam multorum collectionem habent pro obiecto. Tertia denique disfunctionia est, aequivalensque vagè. Quae omnes præterea complexæ intellectuonēs sunt, sicut & incomplexæ, quas recensuimus *n. præced.* Vniuersaliter enim, quoties conceptus obiectuus actus in se immediate per intellectuonem est vnicus, intellectio dicitur simplex, seu potius incomplexa: complexa vero, quando plures. Omnis autem intellectio simplex ex parte obiecti in nobis ex parte actus est etiam simplex, siue vnicus, quemadmodum, quae complexa est ex parte obiecti; ex parte actus etiam complexa euadit, siue coalescens ex pluribus saltem partialibus prout ex dicendis *quest. 3. conséct. 2. citat.* comperit fiet. De quibus omnibus plura in sequentibus sunt dicenda. Ex quibus illa magis conspicua evadent.

Diuisio 11.

Præterea intellectio humana in abstractuam, & intuituam diuidi solet.

Dicitur abstractuam, quæ, vel habetur per species alienas, quodcumque sit eius obiectum; vel abstracta, siue praescindit aliquo modo vnam obiecti veritatem ab aliâ, quacumque denum sint species, per quas illa concipiatur. Intuituam vero vocari solet, quæ, vel per species proprias habetur; vel insuper circa suum obiectum prout actu existens, aut etiam prout præsens versatur. De quo plura *suo loco* dicenda sunt.

Diuisio 12.

Postremo dubium, seu dubitatio, aut hæsitatione, formido, suspicio, coniectatio, scrupulus, opinio, scientia, & fides, species quædam intellectuonis humanae sunt, quas breuiter oportet expōnere.

Bifariam potest intellectus humanus de obiecto sibi proposito dubitare, seu hæsitare, negatiuè videlicet, & positiuè. Negatiuè dubitat, qui circa propositum obiectum anceps hæret, neque alterius contradictionis parti assentiri potest; eo quod ex vi præsens propositionis neque ad assentendum obiecto, neque ad dissentendum appetit sufficiens fundamentum. Positiuè autem dicitur dubitare, qui de obiecto sibi proposito iudicat esse dubium, id est, expers idoneo fundamento, ut ei assentiantur intellectus, vel dissentiantur. Ex quo appetit dubium aliud esse negatiuum, aliud posituum, & quid vtrumque sit. Expedit tamen adnotare vtrumque aut prudens, seu probabile posse esse, aut imprudens, seu temerarius. Imprudenter hæredit ances, seu dubitabit negatiuè: qui ante prudentem discussionem, examenque eorum omnium, quae ad iudicandum de veritate obiecti possunt conducere, conatur nihilominus, incassum tamen, de eâ iudicium ferre. Prudenter vero, qui tali discussione præmissâ, nihil adhuc habet, quo possit ad assentendum obiecto, aut ad dissentendum illi determinari. Positiuè autem prudenter dubitabit, qui probabiliter iudicaverit obiectum esse dubium. Temerarius vero, qui improbabiliter, iuxta dicenda de probabilitate, improbabilitateque nostrorum actuum *inferius diff. 6.*

Formido ad intellectum pertinens dicitur illus actus, quo quis determinatè assentiens alteri parti contradictionis

Disp. II. De natura. intell. &c. Quæst. II. 59

contradictionis reflexè indicat se forsan in tali actu falli, seu possibile moraliter esse, vt in tali assensu fallatur, eo quod similes assensus frequenter solent falsi euadere. Dicitur autem formido tale iudicium, quia ex illo solet voluntas excitari ad timendum, seu formidandam falsitatem iudicij directi. Quo iure etiam apprehensio simplex dictæ falsitatis determinatio ex se ad illud, potest formido nuncupari, quia ex ea etiam prædictus timor voluntatis solet oriui. Ob eamdemque omnino rationem potest, & solet dici formido iudicium aliud, quo, quis assensu alicui parti contradictionis, de altera parte iudicat esse verisimilem, seu forsan veram, id est, moraliter esse possibile, quod vera sit, que duo iudicia compatibilia sunt. Adde viuidam etiam contradictionis partis apprehensionem determinatiuam ex se ad prædictum iudicium formidinem appellare, quod ex eo itidem potest, aut etiam solet oriui in voluntate timor, ne talis pars sit vera.

62 Suspicio autem dicitur ille actus, quo quis sine iudicio determinato de veritate obiecti, iudicat illud forte esse verum, seu, quod in idem recedit, possibile esse moraliter, quod illud verum sit, siue illud verisimile esse siue apparentiam habere veri, eo quod, qua si apparent, frequenter solent esse vera.

63 Coniectatio verò strictè sumpta suspicio quædam est, quæ iudicatur aliquid ex propositis iudicij, & coniecturis verisimiliter inferri, seu verisimile esse, quod talia indica cum tali quopiam connexa sint. Solet tamen etiam coniectatio vocari illatio tenuis concepta ex leibus fundamentis, que coniectura nuncupantur. Quippe omnis intellectus assensus aut tenuis, aut firmus, magisque, aut minus potest esse pro qualitate fundamentorum, que ad iudicandum mouent, aut ex terminis, aut illatiue.

64 Ex his determinandum venit, quidnam sit scrupulus in rebus moralibus pertinentibus ad conscientiam, vbi potissimum locum habet haec vox. Primum enim appellatur scrupulus quævis formido ex *suprà dictis*, quæ qui determinate iudicat opus aliquid esse bonum moraliter, vel saltem non malum, aut suspicatur se falli, vel opus malum esse, aut aliquid horum apprehendens apprehensione ex se inducit, ad talen suspicitionem timet, & anxiatur, ne vel in peccatum incidat, si opus ut faciendum concipitur, vel iam inciderit, si opus ut concipitur, ut factum. Vnde cum tali scrupulo iudicium rectum de honestate operis compatibile est, vt bene notarunt Vazq. 1. 2. *disp. 67. cap. 2.* Thom. Sanc. *in summ. lib. 1. cap. 9. n. 2.* Ioan. Sanc. *in select. disp. 41. n. 2.* Gran. 1. 2. *cont. 2.* Tract. 1. 2. *disp. 5. n. 1.* & alij. Potest tamen suspicio de malitia operis, aut eius apprehensio ad talem suspicitionem ex se determinata seorsim concipi cum timore, & anxietate animi; quo pacto etiam scrupulus appellatur. Secundò, iudicium temerè conceptum de malitia operis, quod subinde iudicium improbatum, seu imprudens est, scrupulus appellari solet, maximè, quando tenue est, & infirmum, eo quod ex fundamento leui ducit originem. Hic autem scrupulus cum recto iudicio contrario de operis honestate componi non potest, quia intellectus non potest simul iudicare de eodem obiecto sub eisdem circumstantiis concepto bonum esse, & malum moraliter. Vnde absque depositione talis scrupuli fas non est operari. Tertiò, dubium seu positivum, seu negativum circa malitiam, vel bonitatem operis temerè habitum, aut sine idoneo fundamento conceptum scrupulus iure vocatur: cum quo etiam determinatus assensus

de honestate operis componi nequit, quia nequit idem intellectus simul iudicare esse obiectum honestum, & anceps circa eius honestatem hære, aut iudicare dubium esse utrum honestum sit. Ex quibus liquet, quorū modis dicatur scrupulus; quorū modis vocari possit conscientia scrupulosa. De quibus omnibus latius egimus *Tract. de conscientiâ.*

Denique opinio iudicium est probable, & prudens de altero ex extremis contradictionis compatiens secum prudentem formidinem, siue suspicitionem de opposito: aliundèque, quā ex alterius testimoniō conceptum. Iudicium enim conceptum ex testimoniō alterius eius obiectum testificantis dicitur fides. Scientia verò actualis strictè sumpta dicitur iudicium evidens excludens aduersam formidinem, præfertim quando non ex terminis ipsis, sed medio discursu evidente, ex evidente antecedente concipiatur. De quibus omnibus plura *suo loco.*

65 Posset vterius diuidi intellectio humana sumpta vniuersè ex parte variarum proprietatum, quas potest habere, vt evidenter, certitudinis, obcuritatis, probabilitatis, veritatis, falsitatis &c. Verum, quia de his omnibus ex professo tractandum est *infra disp. 3. & sequentibus*: ideo divisiones humus modi satius est modo prætermittere. Quemadmodum in ijs, quas dedimus, summarie tantum, ac succinctè multa tradidimus, quod ex dicendi *in sequentibus* luculentiora consequenter facienda sunt.

QVÆSTIO III.

Quæ ratione intellectus humanus ea insensata obiecta concipiatur, quæ per species alienas obiectorum sensatorum intelligit?

66 MIRVM profectò mihi est, quā pauci hoc punctum examinaverint, quānque leviter de illo egerint, qui tetigerunt; cum tamen ab exactâ huius quæstionis resolutione innumerabilium propemodum difficultatum tam Théologie, quā Philosophia dependeat resolutio: ob id in eâ resolunda impenitus mihi modò incumbendum est.

Suppono vt certum iam apud omnes, quæcumque intellectus noster in præsenti statu cognoscit, per species sibi acquisitas ministerio sensuum cognoscere, prout *suprà disp. 1. q. 1.* statutum est. Cuiusmodi dumtaxat sunt species accidentium sensibilium, quæ per sensus externos haustæ ad intellectum ipsum vñque perueniunt: quā ratione latè explicauimus ostendimusque *disp. 1. q. 2.* Quibus quidem speciebus vñtur intellectus noster, non solùm ad intelligenda obiecta sensata, vnde veluti quædam eorum semina suam trahunt originem, quorūque proinde species propria nuncupantur; sed etiam ad intelligenda cætera cuncta obiecta insensata, reperci quorum, cum non sint eorum propria semina, non propriæ, sed alienæ species dicuntur.

Deinde suppono, vt apud omnes etiam certum ex dictis *disp. 1. q. 3. proposit. 1.* Quæcumque intellectus noster concipit per species alienas, consequenter concipere ad instar rerum sensibilium, quarum tales species sunt propriæ; atque ita, dum quidpiam insensatum intelligit, non posse non eum tangere simul aliquid phantasma sensibile, prout experientia

experiencia manifestat, auctoritateque insuper, & ratione *loco citato* demonstratum, & statutum est.

70 Quibus positis, difficultas huius questionis in eo stat, ut explicetur, quid conferat ad intelligendam rem insenatamphantasma illud sensibile, atque corporeum, quod intellectui nostro obseratur, dum illam intelligit, quodvum munus obeat; quid praestet, aut quo pacto se gerat respectu talis intellegionis? Quid denique sit in nostro intellectu cognoscere rem insenatam ad modum talisphantasmatis, sive ad instar illius. E. g. quid sit cognoscere Angelum ad instar iuuenis, sive apparet nobis Angelum perinde, ac si esset iuuenis; quidque conductat ad cognoscendum Angelum iuuenis ille obiectius, aliudve similephantasma, quod inter cognoscendum Angelum menti nostrae obseratur!

71 P. Fran. Alf. in *Logica* diff. 12. sec. 4. n. 26. & seq. & diff. 12. de *Anim. sec. 6.* à n. 92. dicit, quoties concipiimus Angelum ad instar iuuenis, revera attingi in se immediate per nostram cognitionem substantiam Angeli; non tamen vtrcumque; sed, ut identificatam cum iuueni, sive vt vnum cum illo, ita quidem, ut obiectum nostræ cognitionis substantia quedam sit fictitia, realiterque impossibilis, entitati spiritualis, atque corpoream simul, vt pote per identitatem ex iuueni, & Angelo coalescens. Tantumdemque subinde euenire, quoitiecumque quilibet insenatum instar cuiuslibet sensati, sive per speciem eius concipiimus. Alij vero Recentiores censem, quando concipiimus Angelum admodum iuuenis, necessariò interuenire duplum cognitionem; alteram Angeli, ut est in se; alteram iuuenis, cuius specie ad cognoscendum Angelum vtrumur. Pariterque euenire semper, quoties cognoscimus aliquid per speciem alienam. Cum his consentiunt alijs suppresso nomine relati à Franc. Alf. in *Logica loco citato*: quatenus dicunt, dum Angelus concipiatur ad instar iuuenis, ita cognosci substantiam Angeli affectam accidentibus iuuenis, vt sola vno talium acciunctuum cum tali substantia fingatur, non item ipsa extrema vnta. Alij denique Recentiores, quos tacito nomine refert Rub. lib. 3. de *Anim. cap. 5. quest. 5. n. 152.* assertunt: dum intellectus noster concipi Angelum ad instar iuuenis, id, quod in se immediate tangit cognitione, dumtaxat essephantasma iuuenis, Angelum autem catenus in ipsophantasma, tanquam in substituto quodam dici cognosci, quatenus intellectus inducitur ad cognoscendum Angelum, cuius speciem non habet, iuueni, cuius speciem habet, subrogat sibi loco Angeli. Quam sententiam planè tenet Recupitus lib. 1. de *Deo* q. 2. n. 38. & lib. 2. q. 3. n. 4. Pro eademque stat Torrejon in *Logica Tract. 2. de Vniuers. q. 1.* quatenus ait, cognitionem rei per species alienas ita appellari, quia talem rem non cognoscimus propriâ aliquâ cognitione terminata ad ipsam; sed cognitione effectus eius, cuius habemus speciem.

72 Itaque ad triplicem omnino opinionem reduci possunt omnes philosophandi modi possibles in hac materiâ. Prima est, dum res insenata cognoscitur ad instarphantasmatis sensibilis, vtrumque tangi per cognitionem in se immediatè; non tamen vt duo, sed vt vnum ex vtrisque per identitatem coalescens. Secunda est, vtrumque tangi in se immediatè; non tamen vt vnum, sed vt duo, sive re vera sunt; idque sive dicantur tangi vt vnta per fidem vniōnem, sive vt diuisa. Tum sive per vnam sive per duas cognitiones. Tum denique sive vtrumque clare, aut expresse, sive vtrumque obs-

curè, aut confusè, sive alterum clare, aut expresse, & alterum obscure, aut confusè, sive vice versa. Tertia denique sententia est, phantasma dumtaxat sensibile attingi per cognitionem in se immediatè; rem vero insenatam non in se, sed in illo, tanquam in substituto. Pro secundâ autem harum sententiarum, secundum aliquem ex modis in ea contentis videntur stare Soar. lib. 4. de *Anim. cap. 4.* Petr. Hurt. diff. 1. 2. de *Anim. sec. 2.* & Ariag. diff. 4. de *Anim. sec. 1.* Tamet quantum ad punctum controversie præsentis non adeo explicatè loquantur.

Propositio 1.

Quicquid cognoscitur à nobis per speciem alienam 73 non in se immediate, sed inphantasmate sensibili, cuius est propria talis species, tanquam in quodam substituto cognoscitur.

Explico primum, propositionem probaturus deinde. Pro explicatione tamen oportet duas notiones præmittere. Prima est. Bisariam posse intellectum nostrum cognoscere aliquid per speciem alienam: nempe primariò, & secundariò, iuxta divisionem cognitionis traditam *suprà diff. 1. q. 3. hypob. 3.* secunda est. Principia, quibus intellectus noster ad intelligendum quidpiam mouetur, determinatur, sive adiunetur, multiplicia esse. Alia enim in primis sunt naturalia. Alia artificialia, seu doctrinalia. Artificialia, seu doctrinalia voco voces, & scripturas, & vniuersim, quævis huiusmodi signa, quæ mediæ significatione, quam habent ad placitum ex hominum institutione, significatarum rerum notiones ingerunt. Naturalia autem dico præter ciuilius doctrinalia cetera cuncta. Quæ deinde in intrinseca, & extrinseca dividenda vniunt. Intrinseca sunt præter vim ipsam intellectum, quam intellectus habet, tum species ei inharentes, iuxta doctrinam stabilitam *suprà diff. 1. q. 1.* Tum intellectus aliorum obiectorum, aut etiam obiecti intelligendi ad nouam talis obiecti intellectu determinantes. Tum denique actus voluntatis, quibus intellectus mouetur in ijs, vbi voluntati subdutus est. Extrinseca vero principia sunt ob ecta, quæ mediæ sive cognitione intentionaliter mouent, sive determinant intellectum proximè, vel remotè, ut aliud obiectum, aut ipsam aliter intelligat. Nec non res, quæ physice, aut per sympathiam naturali, aut alio modo proxime pariter, vel remotè ipsius intellectus species excitant, vt simus cum illo cauient intellectu. De quibus omnibus in sequentibus minutius plura, & specialius dicenda sunt.

His positis dico; quoties intellectus noster per aliquam huiusmodi principia determinatur; seu mouetur ad cognoscendum primariò aliquid, cuius non habet speciem propriam, ea, quam habet, promptitudine vtiendi speciebus alienis accidentiis sensibilium, quas solas habet, eisdemque in numeris propemodum modis opephantasma permiscendi, seu compendiphantasma quoddam obiectuum, atque ex naturâ sive sensibili pro nata occasione rei cognoscendæ accommodatum sibi pro ipsa re substituere, vt sibi si loco eiusdem rei ad cognoscendum de illâ quicquid notificare principia. Praestat vtrique comparatione sive intellectus, quod nos comparatione aliorum solemus præstare, dum non valentes ob ipforum inexactitudinem exprimere eis proprijs concepibus ea, quæ eisdem notificare satagimus, exempla aliqua parabolice vtrumque ad similia rebus intelligendis proponimus, pro

pro ipsius rebus subrogamus, ut in illis, tanquam in quibulam enigmatibus, easdem res vicumque inician; atque adeo alienis saltem concepibus de illis formatis intelligent. Docet hoc Sanctus Thomas, *prima parte quæstione 84. articulo septimo in corpore*, hinc differissimis verbis. *Hoc quilibet in se ipso experiri potest, quod quando aliquis conatur aīquid intelligere, formati sibi aliqua phantasma per modum exemplorum, in quibus quasi insuffiat, quod intelligere studet. Et inde est etiam, quod quando aliquem volumus facere aliquid intelligere, proponimus ei exempla, ex quibus sibi phantasma formare possit ad intelligendum.*

75 Semel autem subrogato vi principiorum ab intellectu phantasma pro re intelligendā, ita illud est intellectui loco rei, ut medio illo, seu in illo de re ipsa, eti nullatenus in se immediatē tactā per cognitionem, quidlibet iudicare, atque verificare queat. Quemadmodum enim semel subrogatā aliquā imagine materiali pro re representanda per illam, adeo solet ea esse nobis loco prototypi, ut circa illā perinde, ac si esset prototypus, nos geramus multa de ipsā emuntantes, quā verē conueniunt prototypo. Dicimus enim, signatā imagine Alexandri. *Hic fuit Imperatorum potensissimi. Maximam verā partem sibi subiecit. Tum signatā imagine Crucis dominicae. Ecce lignum crucis, in quo salus nostra peperit, &c.* Ita ferme (nam simile non tenet in omni) se gerit intellectus noster circa phantasma illud, seu spectrum sensibile, quod sibi subrogat pro re quam apprehendere molitur, iudicans de illo, seu in illo, non tamen pro illo, sed pro re, cuius est substitutum, quicquid de ipsā iudicandum foret in ipsā, si in se per propriam speciem conceperet; ita quidem, ut iudicium quantum ad iudicium seu accusandum seu recessuum, in quā potissimum vis iudicatiū conficit, non (in phantasma; sed in rem, pro quā illud substitutur, feratur, attingens nihilominus illud; non tamen pro illo, sed pro ipsā; quod est iudicare rem ipsam, non in se ipsā; sed in alieno substituto pro ipsā apprehenso. Etenim sicut in alijs materijs substitutum in ordine ad manus, ad quod pro proprietario substitutur, perinde omnino se gerit, ac si esset proprietarius, succedente manu ipso per substitutum; & quā ac si per proprietarium exerceretur. Ita in presenti phantasma, quod pro re substitutur in ordine ad intellectuō, perinde in ordine ad illam se gerit, ac si res ipsa esset, ita quidem, ut ipsa res non minus verē, & propriē per substitutum in substitutō cognoscatur ab intellectu nostro, quam si per se ipsam, sive in se ipsā immediatē cognosceretur.

76 Explicemus hāc per exempla: Cenit quis in corpore humano effectus aliquos vitales, qui à solo ipso corpore nasci non possunt; indequā inducitur ad iudicandum ibi animam esse, cumque propriam speciem anima in suo intellectu non habeat, dum eam concipere vi talis inductionis actus molitur utendo speciebus rerum sensibilium, quas habet, phantasma quoddam sibi compingit intra illud corpus concipiente, sive apprehendit, quod sibi loco anima est, puta nebulam quamdam tenuem, aut flammam cum ipso corpore penetratam, aut quidpiam simile. De quo subinde phantasma, ac si ipsum anima esset, non tamen pro ipso, sed pro anima, pro qua est substitutum, iudicat ille esse causam eorum ef-

Pharus Scient. Tom. I.

fectuum, quos cernit, esse quid vitale, quid spirituale, &c. quod ipsum est iudicare cuncta hāc de animā, non tamen in ipsā, sed in phantasma substituto: sive animam, quoad hāc omnia, quā verē habet, non minus verē, & propriē ab illo cognosci per tale substitutum, quam si per se immediatē cognosceretur. Et hoc etiam est cognoscere animam, ad modum nebulæ, sive flammæ, sive aliquius aliusphantasmatis sensibilis, nec aliud esse potest, ut posset probabimus. Similiter, dum omnes, qui Romanum non vidimus, speciemque subinde propriam verbis Romanae non habemus, testimonio humano determinamur ad concipiendum, iudicandūque Romam esse, quandam obiectuā verbem, vnuquisque pro modulo suo nobis compingimus, qua cum vera Roma non sit, loco Roma verē nobis est: per quod subinde phantasma Romanum deinceps vera Romae attribuimus modo explicato, quācumque ipsi verē realiter, & propriē conuenire intelligimus. Pariter contingit, cum Angelum concipiimus ad instar iuuenis; Patrem aeternum ad modum senis; Spiritum sanctum ad modum columbae, &c.

Quæ cum ita sint, planè consequitur bifariam posse intellectum nostrum versari circa phantasma sensibile. Primo concipiendo ipsum propter ipsum, sive pro ipso, sive ex fine cognoscendi ipsum dumtaxat. Secundo concipiendo ipsum, non tamen propter ipsum, nec pro ipso, neque ex fine ipsum cognoscendi; sed propter aliud, sive pro alio, sive ex fine cognoscendi aliud. In primo casu phantasma in ratione obiecti pro nullo alio substituitur; atque adeo absolute, & simpliciter dicitur illud ab intellectu cognosci. In secundo vero casu phantasma pro alio subrogatur respectuē ad munus obiecti; quare absolute loquendo non phantasma; sed illud, cuius est substitutum, cognosci ab intellectu dicitur. Simile quid vluvenit in imagine materiali, quādū non subrogatur pro prototypo, sed ratione sive consideratur, ipsa est, quā cognosci, viderive absolute dicitur; dum verō subrogatur, non tam ipsa quā prototypus in ipsā. Quod autem intellectus modō concipiāt phantasma sensibile propter ipsam; modō vero pro alio quāpiam in cauā sunt diuerſa principia, quibus ad tales cognitiones mouetur, seu determinantur. Nam si principia solūm determinant ad concipiendum illud phantasma, ipsum concipitur propter se. Si vero determinatur ad cognoscendum aliud quidpiam, hoc est, quod ratione sive cognoscitur, & in quod cognoscendum tendit intellectus intentio; quia tamen illud defectu speciei eius propria per ipsummet, sive in ipso nequit immediatē apprehendere, apprehendit qualiter potest per phantasma, sive in phantasmate substituto, prout explicatum est. Vnde cognitio tangens phantasma propter ipsum, & cognitio tangens phantasma propter aliud quidpiam imprimis differunt ex parte principiorum, vnde itam trahunt originem, quā meā quidem opinione suæ naturā connotant, respiciunt respectu intrinseco (quāliter conclusio respicit præmissas tam formales, quām obiectivas, & iudicium apprehensiones præuias, &c. De quo distinctius in sequentibus,) & consequenter ratione talis respectus intrinsecè, quād naturam discriminantur. Deinde etiam ex modo tendendi in ipsum phantasma, quād repräsentant, videntur differre: quād enim intellectus phantasma concipit propter ip-

F sum,

lum, veluti in cortice eius quiescit conatus illius. At verò quando proper rem aliam cognoscendam phantasma apprehendit, in illōque subinde non tam ipsum, quam eam rem cognoscere fatagit, veluti impensoe conatu videtur contendere medullitus illud petrare, vt rem, quam venatur, quasi latentem ibi introspicat. Quod est intellectum diuerso modo in phantasma tendere in uno, atque in altero casu; tametsi in vitroque. Solum phantasma attingat immediate, & in le.

78 Hæc dicta de intellectione primaria obiecti insensati concepta ab intellectu nostro per speciem alienam. De secundaria autem sequitur adnotandum, quando ea memorativa est, iuxta dicta diff. 1. qu. 3. hypoth. 3. nullam notam subrogationemphantasmatis pro re cognoscendā interuenire; sed virtute subrogationis primariā facta eamdem rem in eodemphantasmate iteratō cognoscī. Quin imo etiam cùm secundaria intellectio non est memorativa, frequenter solet eadem res in eodemphantasmate ipsum iam primaria intellectione appropriato venire intelligenda. Mira enim, quam habet intellectus noster, virtute commiscendi, combinandi quæ ope phantasmæ species rerum sensibilium, quas habet in ordine ad concipiendāphantasma, affatim habet ad manus pro singulis rebus insensatis diuersa, que citra confusionem possit eis appropriare. Vnde nascitur, vt sub eodem concepītū à nobis de vnaquaque re principio formatō semper deinceps illam soleamus concipere, quotiescumque quomodolibet menti occurrit, dum nouum aliquod non superuenit fundamentum, sive principium adiugens intellectum nostrum ad talem conceptum variandum, subrogato pro tali re diuerso phantasmate. Dixerim intellectum nostrum adiutum ministeriophantasmæ, instar pictoris se gerere, qui ex varijs, eisdemque coloribus, quos in tabellā habet ad manus, nunc imaginem S. Petri depingit; nunc S. Pauli, & aliorum, quæ semel pictæ, & accommodatae prototypis eisdem deinceps repræsentandis, & cognoscendis deseruunt, nisi fortassis successu temporis aliqua contingit variatio, aut subrogationis earundem pro diuersis prototypis, aut commutationis pro alijs.

79 Porrophantasmatum, sive spectrorum sensibilium, alia immediate, alia mediata pro rebus cognoscendis substituta solent. Immediate quidē, quando substituuntur pro rebus sub alijsphantasmatis non præcognitis: mediata verò quando pro rebus præcognitis sub alijsphantasmatis. Vnde alia immediata, alia mediata substituta ipsarum rerum dici poterunt. Etenim sèpè supra res alioquin suis inphantasmatis apprehensas, alia solemus velut imponerephantasma, vt quando plura inferiora ex suis conceptibus similia sub tertio quodam conceptu ipsiis communis adunamus, subrogando scilicet pro illis vnumphantasma, quo conceptus vniuersaliter conficitur, iuxta dicenda infra. Similiter, quando plures eiusdem rei formalites distincte præcceptas, atque adeo inphantasmatis distinctis, iuxta dicenda etiā *inferius* sub vnophantasma complectimur; quo pæsto ex genere, & differentiā vnicum speciei conceptum solemus compingere. Denique, quando per ipsarum vocumphantasmatis res significatas, in suisque proprijsphantasmatis antea conceptus apprehendimus: quod paſſim vni venit, vt ego euidenter experior, & vnuſquisque par ter, si animaduertat, experietur, &c.

80 Tandem in efformandis eiusmodiphantasmatis,

& quasi simulacris, eis que pro rebus, quæ cognoscendæ sunt, subrogandis, naturali ſuā virtute intellectus noster, quam potest, seruat proportionem, seu analogiam cum rebus ipsis cognoscendis, habitā ratione principiorum, quibus ad illas cognoscendas determinatur, seu mouetur. Puta, vt cùm quis ex effectu aliquis diuina iustitia eleuatus ad concipiendum Deum, illum apprehendit per speciem cuiusdam viri feueri, vultus iracundi, &c. Si tamen ad cognoscendum Deum ex aliquo effectu diuina misericordia excitetur, illum contrā per speciem cuiusdam aspectus lenis, hilari, &c. concipit. Ita etiam Anglum instar pulcherrimi iuuenis, ſpiritu instar cuiusdam auræ lenis; animam instar cuiusdam subtilis, pellucidaque nebulæ, aut flammæ, ceteraque cuncta pariter solemus concipere. Et quoniāphantasmata sensibilia, quæ ab intellectu humano opephantasma formari possunt, habentia cum vnaquaque re cognoscendā aliquam necessitudinem, proportionem, seu analogiam, innumerā propemodum sunt: idcirco vnaquaque res multis diuersis modis concipi potest, & ſæpe solet à diuersis intellectibus, aut etiam ab eodem, idque vel naturaliter, vel ex arbitrio; eo tamen melius quælibet res infensa à quoquis intellectu concipiatur in ordine ad acquirendam scientiam de illa, quo subphantasmate magis ſibi proportionato, magisve adſimili apprehenditur. Quantum autem ad scientias humanas interfert bene ipsarum terminos apprehendere, hoc est perphantasmata illis bene proportionata, & similia *inferius* disput. 25. ex hæc doctrinā demonstrabimus. Ex quā infuper pro humanis scientiis alia ſciendi digna elicemus. Hæc satis modò pro explicatione propositionis; nam per ea, quæ dicenda ſuperfunt amplius, & amplius explicabitur. Pergo ad probationem eius. Pro quā

Sit primum argumentum desumptum ab authoritate diuinā, ex verbis Pauli 1. ad Corin. 13. vbi loquens de modo cognoscendi per species alienas, quæ pro prefenti ſtatu habemus, comparato cum modo cognoscendi per species proprias, quem habebimus in futuro, ita habet. *Videmus nunc per ſpeculum in enigmate: iunc autem facie ad faciem.* Fallor enim, nifi mea ſententia litterallissimum horum verborum continent ſententia. Quocircā noster Iuſtinianus ad hæc locum. *Magnopere, inquit, conſentit cum ijs, quæ Philosophi tradunt de obiectophantasmatum ad rerum cognitionem pariendam.* Etenim videre per ſpeculum, ſecundum Apostolum, aut ea, que pertinent ad Deum, aut alia quæpiam non ſenſata, nihil eſt aliud, vt S. Th. interpretatur ad eundem locum, quā illa cognoscere per creaturas aliunde cognitas; hoc eſt, manuductibus iſtis media aliquā connexione, quā habent cum illis. Videre autem in enigmate, illa eadem cognoscere in obscurā ſimilitudine, parabolā, ſeu allegoriā, vt ipſe S. Th. Th & Anfel. ibidem, nec non August. lib. 15. de Trinit. cap. 9. & alij communiter exponunt. Quid autem magis propriæ eſt ſimilitudo obscura, parabola, allegoria, ſeu enigma, quāphantasma ſenſibile pro re inſenſibili substitutum: enigma quippe propriissimè ſumptum id fācē eſt, quod aliud quid p̄ se fert ab eo, quod per ipsum ſignificari, ſeu notificari contendit, quod idem apprimit inphantasmate pro re alia cognoscendā ab intellectu nostro ſubstituto inuenitur. Itaque Paulus duo expressit, quæ in omni iudicio humano, præſertim diuertitio interueniunt, nempe, & quod intellectus moueat ad rem iudicandam per

Disp. II. De natura. intell. &c. Quæst. III. 63

per aliquid antea præcognitum quod est videre rem per speculum; & quod in piciat illam inphantatim subtictu, quod est videre rem in ænigmate; ob id coniunxit: per speculum in ænigmate; dumque subiecit. Tunc autem facio ad faciem, contrapponens præsenti cognitioni abstractiæ facialem, seu intuituam futuram, quæ obiectum tangitur in se, amplius haud dubiè confirmavit, per abstractiuan non in se, sed in alieno ænigmate tangi, nimirum inphantasmati substituto. Quod rursus amplius adhuc confirmat sequentibus verbis, que subdit. *Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum.* Nam, vt ex dicendis a nobis tunc in hac q. tum maxime disp. 1. 3. q. 9. constabit, impossibile esset nos cognoscere ex parte, hoc est partiendo obiectu, que physice sunt imparibilia, nisi ea non in se ipsi, sed in specbris, seu phantasmatibus substitutis cognosceremus.

2. Secundum argumentum ab humana authoritate desumo, & primum ex D. Dyonisi. cap. 1. de cœlesti Hierach. vbi doctrinam nostram exprimere videatur, dum ait. *Etenim neque possibile nobis est aliter lucere nobis diuinum radium, nisi varietate sacrorum velaminum anagogicè circumuelatum.* Nam, quod circumuelatum attingitur, non in se immediate, sed in velamine ipso attingatur neceſſe est: velamen autem anagogicu, hoc est figuratum, seu parabolicum phantasma sensibile est apud Dyonisi. pro rediuita subrogatū ab intellectu nostro, vt supponit S. Th. 2. 2. q. 17. 4. art. 2. ad 4. & ex cōmuni. Soar. tom. 2. de rel. 2. de orat. ca. 14. Subdit statim Dion. *Quoniam neque est possibile nostro animo ad non materialē illam ascendere celestium Hierarchiarum imitationem, & contemplationem: nisi ea, quæ secundum ipsum est materiali manuductione viatur: visibiles quidem formas inuisibilis pulchritudinis imaginationes arbitrans: sensibiles suauitatem figuræ inuisibilis distributionis, & immaterialis luculentæ imaginæ materialia lumina.* Quid pro re nostrâ accōmodatius? Certè adē exp̄ressa videat his verbis doctrina nostra, vt in eis amplius explicandi immorari non sit neceſſe. August. etiam, dum tom. 8. enarrat in Psal. 48. col. 4. dixit. *Quicquid modò intelligimus, per enigmata conspicimus.* Sententiam nostram videtur expressisse. Vide illum insuper tom. 3. lib. 15. de Trinit. cap. 9. alioſque Patres familiā proferentes ad locum Pauli nuper relatum ex 1. Corinth. 13.

3. Accedat nunc Arist. Philosophorum Princeps, qui Philosophiam nostram haud dubiè temuisse videtur, dum lib. 3. de Anim. text. 30. dixit intellectu autem anima phantasmati, ut sensibilia sunt. Nimirum, quia phantasmati immediate terminant intellectiones, sicut sensibilia sensiones. Et mōx. Propter quā nunquam sine phantasmati intelligit anima. Puta subrogato pro re intelligendā, seu iudicanda. Quod clarissim exprimit subiungens text. 33. *species igitur intellectuum in phantasmatibus intelligit. species enim, sive formas, ut alij vertunt, appellat hic Philophorus, (quemadmodum lib. 2. Physicorum text. 10. & 12. & lib. 5. Metaph. cap. 4. saepe alibi) essentias rerum cognoscendarum, ut etiam S. Th. supponit postmodum referendus. Concludit denique egregie totam rem nostram Arist. text. 39. dicens. Quoniam autem nulla res, ut videtur (id est, prout nobis appetit) est præter sensibiles magnitudines (quia videlicet cuncta in phantasmatibus sensibilibus, quantisque conspicuntur) separata (sci-*

licet à magnitudine, seu quantitate) in speciebus sensibilibus intelligibilia sunt, & que abstractione dicuntur, & quæcumque sensibilia habitus sunt, & passiones; & ob hoc nihil sentiens, nihil utique addiscit, neque intelligit; sed cum speculetur necesse simul phantasma aliquod speculari. Phantasmati enim sicut sensibilia sunt. Præterquam quod sunt sine materia. Explicit id ipsum, ipsissimumque nostram doctrinam Aristotel. lib. de memor. & reminis. capite 1. post medium, appositissimo Mathematicorum exemplo. Nam sicut iij demonstratur quidpiam de essentiâ vniuersali, indeterminatave trianguli, particulare trianguli, determinatamque figuram describunt, in quâ tanquam in quodam substituto dictam essentiam vniuersalem, sive indeterminatam concipiunt. Ita intellectus rem aliquam non quantam intellecturus, seu concepturus, specterū quoddam sensibile, atque adeo quantum sibi ponit ob oculos, in quo tanquam in quodam substituto rem ipsam concepit, & intelligit. Verba Aristotelis secundum veriōnem N. Leoniceni apud S. Th. quæ clarior est, ita se habent. *Quoniam autem de Phantasiâ dictum est prius in commentarijs de Animâ (locis numeris citatis) & quod sine phantasmate intelligere non licet. Eadem enim in intelligendo consistit passio, que in describendo. Ibi enim ad nihil videntes determinata trianguli quantitate (id est, non de illâ, sed de indeterminata, & vniuersali tractantes) nihilominus per terminatam illum describimus quantitatem. Ita intelligens, licet non compleat quantum, ante oculos tamen proponit quantum, contemplatur autem non ut est quantum. Quod si natura fuerit quorum quidem, verum indeterminatorum, ante oculos certè quantum ponit terminatum: contemplatur autem, ut quantum est solum. Quid ad rem clarissim: nisi forsan, quod in eodem libello cap. 2. post medium, adducto ad eamdem rem exemplo imaginis materialis, quo nos superius vti fumus, subiungit sic ipsi Arist. secundum veriōnem antiquam. Aut est, ut contingit, & accidit hoc. Ut enim in tabulâ pictum animal, & animal est, & imago; & idem, & unum ipsum est ambo: esse tamen non idem amborum, & est considerare, & sicut animal, & sicut imaginem. Sic, & quod in nobis phantasma oportet existimare, & ipsum aliquid secundum se esse, & alterius phantasma. Secundum quidem se ipsum speculatum, & phantasma est, in quantum verò alterius ut imago, & memorabile. Mitto alia, quæ pro doctrina nostra ex Arist. adferri possent; nam per adducta satis superque apparet Philosophi mentem, & nostram in idem prorsus, quod ad rem attinger, conspirare.*

Veniamus modò ad S. Th. per omnia in re philosophicā Aristotelicū, quæ in eadem nostrâ opinionē fuisse imprimis satis aperte videtur ostendere tota doctrina, quam ipse inducit 1. p. quæst. 84. art. 7. dum definit, & late probat. *Quod impossibile est intellectum secundum præsentis vita statum, quo passibili corpori coniungitur, aliquid intelligere in actu, nisi conuertendo se ad phantasmatum (nimirum, ut in ipsis intelligat tanquam in substitutis, quæcumque satagit intelligere) subiungens in corpore articuli prout iam nos supra nam. 74. retulimus, vel ipsa experientia esse cunctis notissimum. Quod quando aliquis conatur*

F. 2. aliquid

aliquid intelligere, format sibi aliqua phantasmata per modum exemplorum, in quibus quasi inspiciatur, quod intelligere studet. Tandemque in responsione ad 3. concludens. *Quod incorporeas, quorum non sunt phantasmata, cognoscuntur a nobis per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasmata, &c.* & ideo cum de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad phantasmata corporum, licet ipsorum non sunt phantasmata. Clarius adhuc videtur expressius doctrinam nostram verbis à nobis citatis *supra* disput. 1. quæst. 3. ex libris de *Memor. & reminisc. lect.* 2. vbi ait. *Non ergo propter hoc solum indiget intellectus possibilis humanus phantasmata, ut acquirat intelligibiles species, sed etiam ut eas quodammodo in phantasmatis inspiciat.* Et hoc est, quod dicitur in 3. de *Anim. species* igitur in phantasmatis intellectuum intelligit. *Huius autem ratio est, quia operatio proportionatur virtutui & essentia: intellectuum autem hominis est in sensu, sicut dicitur in secundo de *Anim.** species igitur in phantasmatis intellectuum intelligit. *Etenus autem videtur S. Th. afferere, quodammodo species intelligibiles in phantasmatis inspici, quatenus in eis intelliguntur essentia rerum per tales species representabiles, prout sensu haud dubie Arist. loco citato. Quemadmodum in phraſi eiusdem S. Th. etenus species intelligibiles dicuntur a phantasmatis abstracti, quatenus conceptus rerum universalium talibus species respondentes à conditionibus individualibus, quales phantasmata præ se ferunt, abstractiuntur. Ut videtur est 1. p. 9. 85. art. 1. in resp. ad 1. vbi difertis verbis Doctor Angelicus ita se explicavit. Similiter dico, quod ea, quia pertinent ad rationem species cuiuslibet rei materialis, puta lapidis, aut hominis, aut equi, possunt considerari sine principio individualibus, quæ non sunt de ratione speciei. Et hoc est abstractio universalis particulari, vel species intelligibilem à phantasmatis, considerare scilicet naturam speciei ab ea consideratione individualium principiorum, quæ per phantasmata representantur. Vnde, cum in quinto arguento obiectetur sibi locum Philosophi ex lib. 3. de *Anim. text.* 33. commemoratum. *Quod intellectus intelligit species in phantasmatis: non ergo eas abstractendo.* Respondet. *Ad 5. dicendum, quod intellectus noster & abstractus species intelligibiles à phantasmatis, in quantum considerat naturas rerum in universalibus, & tamen intelligit eas in phantasmatis; quia non potest intelligere ea, quorum species abstractus, nisi convertendo se ad phantasmata, ut supra dictum est.* Vnde rursus doctrina nostra non parum confirmatur.*

85 Quam insuper ipse S. Th. aut planè sensu, aut certe experientia ductum subodorasse mihi videtur; quoties loquens de verbo mentali nostro, illud ex parte obiecti ponit, dicens verbum mentale esse conceptum illum obiectuum ab intellectu nostro formatum, dum quidam intelligit, qui primò per intellectum attingit, primoque significatur per vocem, & medio quo res intellecta, & significata per eamdem intellectum intelligi, per eamdemque similiter vocem significari dicitur. Hoc namque genus verbi mentalis apud me planè est phantasma obiectuum, in quo tanquam in substituto à nobis, ut credo, intelligitur quodvis obiectum infensatum. Quod quidem iure optimo verbum mentale, obiectuum tamen, non formale vocari potest, prout *supra* quæst. 1. fine notatum est.

Videamus vnum, aut alterum ex locis S. Th. istam doctrinam exhibentibus. Etenim in opus. 53. quod est de intellectu, & intelligibili, sub initium, postquam excluderat à ratione primò, & per se intellecti in intellectu existentis, tum rem, cuius notitia per intellectum acquiritur, tum ipsam intellectum, tum speciem intelligibilem, concludit. *Hoc est igitur primò, & per se intellectum, quod intellectus in se ipso concepit de intellectu, fine illud sit definitio, fine aliqua enuntiatio (puta obiectum)* secundum quod ponuntur duas operationes intellectus, ut dicitur in 3. de *Anim.* Hoc autem sic ab intellectu conceptum dicitur verbum interius. *Hoc enim est, quod significatur per vocem. Non enim vox exterior significat ipsum intellectum, aut formam ipsum intelligibilem, aut ipsum intelligere; sed conceptum intellectus, quo mediante significat rem.* Magis ad rem nostram videtur loqui S. Th. lib. 1. contra Gent. cap. 53. vbi agens de verbo nostro interno obiectu, quod intentionem intellectum appellat, dicit, nisi intellectus noster huiusmodi intentionem formaret, fore vtique, ut nequam posset aliquid intelligere abstractum à conditionibus materialibus, sive individualibus, fine quibus non est re ipsa. Quod nostra doctrina applicatum verisimum est. Nam intellectus nisi medijs phantasmatis substitutis minimè valeret abstractere unam formalitatem ab aliâ, cum quâ realiter est idem; ut ex dicendis apparebit. Deinde ait. *Per hoc enim, quod species intelligibilis, quæ est forma intellectus, & intelligendi principium, est similitudo rei exterioris, sequitur, quod intellectus intentionem formet illi rei similem: quia quale est unumquodque, talia operatur.* Et ex hoc, quod intentione intellectu est simili alieni rei; sequitur quod intellectus formando huiusmodi intentionem rem illam intelligat. Quæ quidem verba planè videntur præ se ferre rationem à priori, quam iam exhibeo, propositionis datae. Sit igitur

Tertium argumentum à ratione naturali defunditum pro doctrinâ dictâ propositionis. Omnes omnino intellectus humanæ obiectorum infensatorum in intellectu generantur virtute specierum sensatorum, quæ intrant per sensus externos ad intellectum ipsum perueniunt, prout *supra* disput. 1. quæst. 2. explicatum est. Siquidem intellectus humanus nullas alias species habet ad intelligendam cunctâ, quæ intelligit, præterquam eas, quas ab accidentibus sensibilibus per sensus hauit, ut tanquam dogma certum iam apud omnes statuimus disp. 1. quæst. 1. sed per species accidentium sensibilium, sive virtutem earum nullum aliud obiectum, præter accidentia ipsa, quorum species propriæ sunt, potest per se, sive in se ipso immediatè representari. Igitur nulla intellectio humana representat aliquid aliud per se immediatè, præterquam speciem illud, sive phantasma sensibile, à cuius speciebus ea nascitur, etenimque subinde alterius obiecti infensati intellectio est, quatenus intellectus non pro phantasma; sed pro infensato obiecto intelligendo concepit illam, subrogando scilicet sibi phantasma pro obiecto infensato, atque ita intelligendo ipsum infensatum obiectum, non in ipsomet, sed in phantasma substituto, prout satis *supra* explicatum est.

Quod autem virtute specierum propriarium accidentium sensibilium, quas solas intellectus accipit, nullum aliud obiectum, præterquam accidentia ipsa, sit immediatè

immediatè per se, & in se repræsentabile, videtur manifestum. Primo, quia tales species talium dumtaxat accidentium sunt propriæ species, propriaque semina, vt apud omnes est in confesso: nihil autem per se, & in se immediate aliter, quām perspeciem sui propriam repræsentari valet, vt etiam est notum: quia sola species vniuersiūque obiecti propria vim habet repræsentandi ipsum, sicuti est in se vt omnes fatentur. Secundò, quia incredibile est paucorum accidentium materialium, atque sensibilium species virtutem habere ad repræsentanda in se immediate cuncta intelligibilia tam spiritualia, quām materialia, qualia medijs illis aliquo modo valet intellectus noster concipere. Tertio, quia si calem virtutem huiusmodi species haberent, species propriæ essent subinde cunctorum intelligibilium; tametis ab illis non nascantur. Quo fieret contra consensum omnium, vt nihil à nobis per speciem alienam, sed cuncta per species proprias cognoscerentur. Species quippe non eius dumtaxat obiecti dicitur propria, à quo producitur, sed eius etiam, quod per ipsam, vt est in se repræsentatar, vt patet in species inuisi Angelicis, qua propria species suorum obiectorum dicuntur, tametis ab illis non nascantur. Quartò, quia species sensibilium, quas bruta capiunt per sensus, eiudem citrè dubium natura, atque quas nos capimus, sunt. Sed illi e citra dubium etiam solum sunt repræsentatiæ immediate ipsorum sensibilium, quia sola hæc bruta cognoscunt. Igitur tantum de nostris dicendum est. Quinto, quia si species sensibilium etiam cunctorum insensibilium per se repræsentatiæ essent, vt nequeunt semel excitatae non repræsentare ipsa sensibilia, prout experientia monstrat; ita nec possent pariter non repræsentare nobis insensibilia cuncta. Quo fieret, vt fine discursu passim intelligibiliæ cuncta conciperemus, quod est manifestum absurdum. Nec dici potest egere eas determinatione intellectus, aliorūmve principiorum, quibus ille determinatur, vt hæc potius; quām alia obiecta repræsentant: inde enim fieret, vt dum intellectus determinatur ad sola intelligenda obiecta insensata, prout determinatur plerumque, sola ipsa obiecta insensata repræsentarent species; atque adeo plerumque, aut ferè semper absque vñâ conuersione ad phantasmata sensibilia, absque vñâ apprehensione ipsorum intelligeremus. Quod & evidenti experientiæ, & omnium consensui refragatur. Tum absurdum est asserere species impressæ egere determinatione intellectus, vt hoc potius repræsentent obiectum, quām aliud, cū ipsa contrā ad hoc potissimum munus instituta sint à naturâ, vt intellectus alias ad cuncta intelligenda indifferenter determinent. Sexto, quia si species sensibilium valerent determinatae vñcūque obiecta insensibilia in se immediate repræsentare, quoties ad aliquid insensibile concipiendum determinatur intellectus conceptum obiectuum illius proprium semper sibi efformaret: haberet enim in intellectu obiectuū obiectum insensibile idem omnino esse, quod re ipsa haberet in se; atque adeo non aliter, sed sicut in se est, apparet: quo fieret, vt semper illud eodem modo conciperetur, quantumvis per species diuersas; quin imo omnes homines eiusdem obiecti insensibilis eundem cōceptum obiectuum semper haberent; neque eamdem rem diuersis modis per dissimilēque conceptus possent concipere: siquidem eadem res sibi ipsi dissimilis non est. Quod manifesta experientiæ aduersatur; aliaque subinvent absurdula post adiungenda. Septimo deni-

que, quia nullum est fundamentum idoneum ad tribuendam speciebus accidentium sensibilium virtutem repræsentandi cuncta per se immediatè, vt ex dictis, & ex dicendis conspicuum fiet. Igitur illis talis virtus nequam est attribuenda. Quod cū ita sit, consequtur plane, per nullam nostrā intellectuē nem virtute talium specierum ab intellectu nostro conceptam, quales omnes sunt, repræsentari nobis aliquid insensatum immediate per se, & in se, idque siue identificatū cum phantasmate sensato, siue distinctum ab ipso quāvis ratione, iuxta quamlibet sententiam contrariam excogitabilem. Atque ita solum reliqui iuxta nostrā, vt quidlibet insensatum, non per se, aut in se, sed per phantasma, aut in phantasmate ipso, tanquam in quodam substituto repræsentetur, vt *suprà* declaratum est.

Sed dicet fortassis aliquis cum Petr. Hurt. *diff. 12.* 88 de *Anim.* *sec. 2. n. 19.* intellectiones obiectorum insensibilium per species sensibilium immediate non fieri; atque adeo tales species talium obiectorū per se repræsentatiæ non esse. Intellectu enim solum determinari immediate per speciem obiecti sensibilis ad ipsum obiectū sensibile intelligendum. Deinde verò ex huius intellectione determinari per discursum ad intelligendum insensibile. Ita quidem, vt intellectio primaria obiecti insensibilis ab intellectione præiā sensibilis, non item ab aliquā specie impressa procedat effectu. Ex illa tamen semel habita pròterioribus eiudem obiecti insensibilis intellectiōibus species iam in memoriam relinquatur impressa; quæ talis obiecti propria erit; id est deseruiens ad ipsum vñcē intelligendum per se, & immediate, tametis non quidditatiuē, aut intuitiū, sed obsecrè, siue confusè.

Ceterum contra hunc dicendi modum eodem 89 robore, eadēmque vi recurrunt argumentum factum. Tum quia necundū potest intellectio obiecti sensibilis habere maiorem virtutem, quā species eiudem ad producendam intellectiōem propriam, & immediatam obiecti insensibilis. Siquidem ab specie venit oriunda tota virtus repræsentatiæ obiecti, quam cognitio habet. Ob idque nulla cognitio relinquit ex se speciem impressam aliis repræsentatiæ obiecti ab eo, cuius cognitio est, vt constat. Tum quia ex ista doctrinā eadem commorata absurdula manifestū adhuc sequuntur. Nimirum quilibet intellectiōem cuiusvis obiecti sensibilis vim repræsentatiā habere omnium omnino entium à nobis intelligibilium; idque per repræsentatiōē eorum propriam, & immediatam. Eaque subinde cuncta à nobis non per alienas, sed per proprias cognosci species. Atque adeo nos omnes, & singulos propriū semper, cumdēmē conceptum obiectuum formare vniuersiūque obiecti insensibilis. Et consequenter semel comparatis speciebus proprijs obiectorum insensibilium absque vñâ prorsus conuersione ad phantasmata sensibilia posse nos illa intelligere, per otiumque circa illa ratiocinari. Quæ omnia, & omnium communī consensui, & experientiæ exploratissima manifeste aduersantur. Quibus adde primo, quod intellectus noster ne circa sensibilia quidem obiecta, à quibus accipit species, potest aliquid iudicare absque vñū alienarum specierum, & subrogatione phantasmatum, vt ex dicendis apparet. Sine indicio autem sensibilium non stat discursus ex illis ad concipienda insensibilia. Secundò, quod sine iuuamine speciei impressæ non potest intellectus noster quidpiam

primo apprehendere unde cumque determinatus, ut communis Philosophorum existimatio fert. Cognitio autem obiecti sensibilis solius obiecti, cuius cognitio est, ut dicbam, valet speciem intellectui imprimere: nam id omnium cognitionum est proprium munus; non item obiecti insensibilis, cuius nec semen est, nec foetus vila ratione. Mitto aia, nam per dicenda amplius, & amplius dicta doctrina manebit confutata.

Quatum argumentum pro nostrâ propositione deflumitur ex experientia. Nemo enim est, qui non experiat satis aperte si animaduertat, dum rem aliquam insensatam intelligit, ita sibi aliquod spectrum sensibile, corporeumque representari, ut nihil aliud prater illud ipsum menti obuersetur: quin potius illud adeo esse sibi pro re, ad quam intelligentiam tendit, ut ipsummet percire alpiciat, ac si res ipsa esset: si autem prater spectrum, seu phantasma sensibile, ad instar cuius rem insensatâ dicimus intelligere, res insuper ipsa in se immediate intellectio tangeretur, tum quidem non solum spectrum sensibile; sed aliquid amplius per se immediate opponeretur nobis ex parte obiecti, idque experientia nosceremus: quandoquidem per illam, quorisuscumque aliquid mente concipimus, satis superque innotescit nobis nos illud confpicere. Quod quidem evidenter sit, cum aliquid alias sensibile, à nobis tamen insensatum cognoscimus, e. g. Vrbem Romanam, Pontificem, Turcam, Regnum Sinarum, & alia huiusmodi. Tunc enim loco Romae, urbem quamdam nobis imaginatione compingimus talis, aut talis magnitudinis, situs, figuræ, dispositionis, qualis re ipsa vera Roma non est. Loco Pontificis, aut Turce Phantasma quoddam hominis visuramus certi cuiusdam aspectus, habitus, quantitatibus, positionis, coloris, qualis re vera nec Pontifex, nec Turca est. Loco autem Regni Sinarum regionem etiam quamdam nobis formamus taliter extensam, taliterque habitatoribus, viribus, oppidis, fluminibus, vallibus, montibusque distinctoram, qualiter non se habet haud dubie, sed longe aliter regnum ipsum. Si enim in ijs, & similibus casibus prater phantasma illud, quod vnuquisque pro genij captus, circumstantiarum, ac principiorum determinantium diuersitate diuersimode sibi efformat ad rem aliquam sensibilem cognoscendam, res insuper ipsa in se immediate per cognitionem tangatur, id quidem citra dubium sub experientiam caderet. Cum ergo manifeste non cadat, quia ne in experientia, dum circa Romanam, Pontificem, Turcam, Regnum Sinarum, aliaque huiusmodi sensibilia à se non sensata sua intellectio versatur, quidpiam aliud à se apprehendi, aut sibi ex parte obiecti obuersari praterphantasma à se efformata ad talia obiecta intelligenda, quia ab ipsis obiectis re ipsa distincta, & epeque valde diuersa sunt, ut etiam experientia demonstrat, cum oculis postea cernimus id, quod longe alter, quam est, antecepimus. Tenendum procul dubio est, quotiescumque obiecta insensata ad instar sensatorumphantasmatum intelligimus, solaphantasmata ipsa per se, in se immediate per intellectiionem attingi, obiecta autem insensata non in se, sed in ipsiusphantasmatis, tanquam in substituti intelligi.

Quintum argumentum ex communis omnium conlenti, atque existimatione, seu tacita persuasione accipio. Omnes namque fatentur, passimque predicant quidquid à nobis insensatum cognoscitur, id quidem per speciem alienam, & alterum,

quam est in se, ad instarque obiecti sensati, sive ad modum eius cognosci. Quia tamen vera esse non possent, si res in enata aliter, quam in spectro sensato, tanquam in quodam substituto, prout nos censimus, cognoscetur. Si enim illa in se immediate aliquo modo attingeretur per cognitionem, impressis iam non per speciem alienam dicenda esset cognosci, sed per propriam, tameus non ab ipsa, sed ab obiecto sensato oriundam, ut superius pondebam. Deinde non aliter, quam est in se, sed sicut est in se, appareret: si quidem non per substitutum à se diuertum, sed per se ipsam appareret: atque ita illud ipsum esse, quod in se habet, haberet in mente cognoscens: quod est esse illam in mente cognoscens idem ipsum quod est in se; atque adeo non alter, quam est in se; sed sicut est in se, cognosci. Non ita iuxta doctrinam nostram evenerit, nam eo ipso, quod res insensata non in se ipsa, sed in phantasmate substituto cognoscitur, nequit non esse in mente eam cognoscens aliud ab eo, quod est in se, aliterque subinde, quam est in se, cum omni proprietate cognosci. Præterea, nisi ita cognoscetur, dici non posset ad instar, seu ad modum obiecti sensati cognosci. Quoniam cognoscitum ad instar alterius, aliud esse non potest, quam vel cognoscitum vnum per aliud, tanquam per substitutum; vel cognoscitum vnum per comparationem cum alio, tanquam cum exemplari. Hoc autem secundo modo, palam est, rem insensatam non cognosci ad instar sensatae, quandoquidem, ut experientia monstrat, non appetit nobis distincta ab illa, prout ad talis comparationem requiritur; nec talem intellectio nostra facit comparationem. Igitur priori modo dumtaxat res insensata ad instar, seu ad modum sensatae potest dici cognosci.

Sextum argumentum multi quidem irrefragabile est si obiecta insensata in se immediate per intellectum nostrum attingerentur, nullatenus possemus illa praescindere obiectum, cognoscendo vnam formalitatem, ignotâ alia realiter indistincta ab illâ: quia inde fieret, ut idem ipsum cognoscetur simul, & non cognoscetur nobis, quia est manifesta contradictionis, ut bene viderunt Recentiores, qui ob hoc argumentum communiter præciosiones abnegant obiectus. Sed est certissimum praescindere ad rem aliquam sensibilem cognoscendam, res insuper ipsa in se immediate per cognitionem tangatur, id quidem citra dubium sub experientiam caderet. Cum ergo manifeste non cadat, quia ne in experientia, dum circa Romanam, Pontificem, Turcam, Regnum Sinarum, aliaque huiusmodi sensibilia à se non sensata sua intellectio versatur, quidpiam aliud à se apprehendi, aut sibi ex parte obiecti obuersari praterphantasma à se efformata ad talia obiecta intelligenda, quia ab ipsis obiectis re ipsa distincta, & epeque valde diuersa sunt, ut etiam experientia demonstrat, cum oculis postea cernimus id, quod longe alter, quam est, antecepimus. Tenendum procul dubio est. Quod insuper confirmatur primo: quia nisi ita intelligeremus, nequaquam possemus per rationem obiecta in se indistincta distinguere, quia, quia in se sunt vnum, si in se ipsi cognoscerentur, non possent non esse etiam vnu obiectum in mente: quia non possent non esse in mente idem ipsum, quod sunt in se; ac proinde nequaquam possent plura apparere, seu esse plura in mente, prout ad distinctionem rationis necessarium est. Confirmatur secundum: quia nisi modo dicto intelligeremus, conceptus vniuersales, neutriquam constare possent, quia, que plura sunt, necessariò apparerent plura, quo profus cefaret omnis vniuersalitas; essent quippe in mente concipientis idem ipsum, quod sunt in se, in se autem sunt plura, ut ponimus. Tum conceptus vniuersales,

Disp.II. De natura. intell.&c. Quæst.III. 67

uerfals præfertim genericos ab inferioribus non possemus abstrahere, quia fundamentum abstractionis, seu adiunctionis vniuersalis vnicè est similitudo inferiorum. Constat autem inferiora species diuersa in se ipsis dissimilia esse; sunt tamen in mente nostrâ similia, quod conceptum genericum ratione spectrorum similium, per qua concepiuntur. De quibus omnibus plura suis locis. Denique confirmatur tertio, quia nisi per substituta aliena intelligeremus, plurima alia huiuscmodi sequentur absurdâ contra connaturalem notissimumque operandi modum, quem noster intellectus habet, prout in decursu huius operis planè ostendemus. Symmetria quippe totius doctrina in eo tradenda aperte ostenderet bene animaduertenti, quâm vera solio sit, quam modo suadere conamur.

93 Optimum argumentum. Nisi per substituta aliena cognosceremus, neutiquam possemus habere apprehensionem simplicem de obiecto vago, sive indeterminato; vti reuerâ passim habemus. sc. quoties sub his particulis *aliqui*, *quidam*, *nullius*, & similes conceptum nostrum obiectum significamus, siveque alias, vt constabit ex inferioris dicendi. Quoniam obiectum vagum, indeterminatumve in le ipso nihil est aliud, quam hoc, vel illud, vel aliud, &c. sub disiunctione, repugnat autem, vt per apprehensionem simplicem tangatur ab intellectu nostro in se ipso obiectum hoc, vel illud, vel aliud, sub disiunctione, nullo eorum ratio determinate, vt bene aduertit Ariaga, & ex terminis est notissimum: quia sicut manifeste repugnat existere in se rem hanc, vel illam, vel aliam, & nullam earum existere determinate, ita repugnat manifeste representari in se per cognitionem hanc, vel illam, vel aliam, & nullam earum representari determinate. Quin etiam nisi per substituta aliena cognosceremus, ne iudicia quidem vaga, seu disiunctiva formaliter possemus concipere, sicut etiam extra omne dubium passim concepiimus; quia, vt ego sumissimè teneo, æquè repugnat attingi vnum, vel alterum, & neutrum determinate per iudicium, atque attingi vnum, vel alterum, & neutrum determinate per simplicem apprehensionem. Vtrumque autem penitus repugnare, si obiecta in se immediatae attingantur, seu per apprehensionem simplicem, seu per iudicium ex dicendi *disp. 10.* constabit. Quocirca ibi etiam ostendam eos, qui per species proprias cognoscunt, nullam omnino intellectio formaliter disiunctiam habere posse, tametq; æquivalenter disiunctiam possint habere: quale est iudicium cōditionatum de vtrouis extremorum disiuncti sub conditione negationis alterius. De quo ibi multa. At nos per species alienas modo prædicto cognoscentes, nil vetat intellectio formaliter disiunctias habere, quales circa omne dubium passim habemus, tangentes videlicet absolute inphantasmate substituto determinato obiectum disiunctum, seu vagum nequamquam in se ipso tangibile, hoc est tangentes in tali phantasmate vnum, vel alterum ex extremis obiecti disiuncti, qui vnum eorum tangatur determinate, qualiter illa in se ipsis neutiquam tangibilia sunt. Quemadmodum enim, quæ in se sunt plura, vnum apparere possunt in substituto; secus in se. Itaque in se sunt determinata, disiuncta, seu disiunctiæ, vel vagè possunt in substituto apparere; secus in se, vt amplius explicabitur *paulo inferiori.*

94 Octauum argumentum prædicti simile sit. Quia nisi per substituta aliena intelligeremus, nequamquam possemus concipere, vti citra omne du-

95 bium sâpe concipimus eas chymeras impossibilis; quæ ex rebus inter se distinctis per identitatem fieri, aut ex conceptibus identificatis per fieri distinctiō compingi solent; aliasque huiusce generis; eo quod, quæ in se sunt aut identificata, aut distincta, aut æqualia, aut similia &c. cognita in se aliter ac sunt apparere nequeunt, vt pluribus est comprobandum *infra disp. 11. & 12.* Qualiter apparet possum cognita in substitutis alienis, vti cognoscuntur à nobis, aut possum cognosci. Similiter, quia negationes rerum adeo sunt mere nihil, vt à cognoscitibus intuitu nullatenus posse sint cognoscibilis, vt *infra disp. 9.* monstrabimus: ne à nobis quidem posse cognosci possent, vti sâpissimè cognoscuntur, nisi per substituta aliena cognosceremus. Vniuersaliter enim ex hoc, quem habemus intelligendi, modo nascitur, vt multa obiecta alijs in se nullomodo cognoscibilia, à nobis in substitutis alienis cognoscibilia sint; vt ex dicendis *locis citatis* satis, superque notum fiet.

Nonum argumentum potest desummi ex mirâ, quam habet Phantasia nostra promptitudine componendi phantasmata, eaque infinitis prope modis variandi: eo enim sine videtur illi hæc virtus collata, vt in illis efformandis intellectui subseruat, quo ipse abunde habeat ad manus spectra diuersa pro tam diuersis rebus, rerumque formalitatibus obiectu, quas passim concipit, subroganda. Oportuit enim ne alia cum alijs confunderet, tam diuersimodo illa posse concipere. Cum tamen Phantasia ratione sui ad nihil tanta phantasmata, spectrorum varietate videatur indigere. Accedit, quod nisi intellectui in phantasmatis ope Phantasiae formati, tanquam in substitutis cuncta cognosceret, ne cunde tam arco necessitudinis vinculo in ordine ad operandum neceretur eum illa, vt ne ceteratur; sicuti *supra disp. 1. q. 3.* monstratum est.

Decimum argumentum inde desumitur, quod appetitus sensitus sensibiliter afficitur sâpè sâpiu-

ad obiecta insensata, inq; ad spiritualia, & diuina,

que meditatur intellectus, cum tamen ille per sola

phantasmata sensibilia possit ad suos affectus moueri. Quod non leue præberet indicium, huiusmodi sensibilia phantasmata loco obiectorum insensatorum, spiritualiumque etiam, & diuinorum toti nostra anima esse etiam comparatione intellectus,

qui dum pro diuis obiectis talia phantasmata substituit, quodammodo partem sensituum trahit secum, vt eadem, quæ ipse, obiecta suo modo capiat, & gustet.

Vndeclimum argumentum præbet id, quod intellectus noster habet ingenium cuncta facilius percipiendi per exempla proposta, tanquam per quædam substituta rerum percipiendarum. Ob id enim Christus Dominus, Prophetæ, & Apostoli per parabolæ, vt in plurimum, perque ænigmata loquebantur. Ob id penè omnes euentus, qui in veteri testamento narrantur figure, ac veluti ænigmata extiterunt eueniendorum post Christi aduentum tempore legis gratia. Ob id in re oratoriâ potissimum ad persuadendum argumentum est, quod à simili, seu ab exemplo capiatur. Ob id analogia rerum tam grata nobis, vt ferme in illâ consitit totum momentum eorum, quæ, quâuis ratione intellectui nostro arident in poëmatibus, in panegyris, in facetijs, ac dêmum in vniuerso humano sermone, vt reflectenti ad cuncta perpicuum fiet. Vniuersa quippe metaphora in rerum analogia nititur, in subrogandâque re vna pro aliâ adsimili consistit. Quæ omnia claro indicio sunt connatura-

lissimum esse nostro intellectui, cuncta, qua intel-
ligit, per substituta aliena intelligere.

98 Quæ quidem intellectus nostri naturā in visu
etiam adorationis imaginum cerni videtur: semel
enim aliquā imagine pro prototypo subrogata; ita
in illa tanquam in substituta solemus adorare pro-
totypum, vt tota nostra attentio, & affectio per se
immediate in solam imaginem, ac si ipsa esset pro-
totypus referatur; tamētē non pro ipsa, sed pro
prototypo, cuius loco ea nobis est, vt experientia
manifestat, & nos suo loco monstrabimus. Qui
quidem ipfissimum est modus, quem intellectus no-
strer ferunt in cognoscendo per substituta.

99 Duodecimū argumentum sit. Quoniam substanzias
materiales per ipsarum sensibilias accidentia,
tanquam per substituta cognoscimus, vt satis, su-
perque experientia videtur demonstrare. Quis enim
vñquam expertus est, dum tractat de lignis, de la-
pidibus, de metallis, de monetis, &c. se quidquam
aliud per se immediate mente conceperet sensi-
bilia accidentia harum rerum, colorē, magni-
tudinem, figuram, numerum, &c. Huiusmodi igitur
accidentia communiter loco integrarum rerum
esse videntur. Si quando autem ex industria aliud
aliud sub talibus accidentibus latens conatur in-
trospicere, aliquod aliud accidens pro illo solemus,
subrogare; vt etiam constabit experientia benē
animaduertenti.

100 Decimum tertium argumentum inde accipi pos-
tis; quod intellectio nostra ex vnā parte supra se
ipsum perfecte reflexua non est, etsi imperfectā
quādam, & experimentali notitia se se insinuerit in-
telligenti iuxta doctrinam traditam *suprà disp. 1. q. 2. hyporh. 2.8.* Ex aliā verò parte certum est eam sub
conceptu vniuersalissimo intellectuū perfecto
quodam modo, valdeque ab experimentali diuerfo
se se intelligere. Quæ duo cohærente non possent,
nisi per substitutum alienum conceptum illum vni-
uersalem intellectuū formaremus.

101 Decimum quartum argumentum præbent nobis
Animæ separatae. Quæ vt fert communis Theologorum
sententia apud Salas 1. 2. *Tract. 2. disp. 6. sec. 8.* speciebus sensibilium rerum in hāc vitā ac-
quisitis vtuntur ad cognoscendas etiam res insen-
sibilis, spiritualesque alterius vitæ; atque ita illas in
phantasmatis sensibilibus experientia monstrante
intelligunt, vt bene animaduertit *Lugo tom. de*
Incarn. disp. 20. sett. 2. n. 4. & disp. 21. sett. 1. n. 7.
siquidem quæcumque ad corpus redierunt, narrant
se vidisse flumina, flores, prata, gemmas, aurum,
ignem, iuuenes pulcherrimos, & alia huiusmodi, ad
quorum instar conceperunt, quæ ipsi in aliā vitā
monstrantur, tamētē ea in eo statu intellectus
solus sine consilio Phantasia corporeæ conce-
perit. Quod argumento claro est eiūmodi sensibilia
phantasmata non solius Phantasia, à quā suam du-
cunt originem, sed intellectus etiam nostri in statu
quoque præsentis esse obiecta immediata; in quibus
ipse cetera quæque obiecta insensata, vt in substitu-
tus intelligit, prout explicimus. Hæc satis pro
primā propositione datā. Nam ex ijs, que restant
dicenda, amplius, & amplius confirmabitur.

Propositio 2.

102 Intellectus noster pro hoc statu sine visu speciei
aliena, atque adeo sine phantasmate substituto ni-
hil omnino iudicare valet. Ad iudicandum autem
quecumque iudicat, proutque ad substituendum
pro illis phantasmata sensibilia, in quibus iudicat,

tum à vi iudicatiā, quam habet, tum etiam ab
alijs principijs mouetur, sive determinatur.

Pro plenā huius propositionis intelligentiā sup-
pono primō ex dicendis ex professo q. seq. intellectuū
nostrum pro hoc statu nihil omnino iudicare
posse ablique duobus saltem conceptibus obiectiis;
alterum, quod significetur per verbum, atque adeo
cum tempore, quocirca actus appellatur; quia ad
instar exercitū actualis concepit alterius concep-
tus, qui verbi supposito, vt vocant Grammatici cor-
respondet, quod iubilatum dicitur talis actus; præ-
ter quos tertius etiam conceptus datur, plerunque
circa quæ dictus actus, vt circa terminum aliquā
ratione versatur; vt cū dicimus *Petrus legis scri-
pta, &c.* id autem, in quod tanquam in proprium
obiectum tendit iudicium, prædictus actus est, sub-
iectum verò, & terminus talis actus per simplices
apprehensiones necessario comitantes ipsum iudicium
concipiuntur. De quibus omnibus plura in di-
cta questione.

Suppono secundō intellectum humanum nequa- 103
quam posse in rerum notitiam induci primariō, &
vnicē per principia artificialia, seu doctrinalia ab-
lique præcio, atque etiam comitante principiorum
naturalium iuamiae; quia cū principia artificialia,
seu doctrinalia sint quedam ligna ad placitum,
vt notabamus suprà, vt noster intellectus per illa
ad intelligendum induci possit, imprimis necessaria-
num est, quod conceptum significatorum per ipsa
prænotionem aliquam habemus. Deinde etiam vt
ipmētē medijs sensationalibus exteris, atque etiam
internis, quæ naturalia quædam principia sunt, ap-
prehendamus.

Suppono tertiod naturalium intelligendi princi- 104
piorum prima, & fontalia, à quibus omnis huma-
na intellectio suam trahit originem sensations ex-
ternas, internasque effe obiectorum, quæ sensus
capiunt, procreatē medijs speciebus oriundis ab
eisdem obiectis. Ob id enim ait Arist. lib. 3. de
Anim. text. 39. *Qui non sentit aliquid, nihil vige-
addicet, neque intelliget.* Ob idque etiam intellectus
noster pro hoc statu cuncta, qua intelligit, per
species proprias dictorum obiectorum sensibilium
intelligit, vt *disp. 1. q. 1.* siveque alias in superio-
bus statutis est.

Ex his fit primō, primaria intellectus nostri in-
dicia, vt plurimum circa obiecta sensibilia, que per
sensus intrant versari. Statim enim atque ministe-
rio sensuum in illa incidimus, connaturaliter sole-
mus de illis iudicare saltem, quod sunt antequam
progrediamur viterius ad quidpiam aliud intensu-
tum ex illis iudicandum. Crediderim tamen fieri
posse nonnunquam, vt ex apprehensione tantum
simplici obiecti sensati, & connexionis eius cum
intensato determinetur intellectus ad apprehen-
dendum quoque insensatum per vsum speciei aliena-
e; de eoque sic apprehenso nullo præante iudic-
io de obiecto sensato, primario iudicet aliquid
quod quid est, tamētē nequeat, quodan est iux-
ta dicenda post modum de hisce duobus modis iu-
dicandi de obiectis apprehensio.

Secundō fit, semel apprehenso ab intellectu ob- 105
iecto sensato virtute speciei deriuatæ ad illum ex
sensatione externa huius, eadem principia, quæ de-
terminant ad aliquid iudicandum de tali obiecto, at-
tribuendo scilicet ei per iudicium aliquem actum
significabilem per verbum, determinare quoque
ad vtendum specie aliena pro conceptione talis
actus; atque adeo ad substituendum phantasma pro
fundamento eius (neque enim per speciem pro-
priam

Disp.II. De natura. intell.&c. Quæst.III. 69

priam concipitur à nobis quidpiam per modum
actus significabilis per verbum , siquidem à parte
rei nihil est tale à nobis sensibile, quod possit talem
speciem immittere , vt notum est.) E. g. cùm video
lucem, principia, quæ me determinant ad iudicandum
illam existere , determinant pariter ad conci-
piendam ipsius existentiam per modum actus , at-
que adeo per speciem alienam , & in phantasmatu
sensibili conceptu actus accommodato, subrogato-
que vel pro ipsa luce si ea est integrum fundamen-
tum sui actus existendi , vel vt ego autumo , pro
ipsa luce , & alio quopiam , ad quod illam compa-
rio, cùm iudicio illam existere , concipiendi scilicet
existentiam illius ad modum cuiusdam correspon-
dentiæ ad aliquod tempus, aut ad alias res existen-
tes. Ita enim solemus nos pro hoc statu concipere
existentiam , & durationem rerum , vt dicendum
alibi. Tantumdemque censendum est pariter de
principijs determinantibus videntem lucem ad iu-
dicandum de illa identificari secum , distingui ab
alijs rebus, assimilari quibusdam , quibusdam vero
dissimilari, habere talem figuram , tantam quanti-
tatem , cæteraque huiuscmodi prædicta.

107 Et quoniam præter prædicata identificata cum luce , que , visa illa , sunt à nobis ex terminis citra omnem discursum iudicabila ; alia sunt plura , ad quæ iudicanda discursu egenus; alia , quæ , ne per discursum quidè assequi possumus. Ex ijs autem , quæ vel ex terminis , vel adhuc discursu possumus iudicare nunc vnum , nunc aliud reliquorum immetores iudicamus ; raroque , aut nūquā vno iudicio cuncta complectimur : inē quoque complecti possumus , si ea distinctè , & non confusè sunt iudicanda , vt est notissimum. Conficitur planè ne de obiectis quidem sensatis posse nos quidquam iudicare absque præcisione obiectiū prædicatorum facta (vti semper fit à nobis iuxta doctrinam fūsè tradendam *dīsp. 13. q. 9.*) in phantasmibus substitutis pro re iudicanda. Itaque quoties obiectum sensatum per speciem propriam mente apprehendimus , de ipsoque ita apprehenso varia prædicata iudicamus , quæ realiter inter se distincta non sunt , tamen ex parte subiecti nulla interuenient obiectiū præcisio , sed totum , quod re ipsa est , obiectum apprehendatur , quemadmodum per sensum extēnum apprehensum est: eo quod cognitio habita per propriam speciem nullā ratione potest obiectiū præscindere , vt loco citato videbimus. At verò ex parte prædicatorum tot præcisions obiectiū interueniunt , quot prædicata ipsi diuersa sunt : hæc namque bene possunt obiectiū præscindi tum inter se , tum à subiecto cui attribuiuntur , eo ipso , quod concipiuntur per species alienas , & in alienis substitutis , vbi præcisio obiectiū fit , prout fūsè calamo exponemus in *q. citata*.

108 Sed dubitari hic iure potest. Si apprehensio obiecti sensi oriunda ab externa eius sensatione (quam supra qu. 2. nn. 40. sua suam virtualiter dicebamus, propter vim, quam habet mouendi intellectum ad indicandum de obiecto ipso) nullatenus praesciua est, a qualiterque subinde proponit quicquid obiectum est re ipsa. Unde nascitur, quod tali supposita apprehensione, aliqua solum predicata ex terminis, & citra discursum valeat indicare intellectus de tali obiecto; alia non item: & ex ijs, quia valet ex terminis indicare, ynum, aut alterum dumtaxat, & hoc potius, quoniam aliud iudicet, reliqua verò secūs. Quia quidem difficultas tam rei puentibus, quam admittentibus precisiones obiectivas communis est. Si quidem independenter ab omni opinione, expe-

rientia ipsa demonstrat hominem videntem lucem
e. g. ex vi talis visionis citra discursu*i*udicare
posse eidumentar lucem existere, tum eam esse idem
fecum, tum esse similem alteri luci, eidemque esse
inæqualem. Tum esse dissimilem colori, & ipso pul-
chriorem, &c. Cùm tamen iudicare pariter ne-
queat, an lux sit accidens, vel substantia: an eius
intensio resulteret ex additione gradus ad gradum, vel
sit indivisiibilis qualitas, an gradus eius, si quos ha-
bet, sine similes, & æquales secundum perfec-
tio[n]em, vel contra; an sit productua specierum in-
tentionalium distinctiarum à lumine, an aliquos
alios effectus valeat producere, & quā ratione,
&c.

Respondeo, quod intellectus noster aliqua pra- 109
dicta obiecti sensati ex terminis iudicare queat; alia
vero non item: id quidem tum ex natura ipsius intellectus, tum ex ipso praeceptorum fundamen-
tali diversitate nasci. Vniuersaliter enim, quo prae-
dicata sunt vniuersaliora, in pluribus rebus reper-
ta, eo intellectui nostro notiora sunt, quo autem
minus vniuersalia, minus ipsi immotescunt, donec
defectu vniuersalitatis ipsum penitus latent. Quo-
fit, vt praedicata rei sensata, quae magis sunt vni-
uersalia fundamentaliter, ex terminis ab intellectu
iudicabila sunt; quae vero minus sunt vniuersalia
fundamentaliter non item. Dico fundamentaliter:
quia in re individuali, qualis est, quae sentitur, nihil
est vniuersale formaliter, quemadmodum nec est
diversitas formalis praeceptorum a parte rei, quan-
doquidem omnia talis rei praedicata, de quibus agi-
mus, vnum quid sunt re ipsa. Verum quia in hoc,
quod est eam suapte natura praebeat intellectui no-
stro fundamentum, vt tale, vel tale praedicatum de
ipso iudicet cum pluribus, aut cum paucioribus re-
bus conspirare potest, efficitur vt & praedicata funda-
mentaliter diversa, & praedicata alia alijs funda-
mentaliter vniuersaliora habere dicatur. Etenim,
quia nullum est obiectum sensatum, quod semel ab
intellectu nostro apprehensum, non praebeat illi
fundamentum sufficiens, vt iudicet de ipso esse
ipsum, esse existens, atque aede & potens exis-
tere, esse ab obiectis alijs distinctum, esse illis si-
mile, vel dissimile, aequalis, vel inaequalis, &c.) id
circo eiusmodi praedicata in singulis obiectis sensati-
bus dicuntur vniuersaliora fundamentaliter, diversa-
que fundamentaliter etiam ab alijs minus communibus,
qua singula eorum insuper habent, & ad
qua iudicanda intellectui nostro, vel non ita eu-
dens propterea, vel nullum fundamentum praebeat.
Sed etiam contingit, vt propter imperfectionem,
obscuretatem sensationis, & consequenter appre-
hensionis interna prouenientis ab illa nequeat iu-
dicare intellectus aliquod praedicamentum de obie-
cto sensato, quod alias posset, si sensatio eius, &
apprehensio clariores, perfectioresque essent. Ut
pater, quando videntes aliquid emini, nescimus
cuius illud coloris, qualis figura, aut quanta ma-
gnitudinis sit, donec accedentes prope, crescente-
que subinde in claritate, & perfectione sensatione
exteriore, & interiore apprehensione talis obiecti,
ea cuncta diuidicabimus. Ea etiam praedicata sensi-
bilium obiectorum alias ab intellectu ex terminis
iudicabilla, quae suscipiunt magis, & minus, vt si-
militudo, & dissimilitudo, aequalitas, & inaequali-
tas, &c. certam magnitudinem, sive quantitatem
exposcunt, vt queant ab intellectu discerni. Ob id
enim, quae parum sunt dissimilia, vel inaequalia, si-
milia omnino, vel aequalia decepti iudicare sole-
mus, &c. Ex quibus liquet, cur ex vi sensiorum ex-

ternæ, & apprehensionis internæ ei res pondentis
citra discursum aliqua prædicata obiecti sensati præ
alijs identificatis cum illis possit iudicare intellectus
noster.

110 Cur autem ex ijs, quæ iudicare valet, modò
vnus, modò aliud præ alijs iudicet, dicendum su-
perest. Dico id nasci, quia cum intellectus ob suam
limitatam virtutem non possit simul iudicare distin-
ctè omni prædicata obiecti sensati, quorum ex se
sua sit illius apprehensioni oriunda ab externa
sensione: eo quod ad iudicanda illa distinctè indi-
get totidem iudicij distinctis, iuxta doctrinam tra-
dendam *infra Confess.* 2. consequens est, ut posita
dicta apprehensione, adhuc indiget alio determina-
tiuo, quo determinetur ad iudicandum hoc, vel
illud prædicatum præ reliquis: huiusmodi autem de-
terminatiuum sèpè erit actus voluntatis; sèpissimè
verò alia circumstantia excitativa intellectus, vel
physicè per sui sympathiā, vel intetionaliter per sui
conceptionem. Quemadmodum enim innumera sunt
excitamenta diuerla, quibus suscitantur species in
memoriā iopiq. ad concipiendū modò hoc obiectū,
modò illud. Ita quando intellectus ex vi præsentū
apprehensionis cōpos, & indifferens est ad iudi-
candum multa, & diversa prædicata de obiectis ap-
prehensis, credendum procul dubio est multa quo-
que posse ei occurtere excitamenta diuerla, quibus
excitetur, utimque determinetur ad iudicandum
hic & nunc de subiecto proposito modò hoc, modò
illud prædicatum præ alijs. Vnde aggregatum ex
intellectu, ex talibus terminorum apprehensioni-
bus, ex talique determinatiuo ad iudicandum, erit
in casu, quem veramus, aggregatum principiorum
proximè notificantium ex ijs hoc prædicatum præ
reliquis subiecti propositi; atque adeo efficien-
tium, ut per iudicium, quod proginunt, præscindatur
obiectiū illud ab alijs in phantasmate sub-
stituto pro re iudicandā, iuxta doctrinam paulò in-
fra tradendam.

111 Venio iam ad alia iudicia, quibus de obiectis
insenatis iudicat intellectus. Quæ imprimis in du-
plici sunt differentiæ. Per alia enim iudicamus de
obiecto, quid illud sit, quidve ei conueniat à parte
rei prout existenti, seu prout in statu existentiali, ut
cum dicimus *homo exigit, loquitur, currit, &c.* Per
alia verò iudicamus de obiecto, quid illud sit,
quidve ei conueniat secundum se, sive ex conceptu
fuo obiectiu, sive prout consideratur in statu
quidditatiuo præscindente ab existentiali. Ut cum
dicimus. *Homo est Rationalis, Admiratius, Ri-
sibilis, &c.* Ex quo duplice iudicandi modo poti-
fissima differentia desumitur scientiarum humanarum
prout testigimus præfatione ad lectorem, & fusus
suo loco explicabimus. Tum ei responderet duplex
illud genus notitiae, quod an est, & quod quid
est correspondens pari illi celebratissimo quæstionū.
An sit quid sit? Omne quippe iudicium de obiecto
prout existente notitia est eius propriè loquendo,
quod an est. Quemadmodum omne iudicium de
obiecto præcisè prout in statu quidditatiuo notitia
est eius, quod quid est. Ob id enim talis status
quidditatiuum appellatur. De quibus statibus rerum
plura ex profeso dicenda sunt *diff. 10.*

112 Modò tamen, quæ ex illis nascuntur discrimina,
quod ad rem præsentem attinet, breuiter oportet
notare. Primum est, quod de obiecto prout in
statu quidditatiuo, seu obiectiu dumtaxat iudicanda
veniunt prædicata ei necessaria, quo sit, ut omnis
propositio vera ad ciusmodi statum pertinens in
matereiā necessaria sit, & æternæ veritatis dicatur.

De obiecto vero prout in statu existentiali acciden-
tia etiam prædicata iudicanda veniunt. Quin imo,
si obiectum sit quid contingens in suā existentiali,
omne prædicatum ipsi attributum in sensu existen-
tiali abfoluto, sive prout absolute existens & que est
ei accidentalē ac existentiali ipsa. Tametsi alias ei-
dem specie secundum se, cùm præcisè ab aflo-
luti existentiali sit essentiale, & necessarium. Secun-
dum distincionem ex primo oriundum est, quod de
obiecto, prout in statu obiectiu, sive quidditatiuo,
ea dumtaxat prædicata possumus iudicare, cum qui-
bus nobis obiectum ipsum connexum necessariò
apparet. Quæ quidem ex terminis citra discursum
iudicabiliā erunt, si connexio sit immediata; si verò
sit remota discursu adhibito. De obiecto verò prout
in statu reali abfoluto, abque eiusmodi connexio-
ne possunt plurima iudicari, tum ex terminis, tum
etiam interueniente discursu. Vnde testum distinc-
tio nascitur, quod de obiecto insensato insen-
tio nihil omnino possumus iudicare, prout in sta-
tu existentiali abfoluto ex solā apprehensione ter-
minorū citra discursum tamē de obiecto sen-
tio multa prout in tali statu ex terminis iudicare
possumus. Quoniam de obiectis, quæ non intrant
per sensū, dumtaxat possumus iudicare ex ter-
minis ipsiis citra discursum ea, cum quibus illa suopte
conceptu deprehenduntur necessariò connexa; con-
stat autem obiecta contingentia cum suā existentiali
abfoluti connexa necessariò non esse. At verò ob-
iecta, quæ per sensū intrant citra omnem huiusmodi
connexionem vi sensationis, quā capiuntur,
notescunt nobis abque discursu, quod absolutam
existentiali, ut experimur. Cum quo stat obiecta
abfoluti necessaria, qualis est Deus, cum omnibus
suis intrinsecis perfectionibus, & negationes chy-
merarum ex terminis, quantum ex se est, esse indi-
cabilia quod absolutam existentiali, ut pote fuo-
pte conceptu connexa cum illa, dummodò talis con-
nexio immediata sit. Tametsi de facto nonnulla eorum
nequeant à nobis sic iudicari; eo quod talis
connexion occulta nobis est. De quo alibi. Itaque de
obiecto sensato tamē prout in statu existentiali ab-
foluto, quām prout in statu quidditatiuo, tum ex ter-
minis, tum per discursum multa possumus iudicare.
De obiecto tamen insensato præterim conting-
ente, prout in statu existentiali abfoluto, dumtaxat
possumus iudicare medio discursu, quæ ei conve-
niunt; ex terminis verò non item: prout in statu
verò quodditatiuo tum medio discursu, tum ex ter-
minis. De quibus omnibus in sequentibus plura di-
cenda sunt.

Modò illis vtimumque suppositis. Dico ad rem
nostram, quoniam de obiecto insensato appre-
hensione aliqua fuit prædicata iudicabilia à nobis ex ter-
minis, prout in statu quidditatiuo, sive obiectiu,
aliqua verò minimè etiam eorum, cum quibus tale
obiectum immediatè connexum est: ex ijs autem,
quæ sunt iudicabilia, modò vnum, modò aliud de
facto iudicamus præ reliquis, ut experientia mon-
strat. Proportionaleriter ad iam dicta circa obiectum
sensatum de his philosophandum est: afferendo
videlicet primum eorum inde nasci, quod alia di-
ctorum prædicatorum, connexioque, quam cum
illis habet obiectum apprehensione ob suam maio-
rem vniuersalitatem præ alijs sunt nobis notiora, at-
que ita præ alijs se se nobis produnt ex terminis. Se-
cundum verò inde, quod post terminos appre-
hensiones adhuc eger intellectus aliquo alio determinati-
o, quo determinetur ultimè ad iudicandum de ob-
iecto proposito hoc, vel illud prædicatum præ alijs.
Vnde

Vnde pariter est concludendum ex apprehensionibus terminorum, ex virtute, quam intellectus habet, & ex tali ultimo determinatiuo coaſſerere adę quantum principiū notificatiū ex se huius predi-
cati p̄ reliquis, atque aed̄ p̄cificiū eius ex
parte obiectū medio iudicio in phantasmate substi-
tuto, iuxta doctrinam post tradendam.

114 Iam verò siue obiecta sint censata, siue infensata, siue prout in statu existentiali, siue prout in statu quidditatiuo cōſiderentur, quoties intellectus noster ex uno faſo iudicio medio diſcurſu p̄geit ad aliud, principiū potissimum notificatiū obiectū secundi iudicij primum iudicium eft, & eius obiectū, ut conſtat siquidem in omni diſcurſu antecedens tum for-
male, tum obiectiū potissima cauſa eft iudicij conſequentiū, potissimumque subinde principiū notificans conſequens obiectiū. Dico potissimum, quia poſto iudicio de antecedente (uno, vel pluribus iuxta antecedētis naturam) ipſe etiā intellectus cum ſuā in intellectuā virtute, & p̄que inſuper determinatiua alia concurrunt ad iudicandum con-
ſequens, quoad illam ſcilect formalitatem ipſius conſequentiū in phantasmate pro ipso ſubstituto à reliquis obiectiū p̄cifam, ad quam dumtaxat notificandam tendunt, quæcumque eft ex le omnia principia, quæ in eiusdem conſequentiū iudicium proximè influunt, iuxta inferius dicenda.

Per quæ omnia ſatis explicata modò manet, atque probata propositio ſecunda, quæ nihilominus amplius, & amplius explicabitur, ac confirmabitur ex leuentibus. Nunc diluamus oportet argumen-
ta, quæ contra doctrinam ſtabilitatem tum in primā, tum in ſecundā propositione poſſunt opponi.

Diluuntur argumenta contraria.

115 Primò enim contra ſtatutam doctrinam ſie po-
tē argui. Si res infensata nullomodo in ſe ipſa à nobis attingeretur cognitione, ſed tantum in phan-
tasmate ſubstituto, nullo modo à nobis cognofetur, quia attingi rem in phantasmate, reuerā non eft attingi rem, ſed tantum phantasma loco rei. Hoc autem ipſum eft non rem ipſam, ſed ſolum Phantasma cognosci. Retorquo primum argumen-
tum in eos, qui dicunt per nolram cognitionem attingi rem identificatam cum phantasmate, quia hoc non eft attingi, atque adeo neque cognofēti rem, ſed chymera. Deinde retorquo in omnes uno ore afferentes rem infensatam per ſpeciem alienam cognosci aliter quam eft in ſe: nequit enim illa ſecundum ſuā ſubſtantiam p̄cifē (prout de illā citra dubium duce experientia loquuntur omnes) cognosci aliter, quam eft in ſe, niſi aliud ap-
pareat cognofenti, aliudque poindē ſi obiectū in mente eius ab eo, quod eft in ſe. Hoc autem ipſum eft attingi per cognitionem aliquid aliud loco rei, non verò ipſam rem. Si quid ergo per argumen-
tum factum probatur, contra omnes probatur rem infensatam per ſpeciem alienam nullatenus à nobis cognosci.

116 Quare respondeo ad illud pro omnibus, & ſi res infensata non in ſe ipſa, ſed in phantasmate ſubſtituto per noſtrā cognitionem tangatur, ſimpli-
citer nihilominus, & abſolūtē, cum omniq̄e pro-
prietate dici eam cognosci à nobis, & reuerā cognosci, eo modo, quem cognoscendi habemus per species alienas. Quinimo res ipſa eft, non phan-
tasma, quod per talem cognitionem loquendo abſolu-
tē, cognoficitur; eo quod tali cognitione phan-
tasma non pro ſe, ſed pro ipſa ſe repræſentatur, &

ſubſtituitur intellectui. Quemadmodum enim in alijs materijs, ita in p̄fenti, quod exercetur per ſubſtitutum non ipſi ſubſtituto, ſed principali, cuius illud vicem gerit, venit attribuendum. Etenim intellectus noster eam rem ſolum dicitur intelligere, veréque intelligit, ad quam intelligendam inducitur per principia illam ſibi notificantia, quidquid ſit quod pro illa intelligenda ſubrogat ſibi loco eius, neceſſitatis ad talem ſubrogationem facien-
dam penuria propriarum ſpecierum. Ad quem fer-
mē modum (tametū exemplum in omni non te-
neat) cum alijs per ſimile ali quod propositum rem
aliquam notificare conamur, non tam ipſum ſimile,
quā rem ipſam dicimur illis notificare, & ipſi di-
cuntur intelligere abſolūtē, & ſimpliſter. Ex quo
patet quomodo nihil omnino iudicantes de phan-
tasmatis, in quibus, tanquam in ſubſtitutis res in-
fensatae apparent nobis, de rebus ipſis iudicare poſ-
ſimus quidquid eis conuenit. Id, quod experientia ipſa ſatis ostendit, quando de Romā, de Turcā, de
Regis Anglorum, de alijsque huiusmodi obiectis à nobis infensatis, ea, quæ illis verē conueniunt iudicamus, nihil omnino iudicantes de conceptibus obiectiū, quos per phantasma ſubſtituta de eis formamus, quique plane alieni ab eisdem, ſiue
diſtincti ſunt.

Secundò contra doctrinam iſtam poſteſt opponi. 117 Si in phantasmatis dumtaxat, non verò in le ipſis intelligenterat à nobis res infensatae, ſequeretur pri-
mō, quamlibet intellectiōnem noſtrā ſuā, non potius huius, quā alterius rei infensatae intel-
lectiōnem eſt: fūdūdū phantasma, cuius illa eft
naturalis repræſentatio, indifferens eft, vt pro hāc,
vel pro alterā ſubrogetur; ſpectatumque ſecun-
dum ſuā naturā, non magis huius, quā alterius eft ſubſtitutum. Vnde ſequeretur ſecundō, per mul-
lam noſtrā intellectiōnem intelligere aliquam rem in-
fensatae determinatē, atque adeo quodquid iudicium noſtrū indifferens eſt, vt huius, vel alterius obiectiū iudicium eft. Quo rūſus fieret, vt nihil fixe, de-
terminatēque ſciremus; ſubindeque, vt abſolūtē nihil ſciremus. Tertiō ſequeretur intellectiōnem noſtrā per meram denominationem extrinſecam; non verò ſuā naturā eſt intellectiōnem rei infen-
ſatae, noſque poindē per extrinſicas tantum deno-
minationes redderemur intelligentes. Quæ omnia
absurda videntur aliena ab omnium mente. Reſpondeo, etiā intellectus noster intelligat per phan-
tasma ſubſtituta, intellectiōnes nihilominus eius in quantum huiusmodi intrinſecē, ſuāque naturā,
& effentia euadere intellectiōnes ſuorum obiecto-
rum. Quo ceſſat totum argumentum.

Quod, vt perſpicuum fiat, ſuppono primō, quamlibet intellectiōnem noſtrā ſuā reſpectūque intrinſeco respicere principia, quæ ad illam eli-
ciendam determinant, ſiue intellectū prout talibus principijs determinatum. Ob id enim dicam infe-
rius q. 5. iudicium conſequentiū reſpeſtū intrinſeco
respicere antecedens, per quod cauſatur. Sicut iu-
dicium hypotheticum intrinſecē respicit hypothē-
ſiū, ſine quā nequit eſt. Cuius ratio vniuerſalis eft,
quia intellectio noſtrā ex ſuo intrinſeco conceptu
eſt intellectus aetius; quo titulo nequit non reſpicere
intrinſecē ipſum intellectū, vt conſtat. Quoniam
verò ſatē de faſto non intellectus nude ſumpti aetius eft, ſed intellectus, prout determinati
hic, & nunc ad intelligendum per illū, conſequens eft, vt etiam reſpiciat intrinſecē principia
cetera, quæ proximè ad eam eliciendam intellectū ipſum determinant. Et quoniam quodquid ag-
gregatum

gregatum principiorum ad quamvis intellectuonem producendam determinantium alicuius obiecti p̄ alii est ex se notificatum, iuxta superius dicta circa secundam propositionem, conseq̄ens etiam est, vt intellectio quevis eius obiecti, quantumvis infinitati sit intellectio suapte natura, & intrinsecè, cuius principia, à quibus illa nascitur, ex se sunt notificativa.

119 Suppono secundò ad tria capita, quod ad rem attinet, reduci posse omnes conceptus simplices obiectus, quo medio phantasmate substituto de rebus intelligendis formamus. Alius enim est conceptus simpliciter vniuersalis; aliis simpliciter singularis; aliis vagus, seu disiunctius, qui veluti mixtus ex vitroque vocari potest. Conceptus simpliciter vniuersalis est, qui plures res sub se quodammodo comprehendit determinatè, illisque omnibus, & singulis distributis sumptis conuenit aut essentia, si sit eis essentia, vt sunt *homo, animal, viuens* respectu singulorum hominum, animalium, & viuentium, aut accidentaliter, si accidentalis, vt *album, legens, currens*, respectu singulorum subiectorum alborum, legentium, & currentium. Conceptus simpliciter singularis est, qui vni dumtaxat rei singulari, atque determinatè conuenit, idque aut essentia, aut accidentaliter, vt sunt, qui significantur his vocibus, *hic homo, hoc animal, hoc album, hoc legens*, aliisque huiusmodi. Conceptus denique vagus, seu disiunctius est, qui cum sit ex suo genere vniuersalis, ita vni dumtaxat ex inferioribus, quos sub se continet, applicatur, indeterminate, seu vagè, vt per omnia illa quodammodo vagari dicatur. Ut cum dicimus: *aliquis homo, quoddam animal, aliquid album, quoddam legens, &c.* Quorum conceptum diversitas ex diversitate principiorum enalcit, quibus ad res intelligendas, seu concipiendas determinantur intellectus.

120 Igitur quando talia principia iuxta doctrinam super traditam, & infra consel. 4. tradendam ex se sunt notificativa alicuius rationis, formalitatis, prout conuenientis omnibus, & singulis rebus, in quibus illa aut verè inest, aut etiam excogitabilis est; talibusque principiis determinatur intellectus ad subrogandum pro dictis rebus vnicum phantasma sensibile referens sibi talen rationem cunctis communem, tunc conceptus obiectus vniuersalis efformatur, cuius intellectio vtpote intrinsecè respiciens talia principia, ita illius rationis cunctis praeditis rebus communis intrinsecè, & natura sua euadit intellectio in phantasmate substituto, vt nullius alterius obiecti potuerit, aut vñquam possit esse intellectio; quanquam enim dictam rationem, dictasve res, quantum ad illam non in se ipsis, sed in phantasmate repräsentent, phantasmaque ipsum sit ex se indistinctus, vt pro quolibet alio obiecto intelligendo subrogetur. At eo ipso, quod ex principiis illa nascitur, illius dumtaxat rationis, seu rerum illarum, quoad solam ipsam notificatius ex se, non potest non talis euadere, vt suapte essentia, & natura dictae solius rationis communis in tali phantasmate, non verò alterius obiecti sit intellectio.

121 Similiter, quando principia determinativa intellectus ex se sunt notificativa alicuius rationis, formalitatisve obiectus, prout conuenientis vni dumtaxat rei singulari determinata, talibusque principiis determinatur intellectus ad subrogandum pro tali re phantasma sensibile referens sibi talen rationem determinatam, & singulariter, tunc conceptus obiectus singularis formatur. Cuius intellectio vt pote intrinsecè respiciens talia principia in-

trinsecè euadit intellectio talis rei, sive rationis singularis, taret eiā non in ipsa, sed in phantasmate substituto alias indifferente attingat.

Denique, quando principia determinativa intellectus ex se sunt notificativa alicuius rei ex pluribus vñge sumptis, alicuiusve rationis, formalitatisve obiectus prout conuenientis vagè, seu indeterminate alicui rei ex aliqua multitudine, hoc est, huic, vel alijs, vel alijs, vel alijs, totius multitudinis sub distinctione: eo quod talia principia, in quantum notificativa talis rei, aut rationis dumtaxat exigunt hanc rem, vel aliam, vel aliam sub disiunctione: aut, quod talis ratio insit in vñā, vel aliā, vel aliā re totius multitudinis, nullum eiūmodi extremorum exigendo determinatè. Per eiūmodi principia determinatur intellectus ad subrogandum pro re illā vagā determinatum phantasma, id est, ad concepiendum in phantasmate determinato vagè, seu disiunctiu rem, aut rationem illam, quo pacte ea per dicta principia notificatur. Tum quidem conceptus obiectus, vagus, seu disiunctius formatur. Cuius intellectio vtpote intrinsecè respiciens talia principia intrinsecè euadit intellectio talis rei indeterminate, talibus rationis, prout vagè, seu disiunctiu reperta in aliquā re talis multitudinis; eti illam in phantasmate substituto tangat, non in ipsa immediate: quo pacto illam vagè, seu disiunctiu neutruam posset attingere, vt latè ostendam disf. 10. suprà tetig. n. 9. 3. vbi multa ad rem scripta reperies, quibus illustriori tibi erit tota doctrina in praesenti tacta de cognitione obiecti vagi, seu disiunctiū?

Quod autem diximus de intellectione conceptus simplicis, vniuersalis, singularis, & vagi, patet, venit intelligendum proportionē seruandā de intellectione conceptus complexi, vniuersalis, singularis, & vagi, sive disiunctius coalescentiis ex pluribus, aut vniuersalibus, aut singularibus, aut vagis, sive disiunctius distinctè conceptis. Et consequenter de omni intellectione humana sub his capitibus contenta.

Per hæc, quæ ex infrā consel. 4. dicendis amplius constabunt, probatum manet quasi à priori, quomodo intellectio humana, vt tales intrinsecè, sive natura, & essentia euadant intellectiones suorum obiectorum. Modò veluti à posteriori, sive ab absurdo id ipsum probatur: quia nihil est excogitabile extrinsecum, per quod intellectio humana in esse talis compleri possit. Ergo adéquatè intrinsecè est talis. Probo antecedens; quia si quid est, maximū obiectum per illam cognitionem in phantasmate substituto. Sed hoc nequit esse, quia sequeretur nullam humanam intellectiōnem posse esse falsam, siquidem deficiente tali obiecto re ipsa ipsa quoque intellectio per illud in esse cognitionis, seu representationis eius constituta deficeret, nihilque subinde, deficiente obiecto, ipsum repräsentans maneret prout requiritur ad falsitatem. Dici enim nequi representationem obiecti constitui in esse talis per ipsum obiectum, quando adest, per eius autem parentiam, quando deest: tum quia eadem denominatio è contradictorijs fundamentis nasci nequit, vt fatis ex se est notum: tum quia ex se etiam videatur impossibile, quod representatio obiecti constitutatur in esse talis per parentiam ipsius obiecti: tum quia iam non est contingens, prout argumentum oportunitum prætendebat, sed necessarium intellectiōni semel elicita hoc, quod est esse intellectiōnem talis obiecti: si quidem necessarium est existere vel non existere obiectum eius; semel autem statum,

intellectio talis obiecti (quod ad institutum nostrum, ad solutionemque argumenti late est) perpera, & ab ipso fudamento dicereatur id illa non habere ab intrinsecō.

123 Venio iam ad argumentum tertium, quod contra doctrinam nostram in superioribus statutum, potest in hanc modum opponi. Negari nullumodo potest bonitatem diuinam, atque adeo ipsam substantiam Dei per se immediatè attingi à voluntate nostra pro statu praesenti, per actum supernaturalem charitatis, cum certum sit nos per talen actum amare Deum ipsum in se, non vero aliud loco Dei. Id autem fieri non potest, si Deus ab intellectu nostro non in se ipso, sed inphantasmate substituto cognoscetur: quandoquidem voluntas id duntaxat potest amare, quod ei proponitur per intellectum; eaque ratione, & non alia ab ea, quia propositum est. Igitur Deus in se immediate, non vero solum inphantasmate substituto cognoscitur ab intellectu nostro pro statu praesenti. Tantumdemque subinde est dicendum de alijs obiectis insensatis. Et cōfirmatio potest primò, quia actus charitatis, quo Deum diligimus, intrinsecè, & quoad substantiam est supernaturalis, ut exploratum est, in Theologia videlicet potissimum, quod intrinsecè, & esentialementer respicit bonitatem Dei supernaturalem. Igitur talis bonitas per talen actum non in alieno substituto sed in se ipsa tangit, alias per illum non intrinsecè, sed ex extrinsecō quodammodo respiceretur: & consequenter ea non in alieno substituto, sed in se ipsa cognoscitur, proponitürque voluntati amanda. Secundò, quia, si Deus non in se ipso, sed inphantasmate substituto voluntati per intellectiōē propositus pariter non in se ipso, sed in tali substituto phantasmate per actum charitatis attingeretur, non quidē Deus re vera, sed potius phantasma loco Dei amaretur per talen actum. Quod sine ingredi absurdum dici non potest. Tertiò potest confirmari: quia actus fidei diuinæ idcirco est supernaturalis quoad substantiam, intrinsecè, & esentialementer infallibilis, quia intrinsecè, atque adeo immediate initit testi monio diuino, intrinsecèque etiā subinde cum obiecto reuelato connexus est. Hæc autem constare non potest, si tam testimonium Dei per iudicium præsumum ad actum fidei, quam obiectum reuelatum per actum ipsum non in se ipsis, sed in substitutis alienis attingerentur. Ergo.

124 Hoc argumentum in primis urgentius premittit. Recitatores lupræ citatos, qui centent obiectum intellectiōē nostræ abstractiæ figuramentum quoddam esse impossibile ex re insensata, & ex phantasmate sensibili (ad cuius initia ea concipiatur) inter se identificatis coadfecit. Hæc enim doctrinæ supposita, voluntas nostra non Deum verum, sed chymeram quamdam ex Deo, & phantasmate sensibili per idemtatem cōpacta, dicēta erit per actum charitatis amare, secundum argumentum factum. Quod tamē multo absurdius videtur.

125 Respondet ergo primus: me nullum cernere inconveniens in eo, quod dicatur Deus à nobis pro hoc statu eodem pacto amari, ac cognoscitur; atque ita non in se ipso; sed inphantasmate substituto tangi per actum charitatis. Quandoquidem etiā hoc bene fiat Deum per talen actum propriissime à nobis amari, uti per actum intellectus eodem modo tangentem ipsum propriissime à nobis intelligitur. Deum solum amari per talen actum, phantasma vero substitutū nequaquam: quicadmodū, nullatenus iudicato substituto phantasmate, in ipso iudicatur à nobis Deus, & quodlibet aliud insensatum obiectum, prout superius statutum est. Stat etiā predictum actum charitatis (quemadmodū de actu intellectus circa præcedens argumentum philosophati sumus) intrinsecè, & esentialementer esse actum amoris Dei, cūque supernaturale quoad substantiam quia intrinsecè, & esentialementer respicit principia supernaturalia, à quibus ensescitur, quæque suapte natura sunt

Pharus Scient. Tom. I.

determinativa voluntatis ad actum, qui intrinsecè sit supernaturalis, & amor solum Dei. Tametsi Deus per illum non in se immediate, sed inphantasmate substituto tangatur; eo quo tangitur prout per intellectum voluntati propositus est: et autem propositus pro hoc statu non sicuti, sed multo aliter, quia re vera est in se. Nec aliquid amplius præter hæc desiderari potest ad verum, perfectumque actum amoris Dei, sive charitatis Theologicae propria viatorum. Quin in modis Theologi, qui probabilissime centent actus charitatis Theologicae diuerlos specie esse in via, ac in patria; eo quod à viatoribus cognoscitur Deus obsecute, & aliter, quia est in se, à Beatis vero clarè, & sicuti est in se, non possumus non pro modo ita dicendi stare (vt haud dubie stat noster Lugo disp. 20. de Inc. 1. n. 19. & seqq.) siquidē parum intererit ea cognitionū diuersitas, nisi etiam per actus ipsos charitatis tangeretur Deus à viatoribus quidem aliter, quam est in se, hoc est, in substituto alieno; à Beatis vero, vt est in se. Porro actum charitatis viatoris diuersa ratione esse ab actu charitatis Beatis; quidam primus sequitur fidem, secundus visionem, sententia est S. Th. 2. 2. q. 24. art. 7. ad. 3. & Dionys. Carth. in 1. diff. 17. q. 8. Nec non Almain. Capro. Caiet. Fertar. & Pelant. quos referit, & sequitur noster Coninc. 2. 2. diff. 2. 3. dub. 3; tamenque Lugo supra, & alii. Iam vero de ipso actu fidei diuinæ pariter consentaneè ad predicta venit dicendum posse eum optimè ex determinatione principiorum, à quibus nascitur, evadere supernaturalem intrinsecè, connexumque per suam efficiem, tam cum obiecto reuelato, quia cum diuinæ reuelatione. Tametsi neque obiectum reuelatum, neque reuelatio per ipsum tangantur in se ipsis, sed inphantasmibus substitutis. Quo cessant omnia incommoda, quia prætendebat argumentum cum suis confirmationibus.

Ad quod nihilominus respondet aliter pro iis, qui solutioni isti non acquieuerint, vltro, & de plano cedendo per actum charitatis Theologicae, immediate, & in se tangi bonitatem diuinam, aut etiā totam substantiam Dei (Quo penitus argumentum ipsum cum suis confirmationibus eneretur.) Tametsi bonitas diuinæ, & substantia Dei non in se ipsa, sed inphantasmate substituto per intellectiōē præsumum, prærequisitumque tangatur: quia adhuc ut homo per actus voluntatis attingat obiecta amanda immediate in se ipsis, amplius necessarium non est, quam quod per actus intellectus talia obiecta vere, & propriè cognoscatur sive mediata, sive immediate. Constat autem ex doctrinâ traditâ in toto præsente quæstione intellectum humanum verisimile, pro-

126 priusque cognoscere, quecumque medio phantasmate sensibili, tanquam substituto cognoscit. Et enim quicadmodum est intellectus noster factò discursu per suos actus ex uno obiecto tanquam medio intellecto pergit ad intelligendum aliud, quod proponit amandum, non est necesse, quod voluntas factò pariter per suos actus discursu ex primo obiecto tanquam medio amato pergit ad amandum secundum; sed immediate non factò primo, potest circa secundum versari, circa quod tamen intellectus nisi medio discrusu ex primo versari nequit, ut apud omnes est certissimum. Ita similiter est intellectus neque at pro hoc statu quodpiam insensatum intelligere, atque voluntati amandum proponere, nisi inphantasmate sensibili, tanquam in substituto, voluntas ipsa nihilominus circa illud semel sic intellectum, & sibi propositum immediatè, non factò phantasmate, poterit abs dubio versari. Quo posito, pariter dicendum erit per actum etiam fidei diuinæ attingi immediate testimonium Dei, cui tanquam proprio, & supernaturali motu initit, tametsi hoc per cognitionem prævia, non in se ipso, sed in substituto phantasmate proponatur. Quo plenè satisfactum est

G argu

Pharus Scientiarum

argumento proposito, atque eius confirmationibus.
129. Gateris autem, qua forsan poterunt opponi ex doctrinā traditā, tradendāque in totā hāc quæstione, facile quicque satisfacet. Reflat modò, ut ex traditā hæc tenus conjectaria quedam scitu digna colligamus. Quibus, & doctrina ipsa, & tota relatio nostra magis, ac magis confirmata manebit.

Conjectaria praecedentis doctrinæ.

Conjectarium 1.

130. Quicquid ab intellectu humano pro præsenti statu concipitur, id sub aliquā quantitate, figurā, situ, vbi catione, vnitate, vel multitudine, motu, vel quiete, aut alijs etiam, si quæ sunt insuper, communib⁹ sensib⁹ concipiatur, necesse est.

Doctrina est exp̄r̄eſe ſuppoſita ab Arift. lib. de mem. & remin. cap. 1. poſt medium. Eaque ſatis ſuperque animaduertentibus nota per experientiam ipſam. Quis enim perſpicue non cernit, ſi attendat, quidquid a ſe intelligitur, id ſub vno, aut pluribus ſpectris ſensib⁹ ſibi apparet, tanta, vel tanta magnitudinis, cum tali, vel tali figura, ſitu, vbi catione, diſtanciā, motu, vel quiete, &c. Certe nullus. Ratio autem, a priori tradita a S. Th. ad eum locum Arift. lec. 2. ex dictis deponenda venit. Quia nimur quicquid ab intellectu humano pro præſenti ſtatu intelligitur, aut est obiectum per ſe ſenſibile, aut in phantasma ſenſibile concipiatur necesse est, eo quod per ſpecies dumtaxat obiectorum ſenſibilium, quæ per ſenſus intrant, est neceſſariò concipiendum. Nec fieri potest, ut ſenſib⁹ propria, que tales procreant ſpecies, ſine predicitis communib⁹ concipiatur, prout ex doctrina latè tradita disp. 1. tota quæſt. 2. liquidum eſt, vbi de natura ſenſibilium propriorum, & communium, eorumque tum ſenſuā, tum intellectuā notitia abunde lati actū eſt.

Conjectarium 2.

131. Intellectus noster pro hoc ſtatu non potest plura ut plura concipere vnicā intellectione: Nam quid pervnam intellectionem concipit, vnum appetat illi neceſſe eſt.

Sententia eſt expreſſa Sancti Thomæ & omnium Thomistarum ipſum ſequentium 1. p. q. 1. 2. art. 1. & q. 58. art. 2. & q. 85. art. 4. contra Pp. Comim. lib. 3. de Anim. cap. 8. q. 6. art. 2. Petr. Hurt. disp. 5. de Anim. ſec. 7. Arriag. disp. 8. ſec. 10. Ouid. comr. 5. pnu. 3. ſ. 1. Franc. Alf. disp. 12. ſec. 7. & alios Recentiores tenentes oppoſitam. In eademque videtur eſſe Arift. lib. 3. de Anim. capite 6. text. 21. dum indiſſibilis appellat obiecta ſimplicium apprehenſionum noſtrarum, quæ precedunt iudicium, ſentiens haud dubiè vniſcūſque earum obiectum, prout menti per ipſam apparet, multiplex, ſive diuītum in multa eſſe non poſſe, ſed vnum, & indiſſibilis eſſe debere. Id quod etiam experientia videtur comprobari; quandoquidem quacumque nobis plura obiectuā appa- rent, eodem modo apparet, eodemque ſubinde modo à nobis videntur intelligi, cum intelligimus ea ſimul, atque cum ſucessu. Et certum eſt, cum ſucessu intelligimus, nos illa non per vnum, ſed per plures intellectionis actus coeſipere. Quod pluribus etiam vocibus ſignificantur, ut ſemper ſignificantur à nobis omnia, quæ diſtincte, & ut plura nobis repreſentantur, argumento eſt, nunquam illa vnicā ſed pluribus ſemper repreſentari intellectionibus. Quippe diſtinctæ voces haud dubiè diſtinctis concepibus correpſondent, non ſolum ob-

iectuā, quos ſignificant, ſed etiam formalibus, piro quibus ſubrogantur. Alioquin ſi plures concep- tus obiectuā indifferenter à nobis vel per plures, vel per vnam intellectionem conciperentur, in- differenter pariter vel per plures vel per vnam vo- cem ſignificandi venirent, fieretque ut vna tantum voce audita, plura ſaſe ſignificata conciperemus. Quod non ita euenit, cum ſi maniſtum, quilibet ſolū vnicā auditā voce, vnicum ſolum conceptum obiectuā per ipſam ſignificat nos apprehendere.

Caterum ut hoc doctrinæ in superioribus tradi- 132

ta conjectarium efficacius ex doctrinā ipſa oſten- damus, ſupponendum eſt omnem humanam intel- lectionem in ea parte cerebri elaborari, vbi ſenſus interius reſideret, ipſiusque pariter ſenſatio interna elaboratur. Eſt certum: quia, quæ certitudine experimur in nobis cognitionem rei inſenſibilis ſo- lo intellectu cognoscibilis, quæ eo ipſo intel- lectione eſt, eadem experimur illam non in pede, vel manu, vel alio corporis membro; ſed in ea cerebri parte peragi, vbi peragitur ſenſatio interna, ſive actus phantasia, qui & ipſam comitatur intellectionem, & ad phantasma ſenſibile terminatur, ad cuius inſtar intelligitur res inſenſibilis. Id quod etiam ratione qua à priori firmari potest. Nam cū intellectus noster pro hoc ſtatu nihil ſine ope phantasia poſſit concipere, uti disp. 1. quæſt. 3. ſtatūminus, conſentaneum certè videtur, ut in ea- dem corporis parte virtuēque functiones ſiant. Sic enim intellectus per phantasma facilius, commo- dius, connaturaliſque iuauit. Phantasma au- tem in cerebro locum habere disp. 1. quæſt. 2. hy- poth. 2. 5. monſtratum eſt. Accedit quod, ut in ea- dem q. oſtentimus n. 201. actus phantasiae effectu- ne concurrit ad producendam ſpeciem intelligibilem, à qua omnis intellectione ducit originem: ibi ergo talis ſpecies, vbi talis actus reſideret, produce- tur, & conſequenter ibidem ob eamdem rationem virtute ipſius ſpeciei intellectio ſiet tum primaria, tum etiam reliqua, quæ ex primaria procedunt. Dici enim non poſteſt actum Phantasiae alibi, quām, vbi ipſe reſideret, cauſare dictam ſpeciem, illam ſci- licet diſtindendo per medium (agentia quippe non poſſunt agere in diſtantia, quin agant in propinquū) quoniam indeſeretur intellectionem per ipſum itidem mediū virtute talis ſpeciei extenſam produ- ci: cūmque nulla ſit maior ratio, cur ſpecies hac po- tius via, quām illa, ad huncque locum, potius quām ad illū fundatur; fieret ut intellectio in toto omnino corpore, in omnib⁹que partibus eius celebaretur. Quod eſt abſurdū contra euidentem ex perientiam.

Stat igitur omnem intellectionem intra ſpatium organo tenuis interi correpſondens locum habere; ibidēque proinde eſſe omnes ſpecies intelligibiles tam primaria, quæ cauſantur immediate per actus phantasiae, quām memoratius, quæ ex intellectioni- bus prouenient, & in memoriam reſeruantur, quia de omnibus eadem ratio eſt. Quāquam enim hu- iuſmodi intellections, & ſpecies utpote ſpirituales in ſola anima ſpirituali, indiſſibilique recipiuntur, que tota in toto corpore, & tota in ſingulis eius par- tibus in eſt, totiſque ſubinde ſpatio corporis, omni- b⁹que partibus eius indiſſibiliter p̄ſens eſt: il- la tamen in aliquā tantum parte corporis, in ali- quāque ſubinde parte talis ſpatij, atque etiam diuīſibiliter poſſunt eſſe p̄ſentes. Quemadmodū liet diuina ſubſtālia indiſſibiliter ſit per ſuam immeſitatem vbiq; humanitas nihilominus Christi Domini illi intime vniā in loco determina- to, arque diuīſibiliter eſt.

Ita tamen omnes intellections noſtræ, omni- que ſpecies intelligibiles intra ſpatium organo ſenſus

sensus interni correspondens clauduntur, vt non quævis earum totum id repleat; sed summum aliquæ, ceterarum verò vnaquaque certè eidem ipsius portioni correspondat pro rationephantasmatis, quod per quamlibet immediatè in se ipso tangitur secundum doctrinam statutam in *præsens* q. Etenim quilibet intellectio eidem spatio sensiterij interioris debet correspondere iuxta doctrinam nuper traditam, cui correspondet sensatio interna eius obiecti, sive phantasmatis sensibilis, ad quod immediate ipsa intellectio terminatur ob proportionem, quoad locum, quam nostræ intellectiones pro statu præsenti cum sensationibus internis ipsiis correspondenter seruant. Constat autem ex doctrinâ superioris datâ *disp. 1. q. 2. hyp. 30.* non quilibet sensationem internam cuiusvis obiecti, sive phantasmatis sensibilis occupare totum spatium sensiterij interioris, sed vnicuique iuxta suam quantitatem extensuam certam talis spatiij quantitatem correspondere; quin imo penes huiusmodi sensiterij, spatij eius quantitates, quibus quantitates extensæ, sive extensio sensorum proportionem respondent, determinari sensibilia communia, sub quibus earumdem sensorum obiecta phantasmata representantur sensui interno, prout latè *ibidem* explicatum, atque probatum est. Vnde consequenter efficitur penes eadem sensiterij, spatij eius quantitates cum extensionem velut subiectuam, tum multitudinem nostrarum intellectuonum determinari, qua semper circa ipsa eadem phantasmata, circa quæ sensiones internæ immediate versantur; quia per illas ab intellectu nostro, vel ipsa phantasmata, sive sensata obiecta ratione sui intelliguntur, vel in eisdem immediate conceptis, vt in quibusdam substitutis intelliguntur cetera obiecta intentata.

135 Quæ cum ita sit, iam liquido appetit veritas conjecturæ propositi. Si enim obiecta sensata nentiquam possunt sensui nostro interno (quemadmodum neque externo) plura apparere; nisi in distinctis locis, sive sub distinctis præsentijs, atque adeo per sensiones distinctas distinctis sensiterij partibus respondentes apparent; vt experientia demonstrat, & ex doctrina latè tradita *disp. 1. tota q. 2.* compertum est, confitetur planè iuxta dicta neque intellectui nostro pro statu præsenti posse quæcumque obiecta plura apparet nisi in distinctis locis, per distinctaque intellectuonis distinctis internis sensioribus, distinctisque partibus sensiterij interni correspondentes appareat, quandoquidem quæcumque pro statu præsenti intellectui nostro representantur, & apparent, aut sunt ipsa internarum sensiorum obiecta sensata, aut in ipsis eisdem tanquam in substitutis representantur, & apparent. Quo rursus sit, vt quicquid per vnicam tantum intellectuonem tangitur, id nequeat non nostro intellectui vt vnum quid representari, & apparere. Ceterum, quia quicquid ab intellectu nostro sive vt vnum, sive vt plura concipiatur, sub quantitate aliqua molis, sive extensio concipiatur neceſſe est, iuxta doctrinam statutam in *conſec.* 1. consequitur omnem nostram intellectuonem aliquam quoque extensionem velut subiectuam necessariò subire, tantum videlicet, & talem, quantum, & qualem habet tum sensio interior terminata ad id intellectuonis phantasma, tum pars sensiterij interioris, cui talis sensio correspontet. Vnde quævis nostra intellectio tot partes velut subiectuæ extensionis habeat neceſſe est, quot sunt partes, tum phantasmatis sensibilis, ad quod

immediate terminatur, tum etiam sensioris internæ ac sensiterij corporei, cui correspontet. Quanquam enim subiectum immediatum intellectuonis, nimirum anima rationalis, sit indivisibilis omnino, hoc ipso, quod illud organo corporeo, & extenso vnitum est, ita potest in se dividitur plures intellectuonis partes recipere, vt haec dividitur respondet distinctis partibus talis organi, sive id habeant à divisibili vniione, quæ talibus organi partibus vniata sint medie, vel immediatè, sive à divisibili præsenzia, quæ earumde partium spatio præsentes hant.

Oportet tamen hoc adnotare, quotiescumque *136* obiectum sensibile, vnum cum si re ipsa; multiplicatum apparere videtur sensui extenso, vel interno; & eo quod in diversis locis representatur. Tum quidem re vera non plura obiecta apparet, sed vnum in pluribus locis. Quoniam in huiusmodi euentibus, quod obiectuæ, facti tamenque multiplicatur, non est obiectum, sed eius ptaentia. Repugnat enim, vt aliquid per propriam speciem in se ipso representetur, vt sensibus sensibilia representantur, & aliud sit in representatione obiectuæ ab eo, quod re ipsa est: esset autem aliud, si in representatione esset multa; cum sit re ipsa vnum in se. De quo plura dicenda *infra disp. 13. q. 9.* Itaque fallacia sensuum in predictis casibus in eo stat, quod sub pluribus præsentijs ficticijs, quas re ipsi obiectum non habet, illud concipiunt iuxta doctrinam *supra* traditam *disp. 1. q. 2. hyp. 2. 1.* Ceterum quanquam hoc ita sit, phantasmata ab intellectu lubrögata ministerio phantasmæ pro insensatis rebus intelligendis, semper cœlenda sunt distincta obiectuæ; esto fortasse aliquando non quod entitatem, sed quoad præsentias dumtaxat, aut alia sensibilia communia distincta sint; quod raro eueniet: quia intellectus non illa vnicumque, sed vt affecta tali præsentijs, sive figurâ, aut extensio, quo pacto vre sunt distincta, subrogat pro insensatis rebus.

Conſectorium 3.

Relatio in quantum huiusmodi, & terminus *137* eius non per eandem, sed per distinctas cognitio-nes tanguntur ab intellectu nostro pro præsentijs.

Vt luculentius id ostendam, suppono tanquam apud omnes certissimum, relationem vt talcum nullatenus, non cognito termino, cognosci posse. Nam cum ex proprio conceptu ad aliud sit, repugnat eam expresse concipi vt relatio est, & non concipi ad aliud: fieri autem non potest, vt cognoscatur expresse ad aliud, quin concipiatur aliud, vt patet. Quis enim non videat esse impossibile, vt cognoscatur cognitio, vel amor, vel productio terminata immediata ad Petrum, nullatenus cognito Petro? Est tamen controversum inter Auctores, an si necesse, vt per eandem cognitionem, quæ relatio cognoscitur, tangatur etiam indirectè terminus eius? Affirmant communiter Recentiores, vt Petr. Hurt. *disp. 7. de Anim.* *sec. 2.* Arriag. *disp. 6. sec. 4. & alij.* Idem supponit Ruiz *disp. 13. de Scient. sec. 1. n. 9. & 10.* Et quæ sententia Soar. *lib. 2. de Angel. cap. 19. & Arrub. 166. cap. 2.* Alij tamen ex aduerso opinantur, bene posse relationem cognosci non cognito termino eius per eandem cognitionem, dummodo cognoscatur per aliam, cum quæ prior connecta sit. Ita Molina *1. p. q. 56. art. 3. §. sententiam hanc, & q. 58. art. 3. cœlens Angelum non per eamde cognitionem, quæ se ipsum cognoscit vt relatu ad Deum attingere ipsu Deum, sed per distinctam.* Cui consentit Tur. *de Ang. q. 36. art. 3. disp.*

disp. 44. dub. 2. §. Secundo mihi. Eiudem sententia est Alarc. tract. 2. disp. 2. cap. 2. eamque probabilem reputat Soar. tom. 1. in 3. p. disp. 28. sec. 2. §. sed obiecti potest. Imo disp. 27. sec. 5. § secundus modus eandem sententiam supponere videtur dum ait, relationem non esse medium cognoscendi terminum, sed potius supponere cognitionem eius, ut ipse cognoscatur.

138 Igitur conjectarium nostrum in ista secunda sententia, quam veram arbitramur, procedit. Probatur autem primum, & potissimum: quia plura ut plura non possunt nobis pro statu praesenti per eamdem cognitionem representari, ut *precedente conjectario* statuimus: compertum est autem relationem quatenus talentum, & terminum eius ut plura representari, sive cognosci, cum sit de conceptu relationis ad aliud a se distinctum se habere, vt notum est. Secundum probatur: quia voces distinctae sicut distinctis conceptibus obiectui, ita & distinctis cognitionibus correspondere solent. Relatio autem, & terminus distinctis semper vocibus significantur. Tertiù quia res distinctae non adunantur a nobis sub una cognitione, nisi quando adeo sunt inter se similes, ut possit abstrahi a illis conceptus communis. Sed relatio, & terminus ex propriis conceptibus sunt inter se distinctae, & valde dissimiles: ergo sub una cognitione non possunt a nobis adunari; sed distinctis sunt concipiendae. Quartù: quia vel experientia ipsa videtur constare, dum iudicamus de subiecto auctum respectum ad ipsum, qualis omnis actus est ex suo conceptu iuxta dicenda latè q. seq. distinctis nos cognitionibus attingere subiectum, & auctum, sicut & distinctis vocibus significantur, quandoquidem sive praecedit tempore apprehensio simplex subiecti, eademque subseruit postmodum accidenti iudicio, tendentique in auctum talis subiecti, quin opus sit ut subiectum ipsum per tale iudicium tangatur, prout apparebit ex dicendis in dicta seq. q. Quinto species impressa, qua vtiour ad concipiendum relationem longè diversa natura est ab ea, qua vtiur ad concipiendum terminum, siquidem relationis, & termini diversos conceptus obiectu, sive dissimiles formamus, ut est notissimum. Nec possunt nobis conceptus obiectui dissimiles per similes species, aut per eamdem representari, ut fatus liquet ex dictis in tota hac questione. Ergo non eadem, sed distinctae, dissimilesque cognitiones sunt, quae a talibus speciebus promanant circa relationem, & terminum. Sexto denique non minus repugnat amari medium, ut medium non amato sine, quam cognosci relationem non cognito termino; & tamen in sententia satis communis distinctis actibus amantur falso ut plurimum a nobis medium & finis. Ergo &c. Haec satis modus.

139 Ex quibus obiter infertur contra Doctores prima sententia relata n. 137. possibilis vniuersaliter esse, ut cognoscatur relatio per cognitionem distinctam à cognitione termini connexam tamen necessariò cum illa, eo quod absolute relatio sine termino cognosci nequit. Imo apud nos hunc modum cognoscendi necessarium omnino esse pro statu praesenti. Tamen apud videntes intuitu vtrumque videatur possibile, nempe, & quod per distinctas cognitiones cognoscantur relatio & terminus, & quod cognoscatur per eamdem quantumvis expressis, & distincte. De quo plura dicenda sunt in *tract. de scientia Dei. vbi*, que contra possunt opponi affatim diluemus. Id satis sit scire modo, per illa diuixat probari relationem sine

termino cognosci non posse, quod fatemur omnes; non tamen per eamdem cognitionem debere cognosci, quod nos negamus. Id obiter adnotare libet, quod loco citato fuisus est explicandum, ad hoc ut iudicatiū à nobis cognoscatur quāvis relatio in quantum huiusmodi, non opus esse quod iudicatiū etiam cognoscatur terminus eius, sed sufficere quod apprehendatur simpliciter. Tametsi quando relatio est connexionis iudicata valeat determinare intellectum ad iudicandum terminum. De quo etiam ibi multa plura dicenda sunt.

Conjectarium 4.

Quod intellectus humanus, quae distincta sunt, ¹⁴⁰ sic adunet, ut conceptum unicum obiectum communem pluribus, atque adeo vniuersalem efformet: Et quae identificate sunt, sic distinguunt, ut plures eiusdem entis formalitates obiectu praeclaras faciat. Modoque vniuersi, modo aliā, ceteris ignotis, percipiunt. Quod etiam quae in se sunt entia determinata, vagè concipiunt, id lane inde omnino nascitur; quod per phantasmatu substituta prout explicauimus, intelligit. Ceteroquin si cuncta ab illo in se immediatè (ut cognoscantur ab intuitibus) non verò in dictis substitutis, quantumvis obscurè cognoscerentur, nullum apud nos vniuersale, nulla formalitatum distinctio, nullus conceptus vagus daretur: isque subinde, quem experimur in scientiis humanis successius progressus penitus persum iacet; longèque alter, quam modo per solos singulares adæquatos ac determinatos rerum conceptus, ut euénit intuitibus, cognoscemus.

Et enim si cuncta in se ipsis immediatè per intellectiones nostras attingerentur, idem quod sunt in se re ipsa, essent in mente nostra obiectu. Atque adeo, quae in se re ipsa plura sunt, in mente quoque plura essent, neque unum apparere possent: quo omnis conceptus obiectuorum vniuersalitas qualis modò datur, cessaret. Et quae realiter sunt unum, unum quoque essent in mente, nec plura possent apparere: que distinctio formalitatum eiusdem entis, qualis etiam modo datur, cessaret itidem, nec unum talium formalitatum (ut nunc euénit) cognoscere vlo pacto possemus, ignotis reliquis. Tum quae in se sunt entia determinata, determinata quoque in mente repræsentarentur, nec vt sæpen numero euénit vaga possent, prout fuisus in sequentibus ostendemus.

Itaque tunc intellectus noster format vniuersale ¹⁴¹ quando pro pluribus inter se similibus vnum & idem phantasma sensibile subrogat; eaque in vno, & eodemphantasma tanquam in substituto cognoscit: tunc enim illa cuncta eo ipso apparent vnum nostro intellectui, sub vnoque conceptu obiectu cunctis communis cognoscuntur. Quod est conceptum vniuersale ipsum in nostro intellectu formari similiiter (vice tamen veris) tunc intellectus noster distinguit in eodem ente plures diueras formalites, quando pro illo plura diueras phantasmatu sensibilia subrogat, illudve in pluribus diueris phantasmatibus tanquam in substitutis cognoscit. Tunc enim tale ens eo ipso plura intellectui nostro appetit, sub pluribusque conceptibus obiectu inter se diueris cognoscitur. Tunc denique format conceptum vagum, quando pro una, vel alia re alicuius multitudinis subrogat phantasma determinatum, prout *supra n. 93. dicemus*, modòque explicauimus amplius.

Et

Et primum quia non semper ex subrogatione pluriumphantmatum pro eodem ente ab intellectu nostro oriunda resultat formalitatum obiectuam præcisio, & si aliqualis refuleret, semper obiectuam eiudem entis multiplicatio, scire opus est multiplicationem obiectuam, quam idem ens in mente nostra per pluribusphantmatibus pro ipso subrogatis fortuit, duplēcē posse, alteram præcisiam, quā tale ens veluti in plures partes diuiditur, alteram non præcisiam, quā tale ens veluti in plura entia adquata multiplicatur. Ex quibus per primam sit formalitatum præcisio. Per secundam non item. Nascitur autem carum dicerimē ex diueritate principiorum, quibus intellectus determinatur ad subrogationemphantmatum efficiendam. Quando enim principia substitutiva vniusphantmatis idem ipsum ex se notificant in re intelligenda, atque notificant principia substitutiva alterius, tunc distinctio obiectuam præcisiam non est, sed multiplicatio adæquati obiecti. Quando vero principia libilitueta vniusphantmati pro re intelligenda alicuius dumtaxat partis, formalitatiē tali rei sunt quatenus est ex se notificativa; principia verophantmati alterum pro eadem re substitutio alterius partis, formalitatis ipsius rei ex se notificativa sunt; tunc distinctio, quæ ex parte obiecti, sive conceptuum obiectuorum refutat, præcisiam est talis rei in diuersis sui formalitatibus, seu partibus. Tunc autem principia determinativa intellectus ad subtilitatemphantmati pro re intelligenda, vnius dumtaxat formalitatis rei sunt, quatenus est ex se notificativa, quando talis natura sunt, ut eodem omnino modo talem rem intellectui notificant, etiā ea non eset amplius re verā, quam talis formalitas, eo quod potentia proximè intellectuam per talia principia constituta in vi potest intelligi, vnius dumtaxat formalitatis rei sunt, quatenus est ex se notificativa, quando talis natura sunt, ut eodem omnino modo talem rem intellectui notificant, etiā ea non eset amplius re verā, quam talis formalitas, eo quod potentia proxima, taliāque principia ipsam constituentia non carant. Quo fit, ut licet subrogatiophantmati pro totā re, prout iacet, fiat, vniā illa nihilominus eius formalitas per talem intellectuē intelligatur, eo quod tota res vi talium principiorum in taliphantmati intellectu amplius non est apud cognitentem, quam illa formalitas, quidquid sit amplius in se se. Vnde rursus efficitur, ut possit intellectus noster hoc, quem habet intelligendi, modo paulatim, & per partes quamvis rem intelligere cognoscendo modo vnicam eius formalitatem, alijs ignotis, & postmodum cognoscendo aliam, ceteraque deinceps. Tum etiam rem eamē quasi compolitam ex pluribus formalitatibus, seu partibus præcisam obiectuam concipere. Prout pluribus explicandum est *infra dicta diff. 13. q. 9.*

143 Sed demus interim nihilominus pro maiori intelligentiā doctrinae nonnulla exempla. Determinatur quis quibusdam principijs, aut etiam pro arbitrio ad concipiendam rem eamē secundum idem distinctis in locis, & sub distinctisphantmatibus, aut dissimilibus, aut simililibus. Tum quidem multiplicatio conceptuum obiectuorum, quæ appareat penesphantmatum multitudinem pro tali re subrogatorum nullatenus præcisiam est: quia cuncta principia pro tali re substituentia taliaphantmati idem ipsum in ipsa re notificare, quatenus est ex se, prætendunt. Altera res succedit, cum viderit quis lucem, & per apprehensionem oriundam à tali visione, per aliāque insuper diuersa de-

terminatiā iuxta doctrinam *suprā* traditām à nūm. 108. determinatur ad iudicandum de tali luce, modo quod exsistit, modo quod exsistere potest, modo quod est productiā luminis, modo aliud quidpiam, subrogatis pro luce ipsa diuersisphantmatibus diuersis hinc iudiciis correspondentibus. Tunc enim multiplicatio eiusmodi prædicatorum lucis, in quæ tendunt talia iudicia, præcisiam est: quia talia prædicata penes diuersitatemphantmatum substitutorum pro luce diuersa sunt eiudem lucis formalitatis cognitæ diuersæ, scilicet per talia iudicia, eo quod principia determinativa intellectum ad primum ipsorum iudiciorum dumtaxat sunt notificatiā existentia lucis; quæ autem determinant ad secundum, tantum notificant ex se potentiam, quam lux habet ad existendum; quæ vero ad tertium potentiam, quam lux habet ad producendum lumen: pariterque dicendum de ceteris. Simili modo; Cernit, quis eminē ens quoddam progreſſū se mouens, indequæ inducitur per discursum ad iudicandum esse illud animal, subrogato pro ente illophantmate quodam animalis, neque ex vitalium principiorum aliquid amplius de tali ente iudicare vallet: eo quod talia principia ex se amplius non sunt notificativa. Pergit deinde, & experitur illud ens loqui. Hincque rursus per discursum inducitur ad iudicandum in alio subrogatophantmate esse illud rationale, seu esse hominem: eo quod principia, quæ accesserunt, iam sunt rationalitatis illius, humanitatius notificativa. Progrediuntur tandem vterius, & per alia accidentia, quæ experitur talis entis propria in alio substitutophantmate iudicat illud esse Petrum; Sieque penes huiusmodi diuersa iudicia,phantmatique subrogatis diuersa refutant in tali ente formalitates obiectuam præcisam, pariterque per iudicia ipsa cognitā diuersā. Tantumdemque euenit quoties de qualibet re proposita, ut de subiecto, aut ex terminis aut per discursum diuīsum iudicat intellectus plura, & diuersa prædicata, quæ totidem sint eisdem rei formalitatibus obiectuam præcisam ratione totidem diuersorumphantmatum pro tali re substitutorum modo explicato; idque, sive huiusmodi prædicata iudicentur rei conuenire, prout in statu existentiali, sive prout in statu quidditatino iuxta doctrinam cōmemoratam n. 11. Vnde obiter deprehendens præcisionem obiectuam formalitatem, non tam ex parte subiectorum, quā ex parte prædicatorum, in quæ iudicia nostra tendunt, le habere: prædicata enim sunt potissimum, quæ tum inter se, tum à subiecto, de quo prædicantur, obiectuē præscinduntur ab intellectu nostro, ut amplius confabit ex dicendis *q. 9. seq.* atque etiam *diff. illa. 13. q. 9. sepē citata.* Vbi ad rem plura.

Iam vero circa constructionem vniuersalis 144 vnicē oriundam, ut dicebamus ex modo, quem habemus intelligendi perphantmatiā substituta; Tuncque ab intellectu nostro exequuntur, quando ille idoneis ad id principijs determinatus vnum, & idemphantmatiā sensibile subrogat pro omnibus omnino ex cogitabilibus rebus, quæ in aliquā formalitate, ratione obiectuā, sive essentiali, sive accidentalē confirant iuxta doctrinam *suprā* traditām; Modo adnotandum superest primō; eas res dumtaxat ab intellectu nostro sub conceptu vniuersali adūnari, quæ omnino inter se similes sunt quoad eam formalitatem, sive rationem obiectuā, secundum quam adūnantur. Quæ quidem similitudo plerumque non rerum ipsarum

quam raro habent, sed phantasmatum est, sub quibus ea formaliter, seu ratio in singulis ipsis rebus concipitur. Tunc solum similitudo ipsarum rerum ad concipiendum vniuersale conferre potest immediate, quando res ipsa sensibiles sunt per propriasque species apprehensae, ut sive sub uno concepitu adunantur, ut quando plures albedines sub concepta communis albedinis comprehendimus subrogato pro omnibus uno phantasmate albedinis simili singulis. Vnde rursus efficitur, ut quando conceptus vniuersalis ad inferiora contrahitur, quibus conuenit; contractio non aliter fiat, quam subrogando pro singulis seu determinate, seu vagè phantasma, quod erat subrogatum pro omnibus. Quod tandem sit, ut ille ipse conceptus, qui erat communis, in singulis inferioribus reperiatur formaliter. Propriissimeque subinde verificetur, vniuersale esse unum àptum ad essendum in multis, iuxta definitionem Aristotelicam receptam ab omnibus, ut paulo explicatus dicam postmodum *Consecr. 6.*

145 Secundo est adnotandum inter conceptum vniuersalem, & particularem, seu vagum solere à quibusdam recenseri conceptum indefinitum, qualis videtur efformari, quando rationem aliquam, formaliterem obiectuum concipimus veluti praescindendo ab eo, quod ea in uno, vel in pluribus reperiatur. Perperam tamen ponitur conceptus indefinitus, ut conditius ab vniuersali, & singulari, & vago. Quoniam quæcumque concipimus, ad ea tria capita reuocentur, neceps est: quandoquidem non possunt non esse illa, aut plura determinatae, qualia cadunt sub conceptum vniuersalem, aut unum determinatae, quale cadit sub singularem, aut hoc, vel aliud ex extremis disiuncti, quale est, quod cadit sub vagum. Ceterum quia conceptus vagus, aut inter extrema singularia, aut inter extrema vniuersalia, aut inter extrema ex virtute mixta vagari potest. Hinc est, quod formalitatem aliquam huc rationem obiectuum possimus concipere veluti praescindentes ab eo, quod ea in uno, vel in pluribus reperiatur. Hoc tamen aliud non est, quam eam concipere, ut conuenientem vni, vel pluribus vagè, seu disiunctiuè. Vnde etiam efficitur ut sèpè videatur vniuersalis conceptus, qui re verè est vagus, quemadmodum conceptus vere vagus sèpè determinatus esse videtur.

146 Tertio enī est adnotandum, quando conceptus vniuersalis per differentiam singularis contrahitur, esti per illam determinari penitus videatur; tamen ut plurimum saltem non ita fieri sed solum de vniuersali in vagum transire; quia id sibi expolunt principia, qua determinant ad contractionem faciendam. Quotiescumque enim conceptum vniuersalem sub ita forma prædicamus de singulari, ut plerumque sit. *Petrus est homo. Ioannes est albus. Paulus sedet. &c.* sensus haud dubiè ex parte prædicati est vagus, perinde ac si diceremus. *Petrus est aliquis homo. Ioannes est aliquod album. aut aliquā albedine est albus. Paulus aliquā sessione sedet. &c.* Quod probo primò, quia huiusmodi propositiones æquè essent vera circa dubium: esti Petrus est alius homo, aut alia humanitas est homo, & Ioannes est alius album, aut alia albedine est albus, & Paulus alia sessione sedetur. Secundò, quia diaeretum sensum præ se ferunt illæ, atque ha de prædicato determinato. *Petrus est hic homo. Ioannes est hoc album. aut hæc albedine est albus. Paulus sessione ista sedet.* Tertiò: quia ita propositiones: *hic homo est homo. hoc animal est animal. hoc rationalitas est rationalitas.* & similes non constant terminis

synonimis, ut est notissimum; constarent autem si prædicatum perinde, ac subiectum determinatum esset. Quartò: quia scienti evidenter, Petrum sedere, aut esse album, ignotum adhuc manere potest, quā determinata felicitate fedat, & quā determinata albedine album existat. Quæ omnia argumento sunt omnes eiūmodi propositiones sub formā supradicta conceptus de predicato vago esse. Tantumdènque subinde dicendum erit de iudicijis ipsis correspondentibus, nisi aliquando aliunde constet oppositum.

Denique circa conceptum vagum, quem medio 147 phantasmate determinato formare solet intellectus nostrus induxit sive determinatus per principia, que ex se dantaxat sunt notificatiua alicuius rei ex pluribus vagè sumptæ, alicuiusve formalitatis, sive rationis obiectuæ, prout conuenienter disiunctiuè vni rei, vel alij, vel alij alicuius integrè multitudinis, quā ratione *suprà* explicauimus *nu. 122.* Id solum restat modò notandum, talem conceptum aut incompleteum esse posse, aut complexum. Incompleteum euadit quando pro re, vel ratione obiectuā vagè vnicum subrogatur phantasma, ut cùm dicimus *aliquis homo currit*: complexum autem, quando plura, ut cùm dicimus: *hic homo, vel hic homo currit.* Quod rursus aut ex extremis similibus paret constare, ut in exemplo posito, aut ex dissimilibus. Ut si dicamus. *Homo, vel equus currit. Homo legit, vel ambulat. Petrus legit, vel leorugit, &c.* sub quibus omnibus diuersis formis idem semper continetur sensus saltē aequivalenter; atque adeo idem semper est modus subrogandi pro re, vel ratione indeterminata, seu vaga, aut unum, aut plura phantasmata determinata in quibus illa sive per vñā, sive per plures cognitiones vagè seu disiunctiuè cognoscitur. Posse autem in quolibet propositionum generale aliquos terminos esse vagos, & aliquos determinatos indubitatum est.

Adierto tandem eti conceptus seu terminus dis- 148 junctius à conceptu, seu termino disiuncto abfoliūtè discriminetur à Logicis afferentibus primum determinatè; secundum confusè supponere, sive supponi; re tamen verè eos ex parte hui, aut intellectu, quas terminant, hoc est ex parte formæ nequaquam differre, sed tantum ex parte materie, ut ex dicendis *dij. 10. q. 2.* constabit.

Consecrarium 5.

Ex eodem, quem habemus, intelligendi, modo 149 nascitur, ut multifariam sub vnico, & eodem conceptu obiectu plura possimus, atque soleamus complecti, intelligendo scilicet illa sub tali conceptu confusè.

Quia nimur multis, & varijs modis vnum, & idem phantasma pro pluribus obiectis intelligentis subrogari possumus, & soleamus. Primo enim subrogari anobis potest vñā phantasma pro pluribus intelligēdis distributiū sumptis, quo calu ita subrogatur pro omnibus ut etiā subrogetur pro singulis. Imo id est subrogari pro omnibus distributiū, seu diuisiū sumptis, ac pro singulis subrogari totius multitudinis. Quo quidem subrogationis genera vñimur, quando si cimus vniuersale. Ex eoque nascitur, ut conceptus sub tali phantasmate plurim formatus ad singula aliquo modo contrahi possit, atque ita de singulis verè, & formaliter prædicari, ut idem semper nobis appareat tam cum abstractus ab ipsis pluribus, quam cum contractus in eisdem repreäsentatur,

repræsentatur, ut *supradictum*. 144. dicebam.

Secundò subrogari à nobis potest vnum phantasma pro pluribus obiectis intelligendis collectiū sump̄is, vt quando vnicō conceptu quoduis totum, aut quoduis aggregatum plurium collectiū concipimus. Idque vel conceptus aut omnibus, aut aliquibus partibus talis aggregati distinet penes distinctionem partium extentionis, quas ipsum phantasma secum fert, vel conceptis omnibus confusè, & quasi conceptis ipso phantasmate. Quibus in casib⁹ totum ipsum phantasma pro singulis ipsis partibus diuisive sumptis non subrogatur. Unde conceptus obiectiūs, quem de toto, vel aggregato sub tali phantasmate formamus, non magis de partibus singulis est prædicabilis, quām ipsum totum, vel aggregatum de singulis ipsis partibus prædicabile est.

151 Tertiò subrogari à nobis potest vnum phantasma pro pluribus obiectis intelligendis vagè, seu disiunctiū acceptis, seu potius pro aliquo obiecto aliquis multitudinis vase, seu indeterminatae sumpto, prout *supradictum* 122. rursumque *Conf. 4.* explicauimus. Quo casu conceptus obiectiūs vagus ex tali subrogatione resultans de singulis eius multitudinis est prædicabilis vere, & formaliter, vt cum conceptum vagum hominis de singulis hominibus prædicamus dicentes. *Petrus est aliquis homo. Ioannes est aliquis homo.* &c. Dicentur autem distinctionis gratia huiusmodi adunationes plurim sub vno conceptu obiectiū. Prima quidem adunatio vniuersalitatis. Secunda adunatio collectiū. Tertia adunatio disiunctionis.

152 Porro quaevis prædictarum trium subrogationis vniū phantasmatis pro pluribus obiectis intelligendis, aut potest fieri pro pluribus realiter inter se distinetis, vt quando sub vnicō conceptu vniuersali hominis concipimus omnes homines; & sub vnicō conceptu collectiū Petri concipimus omnes partes physicas eius, vel essentiales, vel etiā integrales; & sub vnicō conceptu disiunctiū, seu vago animalis vagè concipimus omnia animalia modis iam explicatis. Aut fieri potest pro pluribus alijs per solam rationem distinctionis inter se, vt quando sub vnicō conceptu vniuersali entis, aut attributi concipimus omnia attributa Dei realiter identificata; & sub vnicō conceptu collectiū hominis concipimus animalis, & rationale realiter etiam identificata inuicem, & cum ipso; Et sub vnicō conceptu vago attributi Dei vagè concipiimus omnia ipsius attributa.

153 Hac cūm ita sint, nonnulla adhuc circa illa obseruanda restant. Sit primum, conceptum vniuersalem comparatione eorum, quæ comprehendit, totum logicum solere nuncupari; conceptum verò collectiū ab obiecto, quod comprehendit, dici posse aut totum physicum, si partes collectiū conceptæ physice inter se distinguantur, aut totum metaphysicum, si metaphysicē dimitaxat, seu per rationem nostram sint illæ distinetæ.

154 Secundo obseruandum est, conceptum vniuersalem, aut etiam vagum eodem modo solere semper dicere omnia inferiora sub se contenta; cum tamen conceptus collectiū interdum dicat omnes partes, quas sub se continet directè; interdum verò aliquam earum, aut aliquas tantum directè, & aliquam, aliquas oblique. Tum aliquando omnes dicit determinatè; aliquando verò nonnullam, nonnullasue determinatè; residuum autem, siue residuas vagè. Quo casu conceptus euadit veluti mixtus ex collectiū, & vago. Solet præterea con-

cep̄us collectiūs, siue cum vago mixtus nonnunquam dicere omnes suas partes & quæ explicite, vel implicitè; quandoque verò aliquam explicite, & reliquas implicitè dicit. Quod evenit quando ex phantasmate proprio partis explicite, siue ex materia eius phantasma compingitur subrogandum pro cunctis partibus. Quemadmodum agendo de concretis q. 4. *Conf. 3.* explicabimus.

Tertio obseruandum est, dum plura sub vnicō conceptu aut vniuersali, aut collectiū adunamus, plerumque præscindere nos obiectiū à differentiis individualibus singulorum includentibus prædicatum distinctionis realis, quā inuicem inter se distinguntur: quia plerumque principia determinantia ad talem adunationem faciendam non iunt ex se notificata talis prædicati: quia tamen interdum ipsum ex se notificant, præterim quando cognitio eius explicita, seu distincta præcessit; interdum dum plura adunamus à prædicato pluralitatis, seu distinctionis realis, quam illa habent, non præscindimus; sed illud cum alijs cognoscimus tametsi implicite, seu confusè, hoc est, non medijs pluribus phantasmatis proportionatis, & appropriatis ad concipiendū plura vt plura, sed medio vnicō phantasmate proportionato, & appropriato ad concipiendū vnum, seu plura vt vnum. Itaque aliud est quoties plura sub vnicō conceptu adunamus, non apparere illa nobis vt plura pluralitate rationis supposita; quia non per plura, sed per vnum tantum phantasma substitutum nobis apparent; aliud non apparere nobis pluralitatem realem, quam ipsa habent in se se. Primum semper est verum, vbi eiusmodi adunatio interuenit. Secundum, est plerumque etiam sit verum, quia præscinditur à dicta pluralitate reali; interdum tamen est falsum, quia non præscinditur. Nec mirum sit, quod pluralitas vera interdum per conceptum magis proprium unitatis repræsentetur; siquidem vera unitas, seu identitas plerumque per conceptum repræsentatur magis proprium pluralitatis, quoties nimirum pluribus interuenientibus conceptibus obiectiūs iuxta dicensa q. 4. iudicamus aliud esse vnum, seu idem cum altero vel secum. De quo iterum redibit sermo *Disp. 13. q. 9.*

Quartò obseruandum est, dum plura sub vnicō conceptu, aut vniuersali, aut collectiū adunamus, est nonnunquam à nullo prædicato reali singulorum fiat præcisio; eo quod principia determinantia ad faciendam adunationem illa cuncta notificant quoad totum, quod sunt in se re ipsa; plerumque tamen præscindere nos obiectiū non tantum à singularibus, sed etiam ab alijs prædicatis eorum, adunantes scilicet illa quoad aliquod solum, aut quoad aliqua præcisus reliquias. Sic quoties adunamus plura sub conceptu vniuersali generico quoad illam tantum formalitatem à reliquis præcisan, ea adunamus per quam constituitur tale genus; vt cernere est quando adunamus omnia animalia sub conceptu præcisō animalis; omnia viuentia sub conceptu præcisō viuentis; omnes substantias sub præcisō conceptu substantiarū & sic etiā dum adunamus plura sub vnicō conceptu collectiū concreti, seu adiectivi, seu substantiū, sūpe ex singulis talis concreti partibus, præterimque ex illa, vel illis, qua implicite significantur, & concipiuntur, vnam aliquam formalitatem adunamus cum alijs à reliquis earundem partium obiectiue præcisan. Tametsi interdum partes ipsas quoad totum, quod sunt, re ipsa adunemus. Quod cernere

est in his *concrecis homo, album*. Primum enim Theologicè & substantiè sumptum explicatè dicit humanitatem præcisè quoad conceptum humanitatis ex se specificum; implicitè autem subsistens, seu personalitatem præcisè quoad conceptum substantiæ, seu personalitatem ex se genericum. Secundum verò adiectum sumptum explicatè dicit albedinem secundum conceptum ex se specificum albedinis; implicitè autem subiectum albedinis secundum conceptum genericum, & valde commune subiectum albedinis. Tantundem est de alijs concrecis tum substantiis, tum adiectiis iuxta communem, & ordinariam modum, quem illa concipiendi, atque significandi habemus. Hoc tamen non vetat quomodo quis possit interdum concretum substantium coalecens ex hac determinata humanitate, & ex hac determinata substantiæ quoad totum, quod iungit, re ipsa concipere. Tum adiectum ex hac albedine, & hoc subiecto quoad totum, quod re ipsa sunt. Quæ pariter aut per predicta, aut per alia nomina pro arbitrio significare poterit.

157. Et quoniam ex modo, quem habemus connaturalem concipiendi vnam formalitatem præcisam obiectu ab alijs, cum quibus est idem à parte rei, nascitur ut eam communiter, & ut plurimum cum quâdam indifferentiâ, atque adeo conceptu vago concipiamus, eo quod principia ex se notificativa eius præ ceteris plerumque non hanc determinante, sed aliquam talen formalitatem notificare posulant, conceptuque de illa formata indifferens communiter est ad illam, vel aliam, vel quamlibet eiusdem rationis. Consequitur ut quando pars aliqua concreti, sive conceptus collectiū formalitas est obiectu præcisâ ab alijs, cum quibus realiter est idem, ea communiter, & ut plurimum non determinante concipiatur; sed vago: pariterque per nomen concreci significetur. Quocirca dicunt Theologî communiter, concreta substantia non determinante; sed vago dicere. *Omni partem sui, quam dicunt implicite.* Tantundemque de adiectiis, de partibusque eorum implicitis non singularitatis dicendum est, ut videbimus *quasi.* 4. *Conscit. 3.* vbi ad rem plura.

Consectarium 6.

158. Nonnulla etiam quæ varijs in locis Arist. pronunciauit de obiectis vniuersalibus, & singularibus, apertissime iuxta doctrinam nostram veniunt intelligenda.

Imprimis enim definiens vniuersale lib. 7. *Metaph. sext. 45.* dixit Philosoph. *Hoc enim dicitur vniuersale, quod pluribus inesse naturam est.* Et lib. 1. *Perihem. cap. 5.* *Dico autem vniuersale, quod de pluribus natura est praedicari.* Et lib. 1. *Post. cap. 8.* loquens de vniuersali ait. *Esse igitur unum quid oportet, idenque de pluribus non solum communis nomine praedicari.* Et lib. 2. *Post. cap. vlt.* *Quod est unum præter multa, quodque in omnibus illis unum inest.* Quæquidem definitiones inceptæ essent, nisi vniuersale ita sit vnum conceptus obiectiū abstractus à multis, & eis communis, ut ipsemet sumptus formaliter, prout nobis obiectuè appetat, integreretur in singulis, & de eis prædicetur; prout vere iuxta experientiam indubiam à nostro intellectu reperitur & praedicatur. Quod tamen impossibile esset, nisi vniuersale formaliter per vnumphantasma sensibile constitueretur ita substitutum pro multis in statu abstractionis, ut idemmet in

statu contractionis veniat substituendus pro singulis, ut pluribus *disput.* 17. explicandum à nobis est.

Deinde Arist. lib. 1. *Physic. text. 49.* ait. *Vni- 159*

versale quidem enim secundum rationem nostrum est.

Singulare autem secundum sensum. Ratio quidem enim ipsius vniuersalis est, sensus autem particula-

ris. Quam doctrinam non semel ab Arist. expre-

sam, suppositam alijs in locis vbiique sequitur S.

Th. atque ita 1. p. 9. 86. art. 1. rem tractans ex

*professo concludit. *Vnde intellectus noster directè**

non est cognoscitus nisi vniuersalium; indirectè au-

tem, & quasi per quamdam reflexionem potest cog-

noscere singularia. Quam sententiam sequuntur

Thomistæ communiter. Etsi pro opposita stent Co-

*nimb. lib. 1. *Physic. cap. 1. q. 4. art. 2.* Rub. lib. 3.*

*de Anim. cap. 4. q. 3. Petr. Hurt. *disp. 5. de Anim.**

*sec. 6. Franc. Alf. *disp. 12. de Anim. sec. 5. n. 7.**

& communiter Recentiores. Qui tamen omnes non

difficile videntur conciliari posse iuxta doctrinam traditam.

Certum enim est primo intellectum no-

strum per simplicem apprehensionem attingere ea-

dem ipsa singularia obiecta, quæ attingunt sensus,

quorūque propriæ species eorumdem sensum

ministerio ad intellectum derivantur, ut ex doctrinâ stabilitâ *disp. 1. q. 1. & 2.* liquidum est. Secon-

dò est certum dum intellectus noster aliquid iudicat

de aliquo obiecto singulari, ut de Platone, Socrate,

&c. non posse non cum tale obiectum simpliciter

falsum apprehendere. Tertiò certum est omnem

conceptum obiectiū significabilem per verbum

ex genere suo conceptum vniuersalem esse, atque

adeo multis communem, si abstractum ab omni-

bus concipiatur, ut sèpè fit. Ob id namque nulla

sunt verba propria, quemadmodum sunt nomina

propria, nimirum rerum singularium. Et quoniam

obiectum, in quod iudicium nostrum tendit, vniè

est obiectiū conceptus significabilis per verbum

per modum actus, ut astutum ostendemus *qua. 1. seq.*

conficitur obiectum proprium nostri iudicij non

posse non esse conceptum ex suo genere vniuersa-

lem. Etenim ea est conditio nostri intellectus pro

hoc statu satis nota bene obseruant, ut nihil iudi-

care possit adhuc de rebus singularibus, quod non

fit singularitate abstractibile, atque adeo ex suo

genere vniuersale, ut cernere est in omni conceptu

significabili per verbum, quale necessario esse de-

bet obiectum iudicij nostri, ut dicemus. Quartò

enique certum est quodcunque conceptus vniuersalis de

singulari iudicatur, seu prædicatur, per ipsius singu-

laritatem aliquo modo contrahi ad eis singula-

ris; singulariæque subinde saltem vagum, seu in-

determinatum iuxta superiori dicta euadere, prout

in statu contractionis; tamen semper dicatur ex se

vniuersalis; eo quod à singularitate, per quam

contrahitur iterum abstractibilis est.

Ex his sequitur primo intellectum nostrum per

160 iudicium (quo solum absolute, & simpliciter dieci-

tur intelligere) dumtaxat attingere obiecta ex se

vniuersali, quo solum voluisse censendi sunt

Arist. & S. Th. locis citatis. Et quia iudicium nostri

intellectus, dum directè tendit in actum significa-

bilem per verbum, ut in obiectum proprium, non

potest non connotare, sive supponere apprehensum

obiectum talis actus, quod sèpè est aliquid singu-

larum, id est fortasse S. Th. dicit ab intellectu no-

stro directè quidem solum vniuersalia, directè verò

singularia cognosci. Secundò confat nequitqua-

negari ab Arist. & S. Th. concipi ab intellectu no-

stro per se, & directè per simplicem apprehen-

nem

nem res singulares: nam simplex apprehensio (quæ obiectum potius proponitur intellectui intelligentium, quam intelligitur, loquendo absolute, & simpliciter) non cadit sub intellecione, seu cognitionem singularium simpliciter dictam, quam ipsi negant. Tertiò constat expissimè ab intellectu nostro iudicari, atque adeo prædicari de subiectis singularibus prædicata ex se vniuersalia, quæ prout in statu prædicationis, seu contractionis modo dicto sunt singularia. Quo sensu bene potest dici intellectus noster directe intelligere singularia absolute, & iudicatiue. Quod solum censendi iunt velle, Authoræ secunda sententia. Si autem hoc dumtaxat volant, Authoribus primæ non contradicunt, vt ex dictis liquidum est.

¹⁶¹ Præterea Arist. cum dixisset lib. 1. *Post cap. 2.* Notiora esse nobis proxima sensui, nimirum singularia: simpliciter verò, & secundum naturam esse notiora, quæ a sensu longius distant; videlicet vniuersalia. Oppolitum videatur tradere lib. 1. *Phys. cap. 1.* dicens confusa & vniuersalia notiora esse nobis: secundum naturam verò esse notiora elementa, principiaque, in qua solent diuidi illa; & ideo in scientiis ex vniuersalibus ad singularia oportere procedere. Siquidem ea insita natura nobis est via, vt a notioribus nobis ad notiora secundum naturam procedamus. Quæ duo loca concilians. S. Th. *ibidem* ait in primo comparare Arist. vniuersalia ad singularia simpliciter; ex quibus singularia, quæ per sensus intrant, notiora sunt nobis; cum tamen vniuersalia sint notiora secundū; s; in secundū verò comparare magis vniuersalia, vt genera ad minus vniuersalia, vt species, hasque appellare singularia; ex quibus genera sunt notiora nobis: species verò vptotē perfectiores notiores suā naturā sunt.

¹⁶² Alij alij modis conantur dicta Philosophi conciliare; quibus omisissi; quia semper huiusmodi conciliatio difficultatibus obnoxia manere videtur; veniendo ad rem cum eodem S. Th. 1. p. 9. 85. art. 3. confitentur ad eius doctrinam, & ad superioris dicta. Affero primò prædicata ex se vniuersalia semper esse natura suā notiora rebus singularibus relate ad intellectum nostrum; eoque notiora, quo sunt vniuersalia: quia quo aliquid in pluribus reperitur, eo fit nobis magis obuium, eoque promptius se se insinuat notificaque nostro intellectui. Dico autem relatè ad intellectum nostrum, quia relatè ad intellectum cognoscencem res intuitu, nullum est obiectum vniuersale, sed cuncta sunt singularia, prout sunt à parte rei: inter entia autem singularia ea solum videntur dici posse notiora alijs secundum naturam, quæ eisdem secundum naturam sunt perfectiora.

¹⁶³ Verum enim verò quia prædicata ex se vniuersalia & possunt considerari in statu abstractionis, & in statu contractionis iuxta nuper dicta. Tum bifiariam sunt cognoscibilia iuxta doctrinam tactam. n. 111. tradendamque fusiū in *sequentibus*, nempe quoad an est, sive prout sunt in statu existentiā; & quoad quid est, sive prout concepiuntur secundum se in statu quidditatu, seu obiectu. Affero secundo loquendo de notiora quoad an est, prædicata ex se vniuersalia prius esse cognoscibilia, atque adeo notiora nobis prout in statu contractionis, quam prout in statu abstractionis. Quod in re est dicere quoad tale genus notiora prius cognoscibilia, notioraque esse nobis singularia, quām vniuersalia: siquidem singularia per intellecione simpliciter, & absolute tam, qualis solum est iudicatiua, dumtaxat sunt cognoscibilia per se, & di-

rectè ab intellectu nostro quoad prædicata ex se vniuersalia in ipsis contrafacta; non itidem quoad singularitates, per quas contrahuntur, atque adeo singularizantur, vt paulò ante explicatum est. Ratio autem huius assertionis in promptu est: quia eiusmodi genus notiora ad intellectum nostrum intrat per sensus, & sensus singularium sunt; quo fit vt per tale notiora genus intellectus noster prius & notior de singularibus, quām de vniuersalibus iudicetur.

Loquendo verò de notiora quoad quid est, aſſe-¹⁶⁴ ro tertio prædicata ex se vniuersalia prius esse cognoscibilia, notioraque nobis prout in statu abstractionis, quām prout in statu contractionis, hoc est, prius sunt cognoscibilia, notioraque nobis quoad tale genus notiora vniuersalia, quām singularia. Quia tale genus notiora non intrat ad intellectum per sensum; sed in ipso intellectuali lumine habet suam originem, à quo quidem, quod ad ipsum præcisè attinet, prius, & notius deprehenduntur conceptus communes, quam singulares in eis contenti, vt experientia docet. Quæ omnia ex dicendis etiam in *sequentibus* magis conspicua fient. Modo fatuerit illa vtcumque indicabit.

Ex quibus pater quomodo loquendo vniuersalē prædicata ex se vniuersalia respectiū ad intellectum nostrum non solum naturā suā; sed etiam quoad nos sunt notiora, quam res singulares, quatenus hæ præter ipsa vniuersalia, suas singularitates inuoluunt non cognoscibiles à nobis per se, & directè iudicatiue; sed tantum appræhensio. Crediderim autem etiam vniuersalia ipsa comparata inter se quoad diuersos status, diuersosque cognoscendi modos, quā ratione sunt notiora, aut minus nota quoad nos iuxta dicta, eadem dicenda: esse notiora, aut minus nota naturā suā. Quia in ijs, quæ solum abstractiū, seu per species alienas, prout nos cognoscimus, cognoscibilia sunt, qualia sunt nostra, vniuersalia prout talia. Idem videtur esse, notiora, vel minus nota esse quoad nos, ac esse notiora, vel minus nota natura sua, & vice versa. Quidquid sit de alijs, quæ in esse cognoscibilia non ad nostrum solum; sed ad plures diuersosque natura intellectus comparabiliæ sunt.

Confectarium 7.

Ex vi præcisè cognoscendi per species alienas ¹⁶⁵ non facit intellectus noster entia rationis ficta, qualia à cognoscibiliis etiā per proprias species sunt factibilia. Facit tamen entia rationis supposita, quæ ab illis longè diuersa sunt: nullatenusque effici possunt à cognoscibiliis per proprias species.

Prior pars huius Confectarij contra Franc. Alf. citatum n. 71. alijsque Recentiores est, qui putant quoties quidlibet insensatum concipiū ad instar alicuius phantasmatis sensibilis, vt Angelum ad instar iuuenis, ex vitroque per identitatem fictitiam tertium quoddam ex suo conceptu chymericum ab intellectu nostro compingi; atque ita ens rationis fictum ab ipso fieri. Quām verò falsa sit hæc doctrina ex nostrā satis stabilita in *præsenti quæst.* constat. Per quam etiam eadem prior pars Confectarij probanda & explicanda venit. Etenim quando concipiū Angelum ad instar iuuenis, aliud non facit intellectus, quām subrogare sibi iuuenem loco Angelum, in ipsoque subinde iuueni, tanquam in substituto, Angelum ipsum intelligere; in quā subrogatione, sive substitutione nullum figuratum interuenit ab intellectu factum. Nam Angelus, qui abfolitè

absolute intelligitur, quid verū est reuerā existens, ut iūpponimus, phantasma autē iūuenis, in quo intelligitur, obiectum quoddam est sensibile factibile à Dō, atque adeo quid etiam verum quoad essentiam possibile; neque est, quod vetet esse etiam verum quoad existentiam. Aliud autem prater hēc duo non interuenit, quod cum sit obiectuē in mente, re ipsā non sit, prout ad ens rationis fictum requiritur. Quod si huiuscemodi sensibilia phantasmata, dum pro alijs rebus intelligendis subrogantur, plerumque finguntur quoad existentiam tum ab intellectu, tum à phantasia, eo quod, cum non sint reuerā, apprehenduntur, ac si essent; quo iūre entia rationis quoad existentiam ficta vocari profundunt. Id tamen caluale, accidentariumque est in ordine ad talem subrogationem: nam & subrogatio eodem modo fieret quantumvis phantasmata subrogata essent vera quoad existentiam, vti non nunquam fortalē de facto sunt, & eodem modo ipsa phantasmata essent ficta quoad existentiam, quantumvis non subrogarentur pro rebus alijs intelligendis. Ob id in conjectario dico ex vi praeisē cognoscendi per species alienas, atque adeo subrogandi, iuxta sententiam meam, pro rebus cognoscendis phantasmata, non fieri ab intellectu nostro entia rationis ficta. Tum quia quando id, quod per speciem alienam, per dictamque subrogationem cognoscitur, verum non est, ab intellectu fingitur ens rationis, non quia tali modo cognoscit; sed quia re vera non datur id, quod cognoscit.

367 Iam verò secunda conjectari pars ex eadem nostra doctrinā probanda venit. Cum enim, iuxta *superius* dicta, ea, quae à nobis cognoscuntur per phantasmata substituta, veluti per quamdam extrinsecam denominationem induant in mente nostra obiectuē conditions talium phantasmatum, quatenus apparent plura, & distincta, si phantasmata sunt plura & distincta; vnum autem si phantasmata sunt respectuā; absoluta quando aboluta &c. Conificat ut illa non quidem per identitatem; sed per substitutionem talia sunt in mente nostra obiectuē suppositio quodam modo, qualia phantasmata ipsa sunt. Quo iure illud *esse*, tenet modum essendi obiectuum, quem in phantasmatis, in quibus conosciuntur, habent, & verē non habent in se, ens rationis suppositum quodammodo ab intellectu factū; non tamen fictū appellamus. Hoc pačo dum intellectus noster cognoscit per plura substituta phantasmata id, quod realiter est vnum, distinctionem quamdam rationis suppositum facit, eamque vel praeſuam, vel non praeſuam iuxta dicta. *Conſec.* 4. Dum autem quae in ſe sunt plura, in vniō phantasmate cognoscit, prout explicauimus *ibidem*, vniatem facit rationis suppositum. Similiter quando per modum actū in quodam phantasmate respectu cognoscit id, quod re ipsā non est tale, iuxta doctrinā tradendā *q. seq.* respectum quendam rationis suppositum facit. Tantundemque euenit quoties per modum relationis cuiuslibet generis concepit id, quod recipit relatio non est, &c. Quae omnia magis conspicuāt ex dicendis *disp.* 12. vbi de entibus rationis productior ſermo habendus est.

368 Dico phantasma respectuum id, quod intellectus noster accommodat ad concipiendum quemuis respectum, seu relationem, & vniuersum quicquid per modum respectus, seu relationis concepit, quale est phantasma aliquius fontis, riuli, aut radij cuiusvis materia ſe ſe fundens versus aliud; phantasma aliquius ſunis, vel viæ, vel demum cu-

iuslibet quantitatis versus aliud quidpiam extenſe, ad illudve tanquam ad terminum terminat. Phantasma quippe respectuum ſemper est aliquid ſensibile verius aliud extenſum, ad illudve terminatum ex ſuo conceptu. Plerumque autem ut quid medium inter duos extrema concipiatur, quorum alterum vicem habet ſubiecti, alterum vicem termini: quia plerumque utimur phantasma ſe respectuum, quodque ſubinde ſolitariū concepibile, & subrogabile est pro re cognoscendā; cum tamen ſe respectuum ut tale abſque comite, ad quem terminatur, nec est concepibile, nec subrogabile pro re cognoscenda, ut conſtat ex dictis.

QVÆSTIQ. IV.

In quo conſtitat iudicium humanum; Qualiſque ſit natura eius; & quale obiectum?

D E quidditate apprehensionis ſimplicis nihil 169 ſpeciale opus eft addere ijs, quæ q. 2. diximus, præterea quæ mox tangemus. De quidditate verò iudicij, atque diſcurſus noſtri, deque proprietatibus eorum multa ſcitu dignissima reſtant in frequentibus aperienda. Agam in *hac queſt.* primum de iudicio categorico. Deinde de hypothetico, & reliquis.

P. Val. 1. p. *disp.* 223. *cap.* 3. opinatus eft iudi. 170 cium noſtrum categoricum cum in duplii apprehensione conſitere, quarum vna ſubiectum, altera prædicatum attingat, non quidem abſolute; ſed ita relate, ut vnum alteri conuenientia, aut diſconuenientia repreſentetur; eo enim ipſo quod talis ſe pectus conuenientia, aut diſconuenientia concepiatur, non poſſe non eiūmodi conceptionem eſſe iudicium affirmatum, aut negatum; vnde infert non poſſe mere ſimpliciter apprehendi vnum alteri conuenientie, aut non conuenientie. At Petri Hurt. *disp.* 7. de *Anim.* ſec. 2. Arriag. *disp.* 6. de *Anim.* ſec. 4. Franc. Alf. *disp.* 14. de *Anim.* ſec. 3. Ruiz tom. de *ſcienſia Dei* *disp.* 13. ſec. 1. n. 9. & 10. & plures alijs Recentiores existimant iudicium noſtrum ſimplicem qualitatem eſſe, ſive ſimplicem actum, per quem in diuiniſibiliter attinguntur ſubiectum, & prædicatum eorumque conuenientia, & diſconuenientia. Gasp. Hurt. verò *disp.* 4. de *fide affe.* 3. tres intellections distinctas adſtruit, alia circa ſubiectū, alia circa prædicatum, aliam circa conuenientia, ſive diſconuenientia eorum, ex quibus omnibus dicit coaleſcere iudicium. Quam ſententiam ſequitur Gran. i. p. *conſer.* *Tract.* 7. *disp.* 4. Pro eadēque reſertur Molin. i. p. q. 1. art. 3. *concl.* 3. Verum Molina ibi tameſi doceat tres conceptus nos eſformare, dum iudicamus hominem eſſe animal, quorum vnu ſubiecto, alijs prædicato, alijs copulae correponeat; aſſerit tamen iudicium in ſolo conceptu copulae ponendam eſſe; non verò in aggregato, ſive compoſitio ex his tribus, vti arbitrantur Gran. & Gasp. Hurtado.

Supponere autem videntur omnes iſi Doctores 171 per iudicium negatiuum eodem modo ferri intellectum noſtrum in diſconuenientiam, ſeu negationem conuenientie

conuenientia subiecti, & prædicati, ac fertur per affirmatum in conuenientiam ipsam. Ita quidem ut qui negat Petrum esse iustum, non aliter attribuat Petro carentiam, seu negationem iustitiae; ac qui affirms Petrum esse iustum, attribuit iustitiam. Neque in alio iudicium negatum ab affirmatio discriminatur nisi quod primus in obiectum negatum, secundus in obiectum positum eodem tamen modo ferantur. Sunt tamen plures, & docti Recentiores, qui centent iudicium negatum, & affirmatum non ex obiecto; sed ex modo tendenti in ipsum discriminati: versari enim vtrumque circa idem omnino obiectum; negatum quidem per modum cuiusdam fugæ, recessus, seu difensus; affirmatum autem per modum cuiusdam prosequitionis, adhesionis, seu assensus; quemadmodum in sententia communis odium voluntatis per modum fugæ, seu recessus recipit obiectum, quod per modum prosequitionis, seu accessus recipit amor. Quis sententia est noster Cardinalis Lugo *tom. de panit. disp. 1. sec. 2. n. 13. & seqq.* vbi codem pasto, quod ad rem attinet, philosophandum center de intellectu, ac de voluntate, hoc solum interueniente discrimine, quod dum voluntas per odium fugit ab obiecto malo, quia malum, ab ipsa etiam malitia, imo potiori iure fugit, intellectus vero dum per iudicium negatum fugit ab obiecto falso, quia falsum, falsitatem eius, seu negationem veritatis non fugit, sed potius eam approbat, sive ei assentit. Vnde concludit n. 18. fine, quamvis non repugnet actus voluntatis, qui non sit prosequitum formalis obiecti directi, vel indirecti; & quamvis possit etiam dari iudicium intellectuale, quod non sit assensus formalis, sed mera fuga obiecti directi: non tamen videtur possibile iudicium, quod non sit assensus formalis obiecti indirecti: propter quod negat obiectum directum.

172 Pro exactiori totius questionis praesentis, alia rūmque difficultatum resolutione operæ pretium erit haud dubie hypotheses sequentes præmittere.

Hypothesis 1.

173 Non solum subiectum, & prædicatum; sed etiæ eorum conuenientia, aut disconuenientia; & vniuersum quodvis iudicij obiectum per simplicem apprehensionem potest attingi.

Est contra Val. citatum n. 170. Eam tamen tenet Petrus Hurt. *disp. 7. de Anim. sec. 1.* Ariag. *disp. 6. sec. 4.* & alij R.R. communiter, quin imo ceteri omnes Philosophi, Theologique videntur citra dubium supponere. Probatur clare primò. Nam qui alterius erroris dignoscit, suggillatue, non potest non simpliciter apprehendere integrum obiectum iudicij, sive propositionis erroris. Qui enim fieret ut Arium erroris postularemus dicentes verbum diuinum esse creaturam, nisi totum illud complexum simpliciter apprehenderemus, verbum scilicet, creaturam, identitatemque confitam? Igitur non solum subiectum, & prædicatum sed idem utriusque, seu conuenientia simpliciter apprehendi potest, & solet. Secundò nam quod aliquis dubitat, queriturque an prædicatum aliquod alii subiecto conueniat, aut non conueniat non solum prædicatum & subiectum apprehendit simpliciter, sed etiam eorum conuenientiam, atque disconuenientiam; cum etiam haec constituant adequarem obiectum talis questionis, ut per se est notum. Tertio: quia iudicans aliquid condi-

tionatè, non potest non apprehendere simpliciter ex parte hypothesis integrum obiectuum propositionem, quæ alias adæquatum obiectum iudicij, propositionis vocalis absolute esse posset, ut perpendenti conspicuum fieri. Quartò: quia quoties negatio conuenientia alicuius prædicati alicui subiecto per iudicium tribuitur, prorsus est necessarium, ut conuenientia ipsa, quæ ipsissimum iudicij oppositi obiectum est, simpliciter apprehendatur. Neque enim fieri potest, ut intellectus negationi conuenientia per iudicium adharet, ignota omnino conuenientia, ad quam refertur ex suo conceptu negatio ipsa. Ex quibus patet apprehensiones simplices, & iudicia non ex parte obiectorum; sed ex diversis modis tendendi in eadem obiecta differre, ut superius etiam testigimus.

Verum contra hanc doctrinam obiecti potest Arist. *lib 3. de Anim. cap. 6. text. 21.* Vbi simplicem apprehensionem indivisibilium intellectio appellat, cum tamen vbi adest iudicium, compositionem dicat conceptum fieri. Sentit ergo apprehensionem simplicem in obiectum complexum, quale est obiectum iudicij, fieri non posse; alioquin non minus per illam, quam per iudicium fieri compositionem doceret. Respondet Arist. in eo loco propterea simplicem apprehensionem vocare indivisibilium intellectio, quia haec dum unica est, vnicum tantum obiectum indivisum potest nobis representare, prout *supra q. præced. n. 131.* ex ipso Arist. ostendimus. Per iudicium autem id circa dixit compositionem conceptum fieri, quia ob peculiarem modum tendendi, quem habet statuum, & determinatum suo veluti nixu, seu impetu prædictatum subiecto adiungit, quando est affirmatum, aut ab eo separat, quando est negatum; quod tamen simplex apprehensio præstare non vallet; etiamque circa idem omnino obiectum iudicij versetur, quia versatur circa illud simplici quodam, lenique aspectu, & ad vtrumque prorsus indifferente. Quocirca, cum quis interrogat, vtrum Petrus sit sapiens, tametsi apprehendat simpliciter Petrum, sapientiam, & conuenientiam utriusque, non dicitur attribuere Petro sapientiam; quemadmodum quando affirms *Petrus est sapiens:* cum tamen per hanc affirmationem nihil aliud ex parte obiecti, quam per illam questionem tangat. Vnum de his statim plura.

Hypothesis 2.

Ea est mira intellectus nostri proprietas pro hoc statu, ut nihil omnino iudicare possit absque duabus saltet terminis, sive conceptibus obiectu, quorum alter verbo, alter nomini, sive verbi supposito, ut vocant Grammatici, corresponeat.

Certissima est haec hypothesis, frequentè omnium experientia bene aduententi exploratissima. Ut tamen luculentius appareat notandum est cuiuslibet omnino verbi significatum actum vocari apud Philosophos præterim antiquiores, eo quod non potest non a nobis concipi in istar cuiusdam exercitiū actus suppositi; sive subiecti, cuius significatum per nostrum iudicium, aut attribuitur affirmando, aut negando detrahitur. Vnde actus per verbum significatus est genere relationum, sive respectum est ex conceptu suo. Respicit enim & subiectum, cuius est actus, & terminum, circa quem per talum actum ipsum subiectum exercetur. Exemplo sit actus, quo visus noferatur, videre pacientem; ille enim & significatur per verbum

verbum *video* & est exercitium, quo visus sese exercet circa parietem, & ex suo conceptu respicit tum visum, cuius actus est, tum parietem, circa quem est; idemque reperitur in omni actu, qui per quodvis verbum significatur, ex proprio conceptu. Nam omnes similem sibi vendicant conceptum obiectuum in mente nostra: cum omnes eodem modo concipiuntur: sicut eodem significantur, atque coniugantur per verba.

176 Porro siuimodi actus ipsissimum est obiectum iudicij nostri. Intellectus quippe noster nequit nequam ferri potest pro hoc statu, qualiter ad iudicandum oportet, in id quod non obiectum per modum actus & exercitij aliquius subiecti. Quod cunctis latius compertum, & exploratum erit, si aduertant. Inde enim prouenit, ut absque verbo nequit nequam possumus aliquid affirmare, aut negare, vt constat; & consequenter neque absque supposito verbi. Etenim nullum est excogitabile verbum, sine supposito aut expresso, aut subintellesto, vt dogma formalium Grammaticorum est: quia nimur nullus est excogitabilis actus, quale omnia verba significant, qui non sit actus aliquius subiecti sepe per ipsum exercentis, quale significat suppositum. Grammaticis quippe est suppositum, quod logicis subiectum. Atque ita aequo repugnat apud illos esse verbum sine supposito; ac apud hos esse praedicatum sine subiecto. Propriissimum enim praedicatum id est, quod significat verbum, vt postmodum exponam.

177 Et quoniam nullus est ceterorum verborum actus, qui non presupponat, & inferat actum significatum per verbum *possum*. Semper enim valet. *Currit; ergo potest currere. Videt, ergo potest videre. Vnitur; ergo potest vniiri.* Est; ergo potest esse &c. Idcirco actus verbi *possum*, qui in abstracto significatus *potentia* dicitur; actus primus respectu ceterorum iure optimo appellatus est, & ceteri respectu eius actus secundi. Ut hinc perspicias unde prouenit, quod potentia in vniuersum actus primus vocetur, reliqui autem omnes actus, actus secundi. Est autem actus verbi *possum* prior reliquis actibus, coquere iure primus respectu eorum: quia omnis actus secundus essentialiter cum sua potentia connexus est non mutua connexione posteriusque proinde, quam illa suapte natura iuxta dicenda de ordinibus prioris, & posterioris *inferius dis. 15.* Vnde rursus efficitur, vt ab actu ad potentiam semper sit bona consequentia; sed non e conuerso. Quae omnia satis conspicua sunt bene aduentaria, & obseruant.

178 Ceterum quia habere illa probe perspecta eximij sane momenti est, vt ex decursu huius operis compertum fieri. Quo ex luctuolius adhuc apparet, & firmius constent; notandum vltius est, idcirco ab Arist. aetate Antiquitate dici nos iudicare componendo & dividendo, affirmatiuumque iudicium compositionis, negatiuum vero iudicium diuisionis vocari: quia non possunt non ex parte obiecti; dum iudicamus, duo saltu nobis conceptus obiectui obserfari; quorum alterum vel cum altero componimus, sive coniungimus per iudicium affirmatiuum; vel ab eodem diuidimus, sive disiungimus per negatiuum. Itaque huiusmodi iudiciorum nostrorum compotio, & diuisio non se habent ex parte actus; cum certum sit affirmatiuum, & negatiuum aequo esse in se actus aut compositi, aut simplices; sed ex parte obiecti, vt est nouissimum, traditumque ab Arist. lib. 3. de Ani. cap. 6. text. 21. à S. Th. PP. Comimb. P. Tolero.

& alijs expositoriibus ibi. Textus Philosophi ita habet. *At in quibus iam falsitas, & veritas ineft, in hisce compotio quodam iam est conceptum. Puta obiectuorum. Subdit enim exemplum. Sic & hec comparata componi solent, ut incommensurabile, & diameter. Constat autem incommensurabile, & diameter, que componi dicuntur ab Arift. esse conceptus obiectuius. Incommensurabilitas enim proprietas est diametri, & cofte. Quadrati, vt demonstrat Euclid. lib. 10. Elementorum propositione ultima.* Atque adeo verè de tali diametro affirmatur esse incommensurabile, componendo hoc praedicatum cum illo subiecto. Accinit S. Th. lib. 1. *Periherm. lec. 1.* Sic incipiens. *Sicut dicit Philosophus in 3. de Anima, duplex est operatio intellectus; una quidem, que dicitur indubibilium intelligentia. &c. Alia est operatio intellectus, scilicet componentis, & diuidentis.* Et mox *Flavum autem operationum prima ordinatur ad secundam, quia non potest esse compotio, & diuisio nisi simplicium apprehensorum.*

Itaque quemadmodum causa efficiens physica 179 per eum actum dicitur componere hominem effectuè, per quem inter materiam, & animam ponit unionem. Per eum autem actum dicitur hominem effectuè diuidere, per quem dictam unionem amittit, sive corruptit. Ita intellectus per eum actum dicitur componere obiectum, puta quasi effectuè, per quem unionem obiectuum ponit; per eum autem diuidere, per quem talem unionem removet. Dicitur autem illam ponere, cum affirmat: removere autem, cum negat, sumptu analogia à causis physicis ponentibus, aut amouentibus unionem physicam. Ceterum sicut causa physica bifatiam unione ab utroque extremo distincta; vt dum componitur homo ex corpore, & anima media vniione interiecta. Secundo line vniione distincta ab utroque extremo; vt cum componitur aliquod tocum ex modo, & re, cuius est modus, vt est notum (modus quippe se ipso, & sine vniione media affigatur, vniuerque rei, cuius est modus, vt est notum) Sic etiam intellectus quandoque vnum alteri coniungit intentionaliter mediā vniione, seu copulā intermedia. Ut cum affirmat hominem esse animal. Per tale enim iudicium animal veluti copulatur homini mediā identitatem. Seu actu effendi substantiu significato per verbum est. Interdum vnum alteri coniungit absque intermedīa vniione; vt cum affirmat hominem curre. Cursus enim cum concipiatur vt quidam actus, & exercitium hominis absque vniione se distingue iungitur, & affiguntur homini intentionaliter per id iudicium. Pariterque philosophandū proportionē seruatā de diuisione oriundā à iudicio negatiuo.

Hypothesis 3.

Ex dictis circa precedentem hypothesim nonnulla scitu dignissima colligenda veniunt.

Prīmū enim colligitur ad iudicium nostrum compositionis, aut diuisionis necessariam omnino esse pluralitatem conceptuum obiectuorum, vt statutum est, Philosophusque, & eius interpres cum tota Antiquitate supponunt. Nam sicut impossibilis est compotio physica vnius cum alio, & diuisio physica vnius ab alio, si non sunt physice vnum & aliud; ita etiam est impossibilis compotio intentionalis vnius conceptus obiectui cum alio, & diuisio intentionalis vnius ab alio, si non sunt vnius.

omissa sunt plurima folia